VAKBLAD VOOR DE BIBLIOTHEEKSECTOR

Bibliotheek blad

Alle POI's zijn gecertificeerd

Bibliotheek Utrecht wil elk kind lid maken

Vrijwilligers in de bibliotheek (Deel II)

Vlaams Leesoffensief

Nummer **6** | Jaargang 26
Juli / augustus 2022

Toos van den Beuken, Bibliotheek Helmond-Peel NBD Biblion Jeugdspecialist 2022

Graficom Group wordt:

justspark

Een strakke IT-basis, zodat jij kan uitblinken.

Met ruim 25 jaar ervaring en een partnerschap met meer dan 150 bibliotheken is Justspark dé IT-specialist voor bibliotheken.

Zo maken veel bibliotheken inmiddels gebruik van **Bibliotheekonline** – het speciaal door ons ontwikkelde cloudplatform voor de bibliotheekbranche.

Wil je het IT-beheer van jullie bibliotheek altijd op orde hebben? Laat dit aan ons over. Wij weten precies wat elke bibliotheek nodig heeft.

088 472 3426
info@justspark.com

Nieuwe IDO app live

Speciaal voor medewerkers en vrijwilligers van de Informatiepunten Digitale Overheid (IDO), heeft Bibendo samen met een aantal bibliotheken de IDO app ontwikkeld.

Scan de QR-code en bekijk de instructievideo van de IDO app (duurt nog geen 1 ½ minuut).

In de IDO app kom je door een aantal multiple choice vragen te beantwoorden snel op de juiste informatiepagina, of het nu gaat om het checken van je studieschuld, of hoe je huursubsidie kunt aanvragen.

Bibendo is een product van

nbd biblion

vooruitgang boeken

T 079 3440 344 | www.bibendo.nl | bibendo@nbdbiblion.nl

Colofon

Bibliotheekblad is hét vakblad voor de bibliotheeksector en verschijnt tien keer per jaar, waaronder een dubbelnummer. Kijk ook op onze website: www.bibliotheekblad.nl en op onze sociale media-accounts op Twitter, Facebook en LinkedIn.

Uitgeverij
Uitgeverij IP
Charlotte van Pallandtlaan 12
2272 TR Voorburg

Hoofd- eind- en webredactie
Menno Goosen
menno.goosen@bibliotheekblad.nl
+31 (0)6 2222 90 67

E-mailadres redactie
redactie@bibliotheekblad.nl

Tekstcorrectie
Marijn Mostart

Medewerkers
Johannes Abeling, Jan van Bergen en Henegouwen, Rob Bruijnzeels, Annemiek van de Burgt, Maarten Dessing, Elselien Dijkstra, Anne van den Dool, Denise Hagmeijer, Marianne Hermans, Wendy de Graaff, Roxanne Heemskerk, Jos Heijnen, Wim Keizer, Imke de Korte, Cindy Lammers, Marjolein Lolkema, Ingrid Lutke Schipholt, Anneke de Maat, Tamar van Moolenbroek, Eric van Nieuwland, Marjolein Oomes, Linda van Pelt, Els Rademaker-Vos, Evi Savelkous, Gerrit Serné, Joyce Sternheim, Stan Verhaag, Eimer Wieldraaijer, Enno de Witt, Ivonne Zijp.

Ontwerp basisvormgeving
SNEP grafische dienstverlening

Lay-out
Thomson Digital

Opmaakbegeleiding
Hans Jansens (Impaginator.nl)

Druk
Damen Drukkers

Abonnementen Nederland
Abonnementenland, Postbus 20, 1910 AA Uitgeest. Tel. +31 (0)251-25 79 24. Site: www.bladenbox.nl voor abonneren of www. aboland.nl voor adreswijzigingen en opzeggingen. Abonnementenland is ook bereikbaar via Twitter. @Aboland_klanten. Beëindigen abonnement: opzeggingen dienen 12 weken voor afloop van de abonnementsperiode in ons bezit te zijn. Prijswijzigingen voorbehouden.

Abonnementen België
Abonnementenland, Ambachtenlaan 21 Unit 2A, 3001 Heverlee. Tel. +32 (0)28 08 55 23. Site: www.bladenbox.be voor abonneren of www.aboland.be voor adreswijzigingen en opzeggingen. Beëindigen abonnement: Opzeggingen dienen 12 weken voor afloop van de abonnementsperiode in ons bezit te zijn. Prijswijzigingen voorbehouden.

Abonnementsprijs
Per 1 januari 2022 kost een abonnement in Nederland € 219,95, elk vervolgabonnement op hetzelfde adres € 209,95, los nummer € 30. Abonnementsprijs België: € 238,95. Overige landen € 272,95. Alle bedragen inclusief btw en verzendkosten.

Adverteren
Op www.bibliotheekblad.nl vindt u onze tariefkaart. Meer informatie kan gegeven worden door accountmanager Rajin Roopram, telefoon: +31 (0)6-1520 17 24, e-mail: rajin.roopram@kbenp.nl.

Overname van tekst
Niets uit deze uitgave mag zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van Uitgeverij IP gebruikt of verveelvoudigd worden. Voor kopiëren is reprorecht verschuldigd aan de uitgever.

ISSN
1573-9597

Volg ons ook online

Op bibliotheekblad.nl vindt u het actueelste bibliotheeknieuws. Via de site kunt u zich gratis abonneren op onze wekelijkse nieuwsbrief. Ook zijn wij actief op sociale media:

- facebook.com/bibliotheekblad
- twitter.com/bibliotheekblad
- linkedin.com/company/bibliotheekblad

INHOUD

6
Collega
Op 19 mei nam leesmediacoach Toos van den Beuken de prijs voor Jeugdspecialist van het Jaar 2022 van NBD Biblion in ontvangst.

8
Alle negen POI's zijn gecertificeerd
Bibliotheekblad vroeg drie directeuren-bestuurders wat dit in de praktijk betekent voor deze provinciale ondersteuningsinstellingen.

14
Wie dit leest, kan ook een boek lezen!
Bibliotheek Utrecht zet dit jaar alles op alles om ieder kind onder de 18 jaar – gratis – lid te maken.

16
Vrijwilligers in de bibliotheek (deel II)
In dit nummer leest u de ervaringen van enkele bibliotheekmedewerkers die met vrijwilligers werken. En uiteraard komen de vrijwilligers aan het woord.

22
Manon Sikkel neemt afscheid
Als Kinderboekenambassadeur pleitte Manon Sikkel voor een bibliotheek in iedere school. Inmiddels zit haar termijn erop.

26
Podcast De bieb is meer
Onderzoeker en adviseur Math Göbbels gaat in zijn podcasts op zoek naar de toekomst van de maatschappelijke bibliotheek.

28
Bijzondere Bibliotheken
Stel je voor: je leent op een zonovergoten strand een boek bij de bibliotheek … In Makkum is dat helemaal niet gek, want daar kun je – al sinds 2007 – in juli en augustus naar de Strandbibliotheek.

30
Positieve Gezondheid verovert bibliotheken
Wat is dat, Positieve Gezondheid? En wat levert het inwoners en de samenleving op? Roel Zuidhof en Rebecca Wolf van bibliotheek De tweede verdieping vertellen over hun aanpak.

Inzenden Bibliotheekblad Schrijfwedstrijd

Tot en met 1 augustus
bibliotheekblad.nl/schrijfwedstrijd

Verschijning Bibliotheekblad 7

23 september

34
Vlaams Leesoffensief
Het gaat slecht met het leesplezier en de leesvaardigheid van Vlaamse jongeren, net als in Nederland. Het Leesoffensief moet het tij keren.

38
Oog voor nieuwe vormen van lezen
Naast boeken bieden digitale vormen van literaire fictie mogelijkheden voor leesbevordering.

40
Een kijkje bij onze oosterburen (deel IV)
Het klinkt niet bepaald revolutionair: verhuizen van de achter- naar de voorkant van het Centraal Station, maar voor de hoofdvestiging van de Stadtbüchereien Düsseldorf betekent het nieuwe onderkomen een wereld van verschil.

46
Driehonderd jaar liefde voor papier
Ruim vijfhonderd pagina's overzicht van drie eeuwen bibliotheekgeschiedenis, 'een repeterende cyclus van opkomst, bloei en verval van bibliotheken', dat vind je als lezer in *The Library*.

49
Bibliotheken kijken over de grens
In het najaar van 2021 zijn vier groepen medewerkers van Gelderse en Overijsselse bibliotheken met elk ongeveer 25 deelnemers afgereisd naar vier verschillende bestemmingen in Europa.

52
Topstukken
Vijf jonge Rotterdammers besloten hun creativiteit aan te wenden voor de oprichting van Pandemie Magazine – een tijdschrift 'om de uitzichtloosheid tegen te gaan'.

54
Management
Anita Ruder, directeur van KopGroep Bibliotheken, begon haar carrière als juf, en stiekem is ze dat nog steeds: ze brengt graag mensen bij elkaar om ze samen iets te laten leren.

Nominaties Beste Bibliotheek 2022

De volgende bibliotheken zijn genomineerd voor de *Beste Bibliotheek Award 2022* (in alfabetische volgorde): Almelo, Goes, Hoogezand, Noordwijk en Terneuzen. Tussen 1 oktober en 23 oktober kan het publiek stemmen op bibliotheekblad.nl

Beste lezer,

Het is inmiddels alweer even geleden, maar in mei ontving Toos van den Beuken uit handen van Biebboy Joran Floor de NBD Biblion Jeugdspecialist Award 2022. Al veertig jaar zet zij zich in voor het leesplezier van kinderen en een goede betrokkenheid van ouders en leerkrachten. Alleen dan ontstaat een levendig leesklimaat, is de overtuiging van deze deskundige en onvermoeibare duizendpoot. In dit nummer leest u een interview met haar en tevens siert zij de cover.

In deze editie is er sowieso veel aandacht voor leesbevordering. In Vlaanderen zijn de alarmbellen afgegaan nu blijkt dat, net als in Nederland, de leesmotivatie van jongeren blijft dalen. Het 'Leesoffensief' moet het tij keren. De Vlaamse overheid keurde alle vijftig actiepunten van het actieplan goed. Nu is het nog wachten tot er echt geld komt. Redacteur Elselien Dijkstra dook in de materie.

Ook Marianne Hermans, adviseur Onderzoek en Kennisdeling bij de KB, schreef voor ons over leesbevordering. Zij dook in de literatuur en stipt de mogelijkheid aan om (nog) sterker in te zetten op de digitale hulpmiddelen die beschikbaar zijn. 'Het beleven van fictie gaat veel verder dan het lezen van een boek alleen. Het volgen van een verhaal via Instagram, deelnemen aan een live WhatsApp-thriller of door middel van VR letterlijk in een gedicht stappen – het zijn betrekkelijk nieuwe vormen van verhalen vertellen die mogelijkheden bieden om jongeren literatuur te laten beleven.' Kanttekening bij 'beeldschermlezen' is wel dat het geconcentreerd lezen van een langere tekst gedurende langere tijd daarmee in de verdrukking lijkt te komen.

Het laatste leesbevorderingsinitiatief dat in dit nummer aan de orde komt, is de Strandbibliotheek in Makkum. Medewerkster Durkje Helfrich: 'Tijdens de zomervakantie worden kinderen niet vanuit school gestimuleerd om te lezen. Dat gat willen wij met de Strandbibliotheek opvullen.'

Ik wens u veel leesplezier!
P.S. in verband met de vakantieperiode ontvangt u editie 7 van Bibliotheekblad rond 23 september bij u in de bus.

Menno Goosen,
Hoofdredacteur Bibliotheekblad,
menno.goosen@bibliotheekblad.nl

Toos van den Beuken ontving uit handen van Biebboy Joran Floor (winnaar vorige editie samen met Kees Meulendijks en Petra Mackenbach) een cheque van € 500.

Toos van den Beuken, NBD Biblion Jeugdspecialist 2022

‘Ik wil kinderen laten genieten van verhalen’

Op 19 mei nam leesmediacoach Toos van den Beuken de prijs voor Jeugdspecialist van het Jaar 2022 van NBD Biblion in ontvangst. Al veertig jaar zet zij zich in voor het leesplezier van kinderen en een goede betrokkenheid van ouders en leerkrachten. Alleen dan ontstaat een levendig leesklimaat, is de overtuiging van deze deskundige en onvermoeibare duizendpoot.

TEKST: ANNE VAN DEN DOOL
FOTO’S (INCLUSIEF COVER): JOHANNES ABELING

Midden in ons gesprek wordt op de deur geklopt. Een lokale boekhandelaar wil Toos van den Beuken feliciteren met de titel Jeugdspecialist van het Jaar, die ze heel 2022 mag dragen. Ze krijgt een jeugdboek cadeau, dat ze stralend van trots laat zien.
Het is niet de eerste persoon die zich bij Van den Beuken meldt met felicitaties. Sinds de uitreiking meldden zich collega’s, samenwerkingspartners en zelfs jeugdboekenschrijvers met zoenen, bossen bloemen en chocola. ‘Zelfs mensen met wie ik vijftien jaar geleden heb samengewerkt, sturen me een berichtje’, glundert Van den Beuken. ‘Manon Sikkel en Jacques Vriens hebben me via sociale media ook een berichtje gestuurd.’
Van den Beuken zag de winst van de award van NBD Biblion niet aankomen, vertelt ze. ‘Ik vond mijn nominatie al een grote verrassing. In het

juryrapport word ik beschreven als een onvermoeibare en deskundige duizendpoot. Daar herken ik me wel in. Ik zit nu veertig jaar in het vak en ik heb zulke uiteenlopende dingen mogen doen. Inmiddels is geen enkele doelgroep of vorm me meer vreemd.'

Bibliotheekacademie

Na het gymnasium stond Van den Beuken voor de keuze: welke opleiding zou ze gaan doen? 'Met een universitaire studie, zoals Nederlands, kwam je vrijwel zeker voor de klas terecht', herinnert ze zich. 'Dat trok me niet zo. Toen viel mijn oog op de Bibliotheekacademie, die toen nog bestond. Daarna volgde ik de opleiding tot jeugdbibliothecaris.'
Toen Van den Beuken in 1979 haar diploma ontving, kreeg ze meteen de leiding over een kleine bibliotheek in Noordoost-Brabant. 'Daarna heb ik altijd functies gehad met de jeugd als focus. In 2001 maakte ik de overstap naar Someren, een van de gemeenten die nu onder de Bibliotheek Helmond-Peel vallen. Eerst was ik daar jeugdspecialist, en vervolgens accountmanager. Ik merkte al vrij snel: zo'n leidinggevende functie is niets voor mij. Ik wilde veel liever een goede vakspecialist worden. Ik besloot een andere weg in te slaan en me weer met de inhoud te gaan bezighouden. Toen werd ik leesmediacoach, een functie die ik tot op de dag van vandaag met veel plezier bekleed.'
In die functie valt nog genoeg te ontdekken, benadrukt Van den Beuken. 'Denk bijvoorbeeld aan de samenwerking met de pabo die we steeds verder aan het vormgeven zijn. Op dit moment houd ik me bijvoorbeeld bezig met een project van een school rondom kansengelijkheid en de kracht van de moedertaal. Samen ontdekken we hoe thuistalen meer kunnen worden ingezet in het onderwijs. Voor kinderen is dat heel belangrijk: daardoor kunnen ze makkelijker leren. Bij die gedachte sluiten we ook aan met onze collecties voor de Bibliotheek op school, die we in verschillende talen aanbieden.'

Rupsje Nooitgenoeg

Ook tuigt Van den Beuken verschillende projecten op. 'Onlangs gingen we bijvoorbeeld aan de slag met Rupsje Nooitgenoeg. Alle peuters en kleuters kregen het boek mee naar huis in de eigen taal. Vervolgens werd het boek in de klas in het Nederlands besproken. Dat werkte ontzettend goed: de kinderen toonden meer betrokkenheid en hadden een grotere woordenschat. Zo ontdekken we steeds weer nieuwe dingen die goed blijken te werken.'
In de loop van haar carrière heeft Van den Beuken met allerlei verschillende doelgroepen gewerkt. 'Ik kom in aanraking met peuters en kleuters, met kinderen in de onder- en in de bovenbouw. Ook in de onderwerpen waarmee ik me bezighoud zit veel variatie: we organiseren activiteiten rondom digitale geletterdheid en leesbevordering, gericht op kinderen, ouders en leerkrachten. Ik geef bijvoorbeeld al jarenlang de training Open Boek, waarin ik docenten laat zien hoe ze kinderen enthousiast kunnen maken om te gaan lezen. Het is mooi om te zien hoe blij ze worden van de handvatten die ze aangereikt krijgen.'
Bij Van den Beuken staat het boek zelden op zichzelf. 'Al twintig jaar geleden organiseerden we activiteiten met muziek erbij. Vanuit het boek Dans van de drummers van Hans Hagen maakten we een combinatie met zelf muziek maken: we nodigden in de klas een muziekdocent uit, die vijftien djembés meenam. Op die manier gaat een boek echt leven.'
Ook waagde ze zich samen met kinderboekenschrijver Jacques Vriens aan het project Weg uit de Peel. 'Ik heb zelf in 1970 de kans gehad om een opleiding te volgen, maar dat gold in die tijd lang niet voor iedereen', legt Van den Beuken uit. 'Samen met Jacques Vriens maakten we een film met nagespeelde scènes uit het boek. Ook hebben we een fotoserie laten maken van mensen die hier vroeger leefden en trokken we het groen in om te ontdekken hoe de omgeving er toen uitzag. Het was echt een multimediaal project, waarin we erfgoed-, natuur-, media- en kunsteducatie konden combineren. Ook leerkrachten waren ontzettend enthousiast.'

Bibliotheek op school

In haar jaren als accountmanager educatie stond Van den Beuken aan de wieg van de Bibliotheek op school, waarbij inmiddels 45 scholen in het werkgebied zijn aangesloten. 'Daar heb ik veel tijd in gestoken', blikt Van den Beuken terug. 'We moesten veel gesprekken op de scholen voeren. De laatste tijd komt steeds meer de nadruk te liggen op anderstalige kinderen en hun ouders. Dat maakt het werk heel divers en zorgt steeds weer voor nieuwe uitdagingen.'
In de omgeving van de Bibliotheek Helmond-Peel bevinden zich met name Poolse arbeidsmigranten. Daarop speelt ook Van den Beuken met haar programma's in. 'We willen kinderen en ouders graag taalvaardiger maken. Bij de start van dit project zijn we met meerdere Poolse vrouwen in gesprek gegaan over hun wensen. Ze bleken behoefte te hebben aan Poolse leesboeken voor volwassenen, maar ook aan betrouwbare informatie. Verder wilden ze heel graag in het Pools kunnen voorlezen aan hun kinderen. Daarom hebben we het Poolse Voorleesfeest georganiseerd, met een voorleesactiviteit met een vertelkastje, liedjes, traktaties en een tour over de jeugdafdeling. Vervolgens konden de kinderen gratis lid worden.'
Van den Beuken vindt het mooi om te zien dat de bibliotheek ook voor deze doelgroep steeds meer een vertrouwde omgeving wordt. 'In Polen heeft men nog een heel traditioneel beeld van de bibliotheek: er staan overal kasten en het moet er muisstil zijn. Hier voelen ze zich veilig. We verwijzen ze ook graag door om aan activiteiten voor het verbeteren van hun eigen taalvaardigheid te werken. Het gaat om de kwaliteit en niet om de kwantiteit: het zijn misschien maar tien ouders, maar ze komen wel steeds terug.'

Nieuwe generatie

Bij al die vernieuwingen heeft Van den Beuken zich altijd ondersteund gevoeld door POI Cubiss. 'Daar werken mensen met veel kennis van zaken die inspelen op nieuwe ontwikkelingen en ons daarin als lokale bibliotheken goed meenemen. Ik vind het leuk om samen met andere organisaties te kijken wat we nog meer kunnen betekenen.'
Na veertig jaar wordt Van den Beuken nog steeds heel blij van haar werk. 'Bovendien is het nu belangrijker dan ooit om ons in te zetten voor leesplezier onder kinderen. In veel gezinnen voelen kinderen geen rust meer om in hun vrije tijd te lezen. Daar moeten we aandacht voor vragen, ook via scholen.'
Van den Beuken moet eigenlijk nog drie jaar werken, maar heeft besloten na dit jaar te stoppen. 'Ik ga het stokje overdragen aan de jongere garde. Er zijn net vier jonge collega's bij ons gestart, die ik nu aan het inwerken ben. Ik vind het mooi om te zien met welk enthousiasme ze hun werk doen. Ze hebben geen bibliotheekachtergrond. Daardoor brengen ze allerlei nieuwe kennis met zich mee. Ik zie een mooie dynamiek tussen de generaties ontstaan. Dat geeft me vertrouwen voor de toekomst.'

Alle negen POI's zijn gecertificeerd

'Het bibliotheekwerk moet zich zo

Het liep wat vertraging op door corona, maar nu zijn alle negen Provinciale Ondersteunings Instellingen gecertificeerd. Bibliotheekblad vroeg Rachel van den Hoogen (Biblionet Groningen), Annelies Bakelaar (Biblionet Drenthe) en Sandra van Gaalen (FERS), allen directeur-bestuurder, wat dit in de praktijk betekent voor deze POI's en wat zij de komende jaren willen betekenen voor het bibliotheekvak.

TEKST: STAN VERHAAG • FOTO'S: ZIE CREDITS LANGS ZIJKANT

Foto: Shutterstock

mooi blijven kunnen positioneren’

De Certificeringsorganisatie Bibliotheekwerk, Cultuur en Taal (CBCT) toetst als onafhankelijke organisatie de kwaliteit van bibliotheek- en cultuurorganisaties. Een belangrijk onderdeel van de toetsing is het maatschappelijke effect en de toekomstbestendigheid van de betreffende organisatie. Een POI die het certificaat behaalt, voldoet aan de kwaliteitsnormen van ‘Kwaliteit in Beeld’ die gelden voor bibliotheken, cultuurcentra en taalhuizen. ‘Kwaliteit in Beeld’ geldt voor POI’s, bibliotheken en cultuurcentra (leden VOB en Cultuurconnectie). De taalhuizen hebben ‘Zicht op Ontwikkeling’ als certificeringskader.

Waarom is certificering voor een POI belangrijk?

Rachel van den Hoogen: ‘Het is een onafhankelijke toetsing van onze bedrijfsvoering, systemen en processen, én van hoe wij met de toekomst bezig zijn. Ik denk dat het voor het hele stelsel goed is dat naast de certificering voor de bibliotheken nu ook de POI’s laten zien dat ze aan een aantal kwaliteitscriteria voldoen en dat dat objectief wordt vastgesteld.’

Sandra van Gaalen: ‘Wij hebben de certificering goed doorstaan, we waren er ook niet zenuwachtig voor, want we wisten dat we dingen goed op orde hadden. Maar als je eraan begint, is het toch wel weer een hele kluif, omdat je alles weer helemaal goed moet doorlopen. Het is een enorm bewustwordingsproces van dingen die we altijd doen, maar min of meer automatisch. Tijdens de audit wordt dan gevraagd: “Waarom doe je dat? Hoe doe je dat? En waar blijkt dat uit?” Dat is dan toch weer van een andere orde, dus het vroeg zeker om de nodige reflectie en inspanning, ook om de nodige documenten op tafel te krijgen. Maar wel de moeite waard.’

Annelies Bakelaar: ‘Wij hadden ons ook heel goed voorbereid, omdat we niet zozeer gingen voor de certificering, maar voor het verhogen van kwaliteitsbewustzijn in de organisatie. Wat kunnen we zelf beter doen? Wij waren al halverwege 2019 begonnen met een eigen nul-evaluatie en hadden onze eigen interne audit opgezet. We zijn dus heel kritisch op onszelf geweest. En we hebben er heel de organisatie bij betrokken, want het gaat niet om dat bordje of dat certificaat. Waar het om gaat is of je continu bezig bent met je eigen doorontwikkeling, en om wat beter kan en om een stuk kwaliteit en eenduidigheid.’

Heeft de certificering iets veranderd in uw werkwijze als POI?

Rachel van den Hoogen: ‘Zaken waar we zelf al mee bezig waren, kwamen tijdens de certificering ook naar voren: onze planning- & controlcyclus mogen we nog nadrukkelijker uitvoeren. We moeten soms wat diepgaandere evaluaties houden als we iets hebben afgerond. De PDCA-methodiek (Plan, Do, Check, Act, red.) mogen we dus wel wat scherper houden. Er kwamen enkele projecten voorbij tijdens de certificering. Ze vroegen ons hoe we erop terugkeken en hoe de evaluatie was geweest, wat we daarover hadden vastgelegd en hoe we daar vervolgens naar hebben gehandeld. Zo zagen we dat één of twee stapjes ontbraken: wat hebben we geleerd uit die zelfevaluatie en wat kan volgende keer beter? En hoe dragen we breder uit wat er is opgehaald? Dat kan scherper en beter.’

Annelies Bakelaar: ‘We hebben nadrukkelijk gekeken naar hoe we onze processen hebben ingericht. Dankzij de certificering zijn we nu veel procesgerichter aan het werk. Ook bij ons gaat het om de cyclus van het maken van een plan, het uitvoeren, jezelf tussentijds de vraag stellen of je nog steeds goed bezig bent en goed evalueren. Dat kunnen wij nu nog beter en bewuster doen. Als je het vertaalt naar de PDCA-cyclus, dan zijn we heel goed in het plannen en in de actie, maar de check en het evalueren, dat kan nog beter. En daarin kunnen we ook best nog wat van elkaar leren als POI’s.’

Sandra van Gaalen: ‘Tijdens onze audit werden bij bepaalde partnerschappen vragen gesteld: “Wat voegen die toe? En waarom kies je juist deze partnerschappen?” Dat was een nieuw en nuttig inzicht, want nu formuleren we onze strategische criteria helderder. We werken bijvoorbeeld heel veel samen met Treasor, een provinciaal archief en een plusbibliotheek in onze regio. Keunstwurk is een instelling voor kunsteducatie. En de Museumfederatie is een type instelling zoals Fers, maar dan voor de musea. We kiezen dus bewust voor versterking en uitwisseling met bepaalde provinciale instellingen, maar het doel ervan mogen we wel wat scherper formuleren, zodat het nog duidelijker is wat we ermee willen bereiken.’

Annelies Bakelaar: ‘Wij zetten sinds de certificering nog strategischer in op onze vele samenwerkingsverbanden met andere partijen in Drenthe. We beseffen nu nog meer hoe waardevol die kunnen zijn, mits je bewust kiest met wie je samenwerkt in welke projecten. Ik zie zo’n strategische benadering als een verdere professionalisering van onze organisatie.’

Met wie werkt u bijvoorbeeld samen?

Annelies Bakelaar: ‘Al onze bibliotheken werken samen met alle woningcorporaties. De link tussen beide is dat de woningcor-

Foto: Biblionet Groningen

Rachel van den Hoogen (Biblionet Groningen): 'Ik denk dat het voor het hele stelsel goed is dat nu ook de POI's laten zien dat ze aan een aantal kwaliteitscriteria voldoen en dat dat objectief wordt vastgesteld.'

poraties een vindplaats zijn van mensen die niet altijd makkelijk kunnen meedoen aan de samenleving, die bijvoorbeeld niet altijd digitaal vaardig zijn. Zo maken de Drentse woningcorporaties samen gebruik van één portal. Mensen weten soms niet hoe je zo'n portal moet gebruiken. Wij kunnen de (toekomstige) huurders helpen, maken ze wegwijs: hoe werkt de portal? Kun je uit de voeten met een iPad of laptop? Hoe ziet het proces eruit van het aanmelden voor een huurwoning? Het is een uitbreiding van wat we binnen IDO al langer doen.'

Rachel van den Hoogen: 'Het is heel belangrijk dat we als POI's naar buiten kijken en met samenwerkingspartners verbinding zoeken die met dezelfde maatschappelijke thema's bezig zijn. In Groningen doen we als POI veel samen met allerlei samenwerkingspartners, maar ook landelijk doen POI's dat meer en meer. Dat ondersteun ik heel erg: gooi ramen en deuren open en zoek de verbinding.'

In hoeverre werken uw drie POI's samen?

Sandra van Gaalen: 'Eens per maand is er een SPN-vergadering en daar plannen we als drie noordelijke POI's onze eigen vergadering omheen.'

Rachel van den Hoogen: 'Verder heeft elke POI een netwerkmanager, die trekken ook met elkaar op. Net als allerlei werk- en stuurgroepen die elkaar vinden.'

Sandra van Gaalen: 'Samenwerken doen we soms kleinschalig. Stel, er is iemand nodig in een landelijke club, dan kijken we met zijn drieën wie van ons op dat moment de meeste expertise, capaciteit en mogelijkheden heeft. Andere dingen zijn grootschaliger. Wij geven in het noorden vorm aan een landelijk fieldlab, gericht op integratie van de fysieke en de digitale bibliotheek. Daar werken we vanaf nul samen en ontwikkelen we iets geheel nieuws, waar ook de andere POI's en bibliotheken in het land van kunnen profiteren. En soms werken we samen met partijen die op dezelfde schaal opereren als wij. Zo zijn we met de pabo-opleiding van NHL Stenden Hogeschool aan het kijken hoe we kunnen samenwerken om het Leesoffensief sterker neer te zetten in het noorden van het land.'

Annelies Bakelaar: 'We werken als POI in Drenthe ontzet-

tend veel samen met Groningen en Friesland. Bijvoorbeeld als het gaat om kwaliteitsbewustzijn: we zijn samen bezig met het opzetten van een maatschappelijke effectenmonitor hier in het noorden. En we hebben bijvoorbeeld als drie directeuren-bestuurders ook samen een training impactmanagement gedaan.'

'Impactmanagement'?

Annelies Bakelaar: 'Dat gaat over je publieke waarde als POI. Wat is het effect dat je teweegbrengt met je projecten, bijvoorbeeld rondom eenzaamheid of laaggeletterdheid? Impactmanagement betekent dat je meer gaat sturen op het maatschappelijke effect van je projecten. Wat wil je teweegbrengen?'

Sandra van Gaalen: 'Ik zie dat wij als POI's in de hele bibliotheeksector een duidelijke rol hebben gekregen. We opereren niet meer vanaf een eilandje, maar zoeken de kracht van het netwerk op, zowel in de regio als met elkaar op landelijk niveau in SPN-verband. Daardoor hebben we meer betekenis voor bibliotheken. Ik zie daar een heel goede vooruitgang in.'

Lukt het u in al dat samenwerkgeweld nog om dicht bij de bibliotheekpraktijk en de gewone bibliotheekmedewerker te blijven?

Sandra van Gaalen: 'Ja, voor hen willen we mooie producten ontwikkelen en kennissessies beleggen, maar ook heel concreet de boeken bezorgen, want die functie hebben we ook. Dat is nog steeds de essentie, vind ik: zorgen dat de bibliotheken zich goed ondersteund voelen en met initiatieven, vragen en ideeën ons als een belangrijke en waardevolle partij zien.'

Rachel van den Hoogen: 'Biblionet Groningen heeft in dit opzicht een bijzondere positie doordat wij niet alleen een POI zijn, maar ook verantwoordelijk voor de uitvoering van het bibliotheekwerk in negen van de tien gemeenten in onze provincie. Dus de lijntjes met de bibliotheken zijn bij ons heel kort, medewerkers komen elkaar vaak tegen, er is goed contact, de mensen van de POI weten heel goed wat er speelt in de provincie Groningen, waardoor ze kunnen anticiperen op trends en ontwikkelingen. Dus die verbinding is goed.'

Annelies Bakelaar: 'Wij lijken op Groningen, want ook wij heb-

Foto: FERS

Sandra van Gaalen (FERS): 'We wisten dat we dingen goed op orde hadden. Maar als je eraan begint, is het toch wel weer een hele kluif, omdat je alles weer helemaal goed moet doorlopen.

ben enerzijds negen eigen bibliotheken en anderzijds vervullen we de provinciale ondersteuningstaak als POI voor in totaal twaalf bibliotheken, want Assen, Emmen en Hoogeveen hebben zelfstandige bibliotheken. Onze negen eigen bibliotheken noem ik intern één basisbibliotheek, en daarnaast zijn er nog drie basisbibliotheken in Drenthe. Lokale en provinciale taken zijn heel verschillend. Maar het is ook mooi om de provinciale en gemeentelijke taken zo dicht bij elkaar te hebben in één organisatie. We maken dus direct mee wat er leeft en speelt aan tafel bij wethouders, maar zijn ook direct betrokken bij projecten van de bibliotheken.'

Wat is volgens u de grootste uitdaging voor het bibliotheekvak?

Sandra van Gaalen: 'Toen ik hier begon, was het motto "Van collectie naar connectie" in zwang. Dat vind ik heel mooi, en het sprak mij aan, want dat is precies de beweging die we zien. We moeten onze bredere maatschappelijke rol invullen. Met name rondom taalvaardigheid en leesvaardigheid hebben we echt een inhaalslag te maken richting inwoners. Waar wij hier in Friesland heel erg mee bezig zijn, is de vraag hoe we nog meer de maatschappelijke bibliotheek kunnen worden, dus dat middelpunt, in de gemeente waar ontmoeting, taal, educatie, kennisoverdracht en ontwikkeling samenkomen. En dan niet alleen als bibliotheek, maar ook in samenwerking met andere partijen. Dat is wat wij willen uitbouwen naar de toekomst.'

Geef eens een concreet voorbeeld van hoe u dat wilt doen?

Sandra van Gaalen: 'We zijn net begonnen met de ontwikkeling van wat we noemen de "Mienskip-bibliotheek". "Mienskip" is Fries voor "de gemeenschap". Hoe zou zo'n bibliotheek eruit kunnen zien? Welke partijen willen daaraan meewerken? Hoe kunnen we die groei doormaken? Dat zijn we op dit moment serieus aan het onderzoeken, samen met onze partners in de regio. Sommige bibliotheken lopen daarin voorop, omdat ze heel erg geloven in deze beweging en er koploper in willen zijn.'

Rachel van den Hoogen: 'Een uitdaging waar we helaas ook mee te dealen hebben, is de herindeling van het Gemeentefonds [met geld van de Rijksoverheid uit het gemeentefonds betalen gemeenten een deel van hun uitgaven; ze bepalen zelf waar ze dit geld aan besteden, red.]. Dat maakt dat gemeenten nog meer financiële druk hebben of gaan krijgen dan ze al hadden. Dat doet wellicht ook iets met de besluitvorming rondom de financiering van de bibliotheken. In de provincie Groningen lijkt het erop dat de plattelandsgemeenten minder geld krijgen dan voorheen, waarschijnlijk vanaf 2025-2026. Bovendien is het ook even afwachten hoe de agenda van de nieuwe colleges van B&W in elke gemeente eruit gaat zien. Gelukkig staat hier tegelijkertijd iets moois tegenover: in coronatijd zijn bibliotheken door de overheid als "essentiële dienstverleners" benoemd. Wij hebben ons dus heel mooi weten te positioneren. Volgens mij moeten we dat blijven doen. Die positie hebben we mede te danken aan de drie maatschappelijke opgaven zoals die in de Netwerkagenda zijn geformuleerd (het bevorderen van lezen, het stimuleren van participatie in de informatiesamenleving en het aanmoedigen van een leven lang ontwikkelen, red.). Die agenda heeft ervoor gezorgd dat we in beeld zijn gekomen. Wij doen er in de provincie ook heel veel aan om die Netwerkagenda en die opgaven onder de aandacht te brengen. Zodat anderen zien welke toegevoegde waarde bibliotheken hebben en welk maatschappelijk belang ze dienen. En daardoor kunnen we dan ook wat makkelijker onderbouwen waarom financiering van bibliotheekwerk zo belangrijk is. Er liggen dus volop kansen voor het bibliotheekwerk, en het is aan ons om ze met elkaar te verzilveren. Dat we als POI's op een heel prettige wijze samenwerken en kennis delen, is daarin heel belangrijk. Zo maak je optimaal gebruik van elkaar.'

Annelies Bakelaar: 'De drie maatschappelijke opgaven waar we ons via de Netwerkagenda aan hebben verbonden, zijn inderdaad prachtig. Dat zijn maatschappelijke opgaven waar iedereen enorm warm van wordt. En terecht, want daar kunnen we veel waarde laten zien. De grote uitdaging is hoe we die opgaven

Zo werken de POI's

De lokale bibliotheken, de provinciale ondersteuningsinstellingen (POI's) en de Koninklijke Bibliotheek (KB) vormen samen één netwerk van openbare bibliotheekvoorzieningen. Sinds de Wet stelsel openbare bibliotheekvoorzieningen (Wsob, 2015) vormen de negen POI's een landelijk dekkend netwerk. Alle directeuren-bestuurders van de POI's vormen samen het bestuur van de SPN, de Stichting Samenwerkende POI's Nederland. De POI's hebben de wettelijke taak om het bibliotheekwerk in Nederland te innoveren. Ze bundelen hun krachten en zetten samen de koers uit, zodat ze de uitvoering op provinciaal niveau kunnen ondersteunen.
FERS (dat is het Friese woord voor 'vers/gedicht') is al meer dan zestig jaar de ondersteuningsorganisatie van de Friese bibliotheken, op dit moment 42 in getal. Samen met de vijf bibliotheekorganisaties vormen zij het Friese Bibliotheken Netwerk. Bij FERS werken 45 mensen, van wie ongeveer de helft zich bezighoudt met facilitering (ICT, financiën en HR, logistiek en mediaverwerking) en de andere helft met kennis en innovatie. Sandra van Gaalen (Friesland) is daar sinds tweeënhalf jaar directeur-bestuurder.
Biblionet Drenthe is de provinciale netwerk- en bibliotheekorganisatie in de provincie Drenthe. Het biedt dienstverlening aan bibliotheken, inwoners, scholen, kinderopvang en andere maatschappelijke organisaties. Als provinciale ondersteuningsinstelling ondersteunt en faciliteert Biblionet Drenthe de Drentse bibliotheken op basis van zijn wettelijke taken. Annelies Bakelaar is er directeur-bestuurder sinds oktober 2018.
Biblionet Groningen zet zich in voor de innovatie en doorontwikkeling van de bibliotheken tot brede maatschappelijke en educatieve bibliotheken. Rachel van den Hoogen is directeur-bestuurder van deze POI sinds drie jaar. Biblionet Groningen is ook de netwerkorganisatie achter de bibliotheken in de provincie Groningen. Biblionet Groningen doet dit in opdracht van Provincie Groningen en negen Groningse gemeenten.

Foto: Biblionet Drenthe

Annelies Bakelaar (Biblionet Drenthe): 'Het gaat niet om dat bordje of dat certificaat. Waar het om gaat is of je continu bezig bent met je eigen doorontwikkeling, en om wat beter kan en een stuk kwaliteit en eenduidigheid.'

met elkaar en met ons maatschappelijk netwerk voor elkaar gaan krijgen. Hoe zorgen we dat we echt effect hebben, dat we maatschappelijke waarde hebben voor de inwoners? Want voor hen doen we het allemaal. Hoe zorgen we dat we elke dag iemand raken in positieve zin? Tegelijkertijd moeten we ook die robuuste bibliotheek zijn, die eigentijdse en moderne voorziening voor nu en voor de toekomst. We moeten dus de balans zien te vinden tussen enerzijds het realiseren van die maatschappelijke opgaven en anderzijds zorgen voor die sterke infrastructuur van openbare bibliotheekvestigingen in het land.'

Rachel van den Hoogen: 'Voor mij gaat het om twee thema's die ook tijdens de certificering aan de orde kwamen: wendbaarheid en weerbaarheid. Corona was een periode waarin een appèl werd gedaan op de wendbaarheid. En dat blijft zo, want we leven in een samenleving waarin ontwikkelingen steeds sneller gaan – en soms komen ze onverwacht. Het is uitermate belangrijk dat we daar als bibliotheken en als POI's goed op kunnen inspelen, dat we wendbaar zijn. En weerbaarheid betekent dat je als bibliotheek inderdaad een bepaalde mate van robuustheid hebt, dat je er goed mee kunt omgaan als het een keer tegenzit, maar ook dat je kennisneemt van trends, ontwikkelingen en van wat er speelt in de samenleving. Daar moeten we als sector vervolgens ons beleid en onze handelingen op afstemmen.'

Werkgroep voor volgende certificeringsronde van start

De leden van de Vereniging van Openbare Bibliotheken (VOB) en Cultuurconnectie worden om de vier jaar getoetst op hun kwaliteit en toekomstbestendigheid. Het kader dat daarvoor gehanteerd wordt, Kwaliteit in Beeld, loopt af per 31 december a.s. Daarom is onlangs een werkgroep bestaande uit vertegenwoordigers van de stakeholders aan de slag gegaan om dit kader door te ontwikkelen voor de periode 2023 tot en met 2026. Naar verwachting wordt het voorstel van de werkgroep in het najaar gepresenteerd aan de besturen van de verschillende organisaties.
Namens de VOB nemen Ilse Verburgh en Jeanine Deckers deel aan de werkgroep, namens Cultuurconnectie zijn dat Astrid Vrolijk-de Mooij en Lisette Lagerweij. De overige deelnemers zijn Willem Camphuis (CBCT), Adriaan Langendonk (Stichting Lezen) en Fedor Heida (VNG). Math Göbbels is inhoudelijk adviseur van de werkgroep.

Wie dit leest, kan ook een boek lezen!

Bibliotheek Utrecht wil elk Utrechts kind lid maken

Als je dan toch campagne voert om het lidmaatschap en het engagement van de bibliotheek te vergroten, kun je net zo goed voor het allerhoogste gaan. Bibliotheek Utrecht zet dit jaar alles op alles om ieder kind onder de 18 jaar – gratis – lid te maken. ‘Het is voor iedereéén goed om lid te zijn. Dan moet je niet denken: met 80% zijn we ook tevreden. Kom nou, zeg.’

TEKST: MAARTEN DESSING • FOTO: JELMER DE HAAS

Alle kinderen lid

Hoe treurig is het toch gesteld met de leesvaardigheid en het leesplezier van de Nederlandse jeugd! ‘Taal is het cement van de samenleving’, verwoordt Petra Orthel, hoofd marketing & communicatie van de Bibliotheek Utrecht, wat iedereen in de sector inmiddels weet. ‘En toch lijkt het aantal laaggeletterde volwassenen, nu al 2,5 miljoen mensen, alleen maar te groeien: 24% van de jongeren dreigt functioneel analfabeet te zijn als ze van school komen.’ Eigenlijk zou iedereen onder de 18 jaar daarom lid moeten zijn van de bibliotheek. Alleen al de ruime aanwezigheid van boeken motiveert om te voldoen aan het streven om elke dag minimaal 15 minuten – en zo 1000 nieuwe woorden per jaar te leren – te lezen. Maar de bibliotheek heeft zich ook steeds meer ingezet om de jeugd daadwerkelijk aan het lezen te krijgen. Met schrijversbezoeken, leuke programma’s, samenwerkingen, noem maar op. ‘Ooit was het vanzelfsprekend om je kind lid te maken’, vervolgt Orthel. ‘Dat is niet meer zo. Ondanks een programma als BoekStart, waarbij de ouders van iedere pasgeborene worden uitgenodigd om een koffertje in de bibliotheek op te halen, is bijvoorbeeld in Utrecht maar 41% van de kinderen tot en met 3 jaar lid. Mede dankzij de Bibliotheek op school is dat percentage bij oudere kinderen hoger – tot maximaal 77% van de 12- tot 15-jarigen.’

De Utrechtse burgemeester Sharon Dijksma trapte de campagne af door haar jongste dochter lid te maken.

Die percentages moeten dus omhoog. En waarom dan niet gelijk naar 100%? 'Het is voor iedereéén goed om lid te zijn. Dan moet je niet denken: met 80% zijn we ook tevreden. Kom nou, zeg', roept zelfstandig communicatieadviseur Pien Rommens die Bibliotheek Utrecht speciaal heeft ingehuurd om de ambitie waar te maken. 'Bovendien gaat van zo'n ambitie een wervende kracht uit. Als je gaat voor 100%, zullen partners zich eerder laten verleiden om mee te doen.'

Slogan

Voor de actie om alle 45.000 jonge Utrechters lid te maken bedacht Bibliotheek Utrecht de slogan: 'Wie dit leest... kan ook een boek lezen'. Het probeert iedereen er zo van te doordringen dat ze allang onafgebroken lezen: van ondertitels op Netflix tot appjes van vrienden. Hoe groot is de stap dan naar een boek? Minstens zo belangrijk is de onderliggende boodschap dat iedereen die stap grátis kan zetten. Steeds blijkt immers weer hoeveel mensen dat niet beseffen.
'We hebben natuurlijk best een zware boodschap: als je te weinig leest, dreig je laaggeletterd van school te komen', vertelt Rommens. 'Maar we zetten wel in op een luchtige campagne om te laten zien dat lezen leuk is. Het plezier moet ervanaf stralen. Daarom speelt die slogan in op de bekende zin "Wie dit leest is gek", en daarom laten we ook in de vrolijke campagnefoto's kinderen zien op hun favoriete leesplek: de wc, een wipkip, een bushokje.'
De actie loopt heel 2022. Burgemeester Sharon Dijksma van Utrecht maakte bij wijze van startschot begin februari haar jongste kind lid van de bibliotheek. Daarna volgen piekmomenten vanaf eind mei tot aan het begin van de zomervakantie – zich centrerend rond de feestelijkheden ter gelegenheid van de 900e verjaardag van Utrecht, die op 2 juni valt. En in het najaar, vanaf oktober, om de laatste eindsprint in te zetten.

Mini toolkit

Maar het belangrijkste werk, zou je kunnen zeggen, gebeurt achter de schermen. Dat zit in de zoektocht naar partners die helpen om de boodschap uit te dragen. Van onderwijsinstellingen tot bedrijven. Van willekeurige individuen tot bekende inwoners van de stad. 'Het is de bedoeling dat je overal wordt getriggerd', zegt Orthel. 'En dan natuurlijk vooral op plekken waar kinderen komen: van het nijntje museum tot kinderwinkels en sportclubs.'
Iedereen die ambassadeur wil worden kan een minitoolkit ophalen met een raamaffiche en een Instagram-filter. Daarnaast zoekt de bibliotheek actief naar rolmodellen die, onder het motto 'Ik doe mee, doe jij ook mee', hun ambassadeurschap in filmpjes uitdragen. Dat hoeft niet per se een grote bekendheid te zijn. Ook leraren, eigenaren van winkels of voetbaltrainers kunnen in eigen kring een grote voorbeeldfunctie hebben.'
Rommens: 'Onze boodschap is er een die veel bedrijven en instellingen kunnen onderschrijven. Denk aan FC Utrecht, die veel doet met de kinderen die lid zijn van de club én waarmee we in twee vestigingen een speciale FC Utrecht-lezershoek hebben ingericht, met shirtjes aan de muur en toepasselijke zitzakken. Dan is het een kleine stap als de club uit wil dragen: naast lichamelijk fit moet je ook mentaal en sociaal fit zijn.'

Samenwerkingen

Een concreet voorbeeld is de samenwerking met McDonald's die eind maart van start ging. De eigenaren van de vijf vestigingen in Utrecht, waaronder in Overvecht, een wijk waar het aantal jeugdleden relatief laag is, bieden sindsdien bij aankoop van iedere Happy Meal een voucher die recht geeft op een bibliotheeklidmaatschap. Gek, kun je denken, een voucher voor iets wat toch al gratis is. Maar dat is het punt niet. Het gaat erom dat ook de fastfoodketen de boodschap verspreidt.
Een ander voorbeeld, op een heel andere schaal, is het Utrechts Leesoffensief waarvan de bibliotheek niet toevallig dit jaar een van de belangrijkste initiatiefnemers is. Het offensief behelst een samenwerking tussen veertig bedrijven, scholen en organisaties die zich bezighouden met lezen en taal, om hun inspanningen te coördineren, kennis te delen en samen nieuwe projecten te initiëren. Daar hoort natuurlijk een bibliotheeklidmaatschap bij.

Pas ook gebruiken

Tegelijk is de campagne meer dan een ledenwerfactie alleen. Het doel om de Utrechtse jeugd aan het lezen te krijgen is immers nog niet gerealiseerd als iedereen een pas heeft. Je hebt een pas ook niet altijd nodig. 'Daarom loopt het lidmaatschap vanaf 14 jaar terug', zegt Orthel – al is het niet duidelijk of jongeren de bibliotheek wel gebruiken om er hun huiswerk te maken of een van de vele programma's te bezoeken.
Bibliotheek Utrecht heeft een reeks projecten in gang gezet om barrières weg te nemen. Denk aan: het vereenvoudigen van het voor sommigen te ingewikkelde inschrijfformulier en het aanbieden van hulp aan mensen die het nog steeds te lastig vinden. Of om het gebruik van de bibliotheek te verbeteren. 'Waarom zijn mensen niet lid of haken ze af?', vraagt Rommens zich af. 'Er is onderzoek nodig om daar preciezer inzicht in te hebben en erop in te spelen.'

Collectie laten aansluiten

Maar het belangrijkste is dat de collectie beter aansluit bij de behoeften van leden én dat ze beter worden geattendeerd op wat er voor hen aanwezig is. 'De hamvraag is natuurlijk: hoe blijf je relevant voor verschillende leeftijdsgroepen', zegt Orthel. 'Op dit moment is het aanbod in de dertien filialen voornamelijk gericht op de jongste jeugd. Wat er staat voor de groep van 12 tot 18 jaar is onvoldoende. Ook kan de diversiteit van de collectie beter.'
'Die groep komt wel naar de bibliotheek', vult Rommens aan. 'Dat bleek nogmaals tijdens corona: hoe groot hun behoefte is aan een rustige plek om te leren en elkaar te ontmoeten. We moeten alleen proberen de link te leggen met de collectie – door die tot leven te wekken. We willen ze seintjes geven als ze al een tijd niets meer hebben geleend bijvoorbeeld. Boekentips, gebaseerd op hun uitleenhistorie. Of meer speciale programma's voor hen organiseren.'
'Wie dit leest... kan ook een boek lezen' is dan ook geen campagne voor 2022 alleen. Het is een kickstart voor een structurele aanpak om jongeren weer aan het lezen te krijgen en te houden. Want een bibliotheek die eenmaal 100% heeft, wil ook 100% houden.

Een welkome aanvulling of uitholling van het vak?

Vrijwilligers in de bibliotheek (deel II)

In Bibliotheekblad 5-2022 las u deel I van het artikel Vrijwilligers in de bibliotheek. Hierin werden enkele kritische noten gekraakt over het vrijwilligersbeleid, onder andere door hoogleraar Frank Huysmans. In dit nummer leest u deel II, de ervaringen van enkele bibliotheekmedewerkers die met vrijwilligers werken. En uiteraard komen de vrijwilligers aan het woord. Zij zijn zonder uitzondering zeer positief over hun onbezoldigde arbeid voor de bibliotheek.

TEKST: LINDA VAN PELT • FOTO'S: ZIE CREDITS LANGS DE ZIJKANT

Hanneke Ardesch (taalpuntdocent en coördinator van de Bibliotheek Hardenberg): 'Zonder mijn tachtig taalcoaches zou het Taalpunt niet kunnen bestaan.'

Bibliotheek Hardenberg

Zeg je 'bibliotheek', dan denk je aan taal. Maar niet voor iedereen is die taal zo vanzelfsprekend. Zowel NT2-taalleerders (buitenlandse mensen die de Nederlandse taal nog niet goed kennen) als NT1-leerders (mensen die in Nederland geboren zijn, maar vroeger weinig onderwijs hebben genoten, de praktische kant zijn opgegaan en merken dat hun taalniveau achteruitgaat) hebben profijt van de inzet van Taalpuntvrijwilligers. Hanneke Ardesch, Taalpuntdocent en coördinator van de Bibliotheek Hardenberg: 'Het werven van vrijwilligers doen we vooral via de media. Belangstellenden krijgen na een intakegesprek vier dagdelen training, meestal van mij, en na afloop een certificaat en een roos. In de lokale krant verschijnt dan vaak een artikeltje, dat dan ook weer nieuwe aanmeldingen oplevert.'

Foto: Peter Timmer

Match en klik

Ook de intakegesprekken voert Hanneke Ardesch zelf. 'Zo kan ik uitleggen wat het inhoudt om taalcoach te zijn. Tijdens de trainingen leer ik de deelnemers een beetje kennen, wat de match met de taalvrager vergemakkelijkt. De wederzijdse klik is er bijna altijd. Vertrouwen in elkaar is daarbij een belangrijk punt. Er ontstaan mooie relaties, die vaak verder gaan dan de taal. Samen een dagje naar het strand, helpen bij sollicitatiebrieven, op kraambezoek. Het gebeurt allemaal. Er groeien echte vriendschappen.'
In de voorafgaande training wijst ze nadrukkelijk wél op het belang van het stellen van grenzen.
'Nee zeggen is soms lastig, dus wees je bewust van wat je toezegt. Helpen bij belastingzaken of meegaan naar de huisarts hoort bijvoorbeeld niet tot de vaste taak van een taalcoach. Iedereen moet zelf beslissen of hij dit wel of niet wil doen.' Om de neutraliteit te bewaken, adviseert Hanneke Ardesch ook om niet thuis af te spreken, maar op neutraal terrein. 'Allebei door de regen of de wind, en elkaar ontmoeten in de bibliotheek. Wij hebben hiervoor ruimte beschikbaar. Ook een trefpunt of buurthuis is natuurlijk prima.'

Lezen en schrijven

Hanneke is blij met al die mensen die – hetzij na hun pensionering, hetzij naast hun werk – iets voor de maatschappij willen doen. 'Het contact met de vrijwilligers verloopt meestal soepel, onder andere dankzij een inloopspreekuur en de nieuwsbrief. Mensen met een onderwijsachtergrond denken wel eens dat ze geen training nodig hebben, en dat is jammer. Want hierin komen namelijk zaken als cultuur, achtergrond en doelgroepen aan bod. Ook geven we tips voor de beste methode van samen oefenen met schrijven, luisteren, spreken en lezen.'
Hoe waardevol de taalcoaches zijn, blijkt op verschillende manieren. Zo maken de taalcoaches de buitenlandse taalleerder ook soms sociaal wegwijs in het nieuwe land. 'Door deze mensen in contact te brengen met vrijwilligerswerk kunnen ze meer oefenen met Nederlands en ook een sociaal netwerk opbouwen. Een mooi voorbeeld is een Syrische mevrouw die gastvrouw werd in het ziekenhuis. Of de islamitische familie die aanwezig was bij de christelijke crematie van de taalcoach. Een dappere stap, maar dit geeft wel aan hoe warm de band kan zijn', beschrijft Hanneke Ardesch de contacten die verder gaan dan het louter letterlijk samen lezen en schrijven.

Bibliotheek Rijssen-Holten

'Van oudsher wordt er in onze regio veel gelezen, en dat is nog steeds zo. Dit wordt van vader/moeder op de kinderen overgedragen', vertelt Henk van de Maat, teamleider locatie Rijssen van bibliotheek Rijssen-Holten. 'Sommige kinderen komen twee keer per week een tas vol boeken halen, die ze ook allemaal uitlezen.' Henk herinnert zich nog de tijd van vóór de automatisering, toen er soms wel acht vrijwilligers tegelijkertijd in de uitlening stonden. 'Gigantisch druk.'
Na de intrede van de computer nam het vrijwilligerswerk niet alleen af, maar veranderde het ook van karakter. 'Het werd vooral repareren, boeken bezorgen en opruimen in de kast.' Dat laatste blijkt soms lastig. Bijvoorbeeld voor statushouders die graag in de bibliotheek aan de slag gaan, maar de Nederlandse taal nog onvoldoende beheersen en ook soms nog moeite hebben met het alfabet. Dat zorgt dan voor extra belasting voor het personeel.

Informatiefabriek

Door de automatisering, waardoor de bezoekers meer zelfstandig hun gang kunnen gaan, nam de behoefte aan vrijwilligers af. Inmiddels trekt die weer aan, als gevolg van het zich uitbreidende takenpakket van de bibliotheken. 'Wij benaderen regelmatig de lokale vrijwilligersvacaturebank om te vragen of zij nog mensen "in de bak" hebben. Ook zelf werven we, en vaak heel gericht,

Henk van der Maat (teamleider locatie Rijssen Bibliotheek Rijssen-Holten): 'Het loopt niet altijd vlekkeloos van A tot Z. We zijn zuinig op onze vrijwilligers, maar de bibliotheek is geen sociale werkplaats.'

zoals voor SeniorWeb. Het is niet altijd gemakkelijk om de juiste mensen te vinden. Vooral vanwege de diversiteit aan taken die we krijgen opgelegd: Informatiepunt Digitale Overheid, alles rondom de booster, de CoronaCheck-app, het aanvragen van een rijbewijs of een nieuwe parkeerkaart. Voor al dat soort zaken verwijst de gemeente door naar ons.'
De opmerking dat de bibliotheek hierdoor bijna een 'vergaarbak' van taken wordt, herformuleert Henk van de Maat zorgvuldig tot 'middelpunt van de samenleving'.
'Het heeft ook heel leuke kanten. Zo verzorg ik vaak de cursus Klik&Tik. Als je na afloop hoort dat iemand die een tijdje terug nog niets van computers wist een broek online heeft besteld, is dat wel erg leuk.
Mijn missie is dan geslaagd. Tegelijkertijd voelt het soms alsof we een soort informatiefabriek zijn, waarbij we wel wat ondersteuning kunnen gebruiken. We hebben nu dertien medewerkers (twee met een 36 urencontract en de rest allemaal parttime, red.) en zo'n 65 vrijwilligers.'

Foto: Bibliotheek Rijssen-Holten

Onzichtbaar

Bij het intakegesprek geven vrijwilligers aan waarnaar hun interesse uitgaat, zoals de VoorleesExpress of het taalonderwijs. Afhankelijk van de taken die ze gaan verrichten, krijgen ze een opleiding voor het gebruik van het bibliotheeksysteem WISE. Meestal verzorgd door Henk van de Maat. 'Dat zijn trainingen in kleine groepjes. Met behulp van een aantal laptops nemen we het hele systeem door. Na die inwerkperiode ben ik de eerste paar dagdelen ook betrokken bij de praktijk. Het is de bedoeling dat onze vrijwilligers de basale dingen in het WISE-systeem beheersen en onze klanten daarmee van dienst kunnen zijn. Voor bezoekers is het niet zichtbaar wie in dienst is en wie hier als vrijwilliger is. Dat onderscheid willen wij ook niet zichtbaar maken. Wij hebben goede gastvrouwen. Met hun kennis van het uitleensysteem kunnen zij onder meer de uitlening verzorgen en nieuwe leden inschrijven.'
Toch bestaat er in Rijssen wel degelijk een vastomlijnd idee over wat de 'cao corebusiness' van de bibliotheek moet blijven. 'Ik weet dat bepaalde bibliotheken bepaalde dagen volledig draaien met vrijwilligers. Dat lijkt mij moeilijk te verantwoorden. Sommige vrijwilligers willen of durven die eindverantwoordelijkheid ook niet te nemen. Je zult maar een keer vergeten het alarm in te schakelen en er wordt ingebroken … Zo'n volledig vrijwillige bezetting doet ook denken aan een verkapte bezuiniging, waarvoor wij bewust niet kiezen.'

Plakken en hangen

'Onze vrijwilligersploeg is een dwarsdoorsnede van de maatschappij in alle leeftijdscategorieën. Sommigen van hen zijn er al langer dan twintig jaar, maar dat gebeurt steeds minder. Alle vrijwilligers krijgen een opleiding en een contract. Voor de VoorleesExpress vooral gericht op privacy, want je komt bij de mensen thuis. Maar ook met de vrijwilligers in de uitleen maken we de afspraak dat je dit niet volledig vrijblijvend doet. In één jaar tijd heb ik wel eens honderd vrijwilligers ingewerkt, waarvan een flink gedeelte na een korte tijd alweer afhaakte. Bijvoorbeeld omdat ze kwamen als overbruggingsperiode tussen twee banen in, of in de vorm van, een re-integratietraject. Zo'n snelle wisseling van de wacht maakt het voor de bibliotheek wel intensief. We zijn tenslotte geen sociale werkplaats.'

Zelf werkt Henk van de Maat al 34 jaar in de bibliotheek. 'Vorig jaar zwaaide in Almelo een bibliothecaris af die er vijftig jaar had gewerkt, en bij ons eentje met 48,5 op de teller. De komende tijd zijn er veel pensioengerechtigden, waarmee ook vakinhoudelijke bibliotheekkennis verdwijnt. De nieuwe generatie is vooral opgeleid tot leesconsulent, gericht op het onderwijs. Op zich positief, maar ze missen soms de frontoffice-ervaring. Die feeling met het werkveld groeit in de praktijk. Zo ruim ik zelf regelmatig op, om gevoelsmatig wat meer grip op de titels te houden, en zo zie ik ook welke boeken beschadigd zijn. Onze plakvrijwilligers repareren die dan, zolang dat nog lukt.' Verder hoopt hij dat de vrijwilligers ook qua betrokkenheid wat langer bij de bibliotheek 'blijven 'hangen'.

Bibliotheek Deventer

Zelf heeft Geertrude Wouda, meewerkend coördinator Publieke Dienstverlening bij de Bibliotheek Deventer, geen bibliotheekopleiding. Ze deed een hbo-studie cultureel maatschappelijk werk, richting kunst- en cultuureducatie. Na diverse functies in verschillende winkels – 'hier heb ik geleerd wat klantgerichtheid en gastvrijheid betekenen' – solliciteerde ze in 2018 bij de Bibliotheek Deventer. Met succes. 'Ik heb nog net het laatste halfjaar aan de Brink meegemaakt, en daarna verhuisden we naar ons huidige pand aan de Stromarkt. Een groot gebouw van vier verdiepingen, met een eigen bioscoop en horeca. Zeker bezoekers die hier voor het eerst komen, hebben vaak even wat begeleiding nodig om wegwijs te geraken en te vinden wat ze zoeken. Daarbij een handje helpen is een belangrijke taak van onze vrijwilligers.'

Foto: Bibliotheek Deventer

Geertrude Wouda (meewerkend coördinator Publieke Dienstverlening bij de Bibliotheek Deventer): 'De klassieke bibliothecaris is bijna verdwenen; vrijwilligers vervullen een ambassadeursrol.'

Voorbeeldfunctie

Het begeleiden van die publieksservice is een van de taken van Geertrude. 'Dat begint met een kennismakingsgesprek om af te tasten wat we voor elkaar kunnen betekenen. Waar gaat de belangstelling van de vrijwilliger naar uit in onze organisatie? En andersom, wat voor wensen stellen wij aan al onze vrijwilligers? Uiteraard ligt dat bij een een-op-eenfunctie, zoals Taalmaatje, anders dan bij iemand die bezoekers verwelkomt of het Informatiepunt Digitale Overheid bemenst. Maar in principe zijn al onze vrijwilligers ambassadeurs van de bibliotheek, en in die rol hebben zij een soort voorbeeldfunctie in de samenleving.'
Het verschil tussen een winkel en een moderne bibliotheek is niet zo groot, vindt Geertrude. 'Klantvriendelijkheid is bij beide belangrijk. Daar besteden we dan ook aandacht aan.'
Dat gebeurt onder andere met de ontwikkeling van een trainingstraject met aandachtspunten als veiligheid, weerbaarheid, gastvrijheid. 'Tot nu toe krijgen de vrijwilligers die in de publieksservice aan de slag gaan in de beginperiode praktische begeleiding op de werkplek. Zij hebben ook allen een proefperiode van drie maanden. Na afloop maken we concrete afspraken voor de toekomst, onder andere over het rooster, want vrijwilligerswerk is bij ons niet geheel vrijblijvend.'

Veredelde receptionist

'Wie zich liever niet op vaste momenten wil of kan vastleggen, maar zich wél graag zou inzetten voor onze bibliotheek, kan dat altijd doen op incidentele basis via onze zogenoemde evenementenflexpool. Wij rekenen wel echt op de afgesproken inzet van al onze vrijwilligers, inmiddels al zo'n 250. De groep betaalde medewerkers ligt tussen de vijftig en zestig, maar door natuurlijk verloop – vertrek vanwege pensioen – ligt het in de lijn der verwachting dat dit aantal daalt. Om de service op peil te houden, worden de vrijwilligers steeds belangrijker. Hun inzet in de publieksservice is in Deventer in volle ontwikkeling. Hierbij kijken we onder andere naar wat iedere wijk nodig heeft. Bibliotheek Deventer heeft zes bemensde locaties en een aantal servicepunten, en om de ruime openingstijden te kunnen handhaven, hebben we er bijvoorbeeld voor gekozen de ochtendontvangst over te laten aan onze onbezoldigde hosts tijdens de zelfservice-uren. Enerzijds verwelkomen zij de bezoekers met een persoonlijke groet en zijn ze hulpvaardig bij bijvoorbeeld moeilijkheden bij het gebruik van de apparatuur. Anderzijds vervullen zij ook een belangrijke rol bij de sociale controle. Dat geldt vooral voor onze hoofdvestiging, want dit pand is groot. Als wij er zicht op hebben wie er bij ons binnen komt, vermindert dit het risico op ongeregeldheden. Onze vrijwilligers vervullen daarbij een veredelde receptiefunctie.'

Bibliotheek Deventer

Als vrijwillig gastheer in een team met vier gastvrouwen staat Dick Bouwmeester een ochtend in de week zijn mannetje aan de toegangsdeur van de hoofdlocatie van Bibliotheek Deventer. ‘Op maandag, van halfnegen tot halftwaalf. Ik haal die ochtend de tijdschriften en kranten uit de brievenbus, en maak die laatste vast aan de leesstok. Vanaf negen uur is de deur open voor de bezoekers. Een groot aantal van hen heb ik al leren kennen, in ieder geval van gezicht. Zo is er een groep zzp’ers die met hun laptop onder de arm in de bibliotheek komen werken. Daarnaast heel veel studenten, vooral in tentamentijd. We hebben in ons gebouw zo’n 400 studie- en werkplekken. Anderen komen hier graag de krant lezen.’ Ook figuurlijk krijgt men het wel eens wat aan de stok. ‘Soms ontstaat er lichte onenigheid aan de leestafel over wie welke krant als eerste mag inzien. En uiteraard is ook de uitslag van de voetbalwedstrijden een dankbaar gespreksonderwerp op maandagochtend, maar de sociale functie van die vroege opening wordt vooral erg gewaardeerd.’

Foto: Bibliotheek Deventer

Dick Bouwmeester (vrijwillig gastheer bij de Bibliotheek Deventer): ‘Het is de sport om het allemaal zelf te kunnen, zonder beroep te doen op de betaalde krachten.’

Gereserveerd

Zelf is Dick ook te spreken over die sociale contacten. ‘Het is fijn en waardevol om even een praatje met iemand te maken. De ene keer is dat met onze directeur, die ik vaak zie binnenkomen, de andere keer met een van de bezoekers die bijvoorbeeld wat hulp nodig heeft. Als vrijwilliger kunnen wij niet met alles behulpzaam zijn. Als iemand zijn pasje is vergeten, moet hij wachten op een van de vaste krachten om tóch de uitgezochte boeken te kunnen meenemen. Alle vrijwilligers hebben een “oortje” in, waarmee we in moeilijke situaties een beroep kunnen doen op de medewerkers. Maar het is natuurlijk de sport om jezelf te redden! Als het bijvoorbeeld niet lukt een boek te lenen via de apparatuur, probeer ik de magneetplaat te activeren. En voor helpen met kopiëren of een printje maken ben ik uiteraard ook niet te beroerd.’
Tegelijkertijd houdt hij zich bewust ook een beetje op de achtergrond, vooral om bezoekers een vrij gevoel te geven. Ook het op goede volgorde zetten van de boeken in de kasten of op de speciale plek voor gereserveerde boeken, wil hij best doen. ‘Maar dat mag wat mij betreft niet de hoofdtaak van mijn werk zijn. Het gaat mij meer om de sociale contacten.’

Koek en boek

Het begon allemaal veel langer geleden, toen Dick vanuit zijn grafisch ontwerpbureau besloot om sponsor te worden van de Kinderboekenweekactiviteiten in Bibliotheek Deventer. ‘Wij ontwierpen de materialen, passend bij het landelijk thema. Ontwerp, productie, begeleiding deden we allemaal gratis. De bibliotheek hoefde alleen de drukkosten te betalen.’
Toen er het daaropvolgende jaar geen andere organisatie belangstelling had voor het sponsorschap, besloot Dick door te gaan. Tien jaar terug kwam daar nóg een functie bij. ‘Als gevolg van de economische crisis deed ik tijdelijk ook nog ander werk, namelijk de begeleiding van kansarme jongeren in de vorm van dagbesteding. En het idee om met een groepje jongeren in de vorige locatie van Bibliotheek Deventer de koffie en thee te verzorgen sloeg prima aan. Zij voelden zich er prima thuis en waren trots op hun échte baan bij onze horecafaciliteit Koek en Boek.’ Na de verhuizing, nu vier jaar terug, is de horeca van de bibliotheek uitbesteed aan een professionele partner. En twee jaar terug ging Dick met pensioen.

Trots

Zijn vrijwillige functie in het welkomstteam past hem goed. ‘Wij ondersteunen het personeel. En dat wordt duidelijk gewaardeerd. Dat merk ik onder andere doordat wij regelmatig bij nieuwe ontwikkelingen worden betrokken. Wij krijgen informatie over nieuwe projecten, maar ook onze mening wordt gevraagd. Zo wordt er gedacht over een openstelling op woensdag- en donderdagavond, in de vorm van een pilotproject. En om op die avonden ook wat activiteiten te organiseren, om het nog aantrekkelijker te maken voor het publiek. Verder worden de vrijwilligers ook uitgenodigd voor personeelsactiviteiten, zoals de kerstborrel. Door zo’n gebaar voel je dat je er echt bij hoort.’
Nóg een taak van Dick is het verzorgen van (groeps)rondleidingen door de hoofdlocatie van Bibliotheek Deventer. ‘Er is nog regelmatig belangstelling voor een kijkje achter de schermen van de bibliotheek, de bioscoop, de theaterzaal en niet te vergeten het dakterras. Ik geef graag wat architectonische achtergrondinformatie, want ik ben trots op ons mooie gebouw.’

Manon Sikkel neemt afscheid als Kinderboekenambassadeur

‘De bibliotheek was vroeger

Als Kinderboekenambassadeur pleitte Manon Sikkel voor een bibliotheek in iedere school. Inmiddels zit haar termijn erop. Ze wordt opgevolgd door illustrator Martijn van der Linden, die zich de komende twee jaar zal inzetten voor meer leesplezier bij kinderen. (Zie kadertekst.)

TEKST: MAARTEN DESSING • FOTO’S ZIE CREDITS LANGS ZIJKANT

Manon Sikkel: ‘Het is niet moeilijk om kinderen aan het lezen te krijgen. Je hoeft er maar een paar te enthousiasmeren en dan willen ze allemaal.’

alles voor me!’

Foto: Jørgen Koopmanschap

Eigenlijk duurt de ambtstermijn van een Kinderboekenambassadeur twee jaar. Vanwege corona kreeg Manon Sikkel (1965) een jaar extra. Er was in het voorjaar van 2021 toch geen gelegenheid om in het openbaar een nieuwe te installeren’, lacht ze in haar Haagse woonkamer. Zo kon de auteur van populaire series als Geheim agent oma, Elvis Watt en Izzylove het zich veroorloven een tweede speerpunt te kiezen. Dat werd: meer bibliotheken op school.

‘Toen ik het van Hans en Monique Hagen overnam, gaven ze me tips hoe je het ambassadeurschap het best kunt invullen. ”Je wordt vanaf dag één overvoerd met aanvragen”, waarschuwden ze me. Want iedereen die ook maar iets doet met leesbevordering en leesplezier wil jou inzetten om zijn eigen doel kracht bij te zetten. Als je tijdens je ambassadeurschap één boodschap kiest en die voortdurend herhaalt, nemen anderen dat over en verspreidt het verhaal zich steeds verder.’

Ze besloot zich in te zetten voor meer diversiteit en inclusiviteit in kinderboeken. ‘De tijdgeest was rijp voor deze boodschap. Daarom was het zo’n goed thema – omdat je beter tegen een rijdende trein kunt duwen dan tegen een stilstaande trein. Ik denk dat er in de afgelopen jaren ook echt iets is veranderd, al verschijnen er nog steeds kinderboeken waarin alle kinderen wit zijn of alle personages korte Hollandse namen hebben. Dat vind ik gewoon gek.’

Bewustzijn

De crux is bewustzijn. Hoe meer boekenmakers zich bewust zijn van stereotypen, hoe meer er verandert. ‘En dan heb ik het niet alleen over huidskleur en namen. In het boek waaraan ik nu werk, voer ik een liftmonteur op. Dat werd automatisch een man. O nee, moest ik mezelf corrigeren, een vrouw kan ook monteur zijn. En toen maakte ik er een óúde vrouw van. Waarom? Zo moet je blijven nadenken over je blinde vlekken. En anderen op de hunne wijzen.’

Sikkels theorie is: je moet de stereotypen eerst omdraaien, daarna ontstaat vanzelf een nieuw evenwicht. Ze heeft in haar eigen leven gezien hoe dat werkt. Omdat haar ouders de traditionele structuren wilden doorbreken waarmee zij waren opgegroeid, deden ze het in de jaren zeventig per se anders. Dus kreeg haar broer Barbies cadeau en zij treinen en graafmachines. ‘Maar toen ik mijn kinderen opvoedde, hoefde dat niet meer. Ik kon ze gelijk behandelen.’

Het kinderboek bevindt zich nog in die eerste fase van verandering. ‘Daarom heb ik in De beste juf van de wereld, dat ik voor Zwijsen heb gemaakt, alle veertig kinderen een niet-Nederlandse naam gegeven. Zwijsen vroeg zich af of daar voor de diversiteit niet ook een Vlinder bij moest. Nee! Want de Vlinders hebben zichzelf onder vergelijkbare namen al zo vaak in kinderboeken teruggezien. Ouassim en Arras niet. Pas later zal dat zich allemaal normaal mengen.’

dBos

Toen Sikkels ambassadeurschap een jaar werd verlengd en ze het gevoel had genoeg over dit thema te hebben gezegd, lag een strijd voor meer bibliotheken op school voor de hand. Ook al kent het programma de Bibliotheek op school (dBos) al zo’n vijftien jaar succes, ze ontdekte dat nog altijd de helft van de basisscholen géén bibliotheek heeft. ‘On-waar-schijn-lijk veel’, zegt ze met een opwinding alsof ze er pas net achter is gekomen.

‘Het is niet moeilijk om kinderen aan het lezen te krijgen’, redeneert ze. ‘Je hoeft er maar een paar te enthousiasmeren en dan willen ze het allemaal. Het is net als de moestuintjes van Albert Heijn. Alleen omdat de supermarkt dat slim presenteert, wil iedereen zoiets debiels verzamelen. Dus als je een kind in de klas kunt uitdagen om zo veel mogelijk De Grijze jagers in een schooljaar te lezen, wil binnen de kortste keren iedereen hetzelfde doen.’

Maar: de boeken moet er dan wél zijn – dat is de eerste voorwaarde. ‘Ik juich alle initiatieven toe om kinderen aan het lezen te krijgen. Sinds dat vreselijke Pica-rapport, waaruit bleek dat een van de vier kinderen bijna laaggeletterd van school gaat, is dat hard nodig. Gelukkig gebeurt er ook veel op dit gebied. Maar al

die projecten zullen nooit een groot succes worden als kinderen geen boeken hebben. Net zoals het geen zin heeft om te zeggen dat ze hun tanden moeten poetsen als ze geen tandenborstel hebben.'

Valse tegenstelling

Alleen bibliotheken met ruime collecties kunnen dat probleem oplossen. 'Met een schoolbibliotheek, omdat een openbare bibliotheek soms te ver weg is en kinderen in een drukke stad daar niet alleen naartoe kunnen fietsen. Soms hebben ouders ook geen tijd om mee te gaan of geen geld voor de tram. Maar het kan ook niet zonder openbare bibliotheek, omdat de schoolbibliotheek ieder weekend en iedere schoolvakantie dicht is – in de zomer zes weken achter elkaar!'
Dat schrijvers kritiek hebben op de groei van de Bibliotheek op school, omdat ze geen leengeld meer ontvangen over uitleningen, doet volgens haar niet ter zake. 'Die strijd schept een valse tegenstelling. Alsof kinderboekenschrijvers zoals ik tegen schoolbibliotheken zijn! Je moet het gewoon goed regelen. Dat én alle scholen een bibliotheek hebben én makers daar fatsoenlijk voor worden vergoed. Gelukkig lijkt die patstelling eindelijk te worden doorbroken.'
Daarnaast heb je leesconsulenten en leescoördinatoren nodig. 'Een geweldige vondst! Zij kunnen ervoor zorgen dat er bijvoorbeeld zo'n Grijze Jager-challenge komt. Het contact met boeken moet je niet laten afhangen van het toeval of je juf of je ouders van lezen houden. De huidige generatie juffen van de pabo houdt ook te weinig van lezen. Niet uit onwil of zo, maar omdat zij de pech hebben gehad te zijn opgegroeid in een tijd dat liefde voor lezen wel van toeval afhing.'

Overheid

De oplossing is volgens Sikkel politiek. Alleen als de overheid eist dat iedere school een bibliotheek heeft, en daar geld voor beschikbaar stelt, gebeurt dat ook. Anders kunnen of moeten scholen andere keuzes maken. 'Het is ook gek dat de overheid openbare bibliotheken onder "cultuur" schaart – en niet onder "onderwijs", wat het voor jongeren is. En iedere gemeente is vrij om zijn cultuurbudget ook te steken in, zeg, een theater. De kinderen die daar wonen, hebben dan pech.'
De schrijfster heeft het laatste jaar van haar ambassadeurschap geprobeerd met politici hierover te spreken. Van de wethouder Cultuur in haar eigen Den Haag tot toenmalig minister Ingrid van Engelshoven van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen. 'Ik wil dat de wethouder de stad van het kinderboekenmuseum uitroept tot kinderboekenstad. Kinderen zullen meer gaan lezen uit trots op het feit dat zij in de kinderboekenstad wonen.'
Zij heeft vertrouwen dat al die pleidooien richting de politiek voor verandering zullen zorgen. 'Iedereen voelt een steeds grotere urgentie. Daarom zijn bibliotheken eindelijk verplicht om iedereen tot 18 jaar gratis lid te maken. Dat was bijna overal al het geval, sommige dachten zelfs dat het al verplicht was, maar nu kan niemand het meer terugdraaien. Er gaat ook een signaal van uit. En zo zullen er meer maatregelen komen. Er is echt een kentering ingezet.'

Toegankelijker

Ondertussen hoopt Sikkel dat ook openbare bibliotheken steeds toegankelijker worden. 'Wie van verhalen houdt, zal zich net als ik vroeger (zie kadertekst) thuis voelen in een bibliotheek. Dat is echt niet veranderd nu iedereen internet en een mobiele telefoon heeft. De bibliotheek is nog steeds een schatkamer, waaruit je mee kunt nemen wat je wilt. Niet alleen wat je ouders willen betalen, zoals in de boekhandel, maar alles wat jij zelf wilt.'
Die kinderen hoeven alleen met de bibliotheek in aanraking te worden gebracht. 'En dat is niet altijd makkelijk, heb ik uit eigen ervaring ondervonden. Ik heb een stiefdochter in het oosten van het land. In haar dorp is geen bibliotheek, en omdat ze negen is, mag ze niet in haar eentje naar de dichtstbijzijnde bibliotheek. Haar moeder heeft niet altijd tijd om haar te brengen. Gelukkig is zij een echte lezer, zij vindt haar weg wel. Ze heeft ook de online bibliotheek ontdekt.'
Maar zij moest daar wel bij geholpen worden. 'Je moet alles doen om het zo laagdrempelig mogelijk te maken. Dus geen betaald lidmaatschap meer. Geen boetes ook – in mijn tijd had mijn moeder rijk kunnen worden, grapt ze nog wel eens, als ze niet zo vaak krank-zin-ni-ge boetes voor mij moest betalen. Maar lid worden is nu veel simpeler, heb ik gemerkt toen we mijn stiefdochter inschreven. En draai zo mogelijk de sluitingen van de afgelopen jaren terug.'

Betekenis van de bieb

Op de vraag wat de bibliotheek voor haar heeft betekend, hoeft Manon Sikkel geen genuanceerd antwoord te geven. 'Alles! Ik léefde gewoon in de bibliotheek – een mooie witte villa bovenop een heuvel in Hilversum, waar ik elke dag naartoe fietste. Ik las boeken op uitgever, ik zocht altijd naar het logo op de rug. Als ik alle boeken van Lemniscaat uit had, ging ik door met Querido en zo verder. Toen ik 11 jaar was, had ik alle kinderboeken gelezen.'
Heel Hilversum ademde in die tijd radio en televisie. 'Alle programma's werden daar gemaakt. De radiozenders heetten ook Hilversum I, II en III, en alle vriendjes hadden ouders die bij de tv werkten. De enige die geen tv hadden, waren mijn ouders. Die vonden tv heel oninteressant. En dus had ik enorm veel tijd over om te lezen. Al ging ik ook iets doen voor de radio. Omdat ik zo veel las, mocht ik – negen, tien jaar oud – over kinderboeken praten in een programma dat in de bibliotheek werd opgenomen.'
Alleen toen ze de kinderboeken uit had, is ze een jaar weggebleven – leesverslaving of niet. 'Ik mocht geen boeken voor volwassenen lezen. Dus probeerde ik de boeken van mijn ouders. Henry Miller, Jan Wolkers. Toch eng en raar. En ik kocht van mijn eigen geld tweedehands boeken. De goedkoopste, dikste boeken die ik kon vinden. Konsalik, die ik echt heel stom vond. Pas toen ik twaalf was, kon ik eindelijk terug en ontdekte ik de literatuur.'
Tot ze ook die vrijwel integraal had gelezen, schrijver voor schrijver van wie ze dan alles las. 'Toen heb ik de bibliotheek laten zitten. Ik kwam er later alleen nog met mijn kinderen. Nu ook met mijn man, ook al zo'n veellezer. En ik ben vaak als schrijver in bibliotheken geweest. Alleen nooit in Hilversum. Ik heb steeds gemaild om mezelf aan te bieden, maar nee. Misschien is dat ook beter zo. Een terugkeer naar mijn tweede huiskamer zou waarschijnlijk tegenvallen.'

Martijn van der Linden volgt Manon Sikkel op

Illustrator Martijn van der Linden is de nieuwe Kinderboekenambassadeur van Nederland. De komende twee jaar zal hij zich inzetten voor meer leesplezier bij kinderen en de promotie van kinder- en jeugdboeken. De Kinderboekenambassadeur wordt voor twee jaar aangesteld door Stichting Lezen en het Nederlands Letterenfonds in samenwerking met de Schrijverscentrale, Stichting CPNB en het Kinderboekenmuseum.

De missie van Martijn is het promoten van het kinderboek in het algemeen en van illustraties in het bijzonder.

Martijn van der Linden maakt schilderijen, boeken en tekeningen voor jong en oud. Zijn boeken verschijnen in veel landen en zijn illustraties variëren van surrealistische dierenportretten en landschappen in kleur tot stijlvolle en humoristische zwart-wit tekeningen. Voor het boek Tangramkat, geschreven door Maranke Rinck, won hij in 2017 de Gouden Penseel. In 2020 ontving hij een Zilveren Penseel voor het boek Wat je moet doen als je over een nijlpaard struikelt, met gedichten van Edward van de Vendel. Samen wonnen ze eerder al de Woutertje Pieterse Prijs voor Stem op de Okapi. Martijn is ook de tekenaar van de populaire serie voor jonge lezers: Bob Popcorn, waarvan het eerste deel werd bekroond met de Kinderboekwinkelprijs.

Als Kinderboekenambassadeur wil hij door bijvoorbeeld interactieve lezingen en workshops kinderen en volwassenen meer bewust maken van de functie en het belang van illustraties in kinderboeken voor alle leeftijden. Daarnaast zal hij een platform voor illustratie gaan opzetten en werken aan tentoonstellingen en publicaties.

Foto: Annemarie Terhell

Martijn van der Linden: 'Illustraties kunnen kinderen verleiden tot het lezen van boeken. Een illustratie heeft een directheid die het geschreven woord niet heeft.'

Math Göbbels, podcastmaker *De bieb is meer*

‘Ik wil de bibliotheeksector op

In de bibliotheeksector zijn we een groot fan van gedachten uitwisselen. Niet zo vreemd dus dat de branche inmiddels meerdere podcastseries kent. Een van de nieuwste is De bieb is meer, waarin onderzoeker en adviseur Math Göbbels op zoek gaat naar de toekomst van de maatschappelijke bibliotheek. Cultureel journalist en collectiespecialist Anne van den Dool was te gast bij de podcast en ondervroeg hem over zijn drijfveren.

TEKST: ANNE VAN DEN DOOL • FOTO: PRIVÉCOLLECTIE MATH GÖBBELS

In *De bieb is meer* gaat Math Göbbels op zoek naar de toekomst van openbare bibliotheken en hun bijdrage aan de maatschappelijke uitdagingen van deze tijd.

Math Göbbels kwam op het idee voor de podcast toen hij in maart 2020, aan het begin van de coronaperiode, op de interviewserie stuitte die ik voor de Vereniging van Openbare Bibliotheken (VOB) en de KB maakte. In die tijd sprak ik meerdere keren per week met bibliotheekdirecteuren over de gang van zaken in deze krankzinnige periode.
Fijn om te lezen, vond Göbbels, maar waarom nu weer die geschreven vorm? ‘Ik vroeg me hardop af waarom de bibliotheeksector nog geen podcast kende die zulke verhalen over het voetlicht bracht. Waarop mijn vrouw vroeg: waarom doe je het dan niet zelf?’
Göbbels had immers in zijn jonge jaren, in het prepodcasttijdperk, al enige ervaring opgedaan als radiomaker voor de lokale ziekenomroep. Na een korte loopbaan als radiomaker nam zijn werkzame leven andere wendingen: hij raakte binnen de openbare bibliotheeksector betrokken bij de opzet en doorontwikkeling van de certificeringskaders voor bibliotheken, cultuurinstellingen en taalnetwerken. Toch bleef het maken van radio al die jaren kriebelen.
In De bieb is meer gaat hij daarom sinds kort op zoek naar de toekomst van openbare bibliotheken en hun bijdrage aan de maatschappelijke uitdagingen van deze tijd. In de eerste afleveringen sprak hij onder meer met Jos Debeij, voormalig hoofd van de afdeling Bibliotheekstelsel bij de KB, over zijn afscheid van de branche, en met bibliotheekonderzoeker Frank Huysmans over zijn onderzoeksprogramma naar geletterdheid en lees- en leerachterstanden van jongeren. En met mij, dus, over de positie van de collectie in de maatschappelijk-educatieve bibliotheek van de toekomst.

Niet de eerste

We nemen de aflevering op op een vrijdagmiddag in een verlaten uithoek van de KB, in een kleine ruimte die volgens het bordje bij de deur dienstdoet als flexplek. In enkele minuten klapt hij zijn koffer open, sluit hij zijn mengpaneel aan, zet hij een professionele geluidsset op tafel en doet hij een koptelefoon op. We testen het geluid; hij schuift wat met de knoppen op zijn laptop.
De bieb is meer is zeker niet de eerste podcastserie in biblio-

nieuwe ideeën brengen’

theekland, realiseert Göbbels zich. Eerder startten Raad van Toezicht-voorzitter Sylvia Bakker en directeur Norbert van Halderen van Bibliotheek Waterland bijvoorbeeld What the bieb?!, waarin actuele en maatschappelijke thema’s uit het bibliotheekwezen aan bod komen. Toch verschillen de initiatieven wel degelijk van elkaar. ‘Mijn podcast is bedoeld voor bibliotheekcollega’s, van directeuren tot vrijwilligers’, licht Göbbels toe. ‘What the bieb?! richt zich meer op de consument, met afleveringen over de Boekenweek, de Poëzieweek en de Nationale Voorleesdagen, maar we hebben zeker contact met elkaar gehad. Inmiddels hebben we zelfs besloten om in elkaars podcast te gaan optreden. We bundelen dus de krachten.’
Wat kan juist het podcastgenre in de ogen van Göbbels brengen? ‘In Nederland is de podcast een relatief nieuw medium dat kansen biedt om binnen onze sector verhalen op een andere manier te vertellen: niet in een tijdschrift of op een website, maar in gesproken vorm. Met een podcast kun je veel meer diepgang bereiken: je kunt in een gesprek van een halfuur veel meer kwijt dan in een paar pagina’s.’
Wat hoopt Göbbels dat bibliotheken opsteken van de podcast? ‘Allereerst wil ik bibliotheken laten kennismaken met dit medium, in de hoop dat ze het zelf ook gaan inzetten. Podcasts kunnen een fantastische manier zijn om jongeren weer aan het lezen te krijgen, bijvoorbeeld. Waarom laten we scholen en bibliotheken niet samenwerken om dit voor elkaar te krijgen?’
Dat gaat niet van de ene op de andere dag, realiseert Göbbels zich. ‘Bibliotheken hebben nog niet altijd de expertise in huis om met podcasting aan de slag te gaan. Dit vraagt om een investering van bibliotheekorganisaties, wellicht zelfs ten koste van een ander onderdeel van de programmering.’

Vorm en inhoud

Natuurlijk wil Göbbels niet alleen inspireren met de vorm, maar ook met de inhoud. ‘Ik wil verhalen vertellen die de sector op nieuwe ideeën brengen. In bibliotheekland worden zo veel bijeenkomsten georganiseerd, daar kun je nooit allemaal bij zijn. Verder hoop ik dat luisterende bibliotheken zich afvragen: doen we wel het goede? De transitie van de klassieke naar de maatschappelijk-educatieve bibliotheek is fantastisch, maar het zorgt er ook voor dat we veel zaken ad hoc oppakken, bij wijze van uitprobeersel. We zijn een ambitieuze sector: we willen bijdragen aan een betere samenleving, dat is niet niets. Daar hebben we tijd voor nodig, maar ook focus.’
Een van Göbbels’ voorbeeldpodcasts is die van De Stemming van Vullings en Van der Wulp, waarin de twee politieke duiders wekelijks in een uur de politieke stand van zaken bespreken. ‘Zij gaan gewoon zitten, zetten de microfoon aan en beginnen te praten’, weet Göbbels. ‘Dat is fantastisch. Tegelijkertijd weet ik ook: een goed gesprek voeren vraagt veel voorbereidingstijd.’
Göbbels verdiepte zich uitgebreid in het podcast maken voordat hij van start ging. ‘Ik heb veel geleerd van de podcastserie van Mirjam Hegger waarin ze mensen interviewde die een podcast waren begonnen. Ik hoorde: je hebt verschillende stromingen binnen de podcastwereld. De een kiest heel bewust een doelgroep en gooit er een groot marketingbudget tegenaan, de ander bouwt geleidelijk een trouwe schare fans op. Ik ben meer van die laatste methode.’

Genoeg gespreksstof

Göbbels vindt het maken van de podcasts leuk, maar hij zou het ook leuk vinden om het niet altijd in zijn eentje te hoeven doen. ‘Alleen is zo alleen. Met zijn tweeën krijg je toch meer dynamiek in zo’n gesprek. Ik zou het leuk vinden om iemand te vinden met wie ik als gelijkwaardig duo kan optreden, geen host-met-sidekickgevoel. De combinatie van een man en vrouw werkt denk ik goed, het liefst iemand van een jongere generatie. En als podcastmaker moet je een open houding en een breed interessegebied hebben.’
Zelf heeft Göbbels voorlopig in elk geval nog genoeg ideeën voor nieuwe afleveringen. ‘Ik ben pas net begonnen. Als over een halfjaar blijkt dat dit format toch niet zo goed werkt, stop ik er bij wijze van gewoon weer mee. Dat laat ik natuurlijk liever niet gebeuren – daar vind ik het veel te leuk voor.’
Aan de gespreksstof zal het in elk geval niet liggen, denkt Göbbels. ‘Over een paar jaar hebben we weer heel andere visies op bepaalde onderwerpen dan nu. Ook zou ik het leuk vinden om series te maken over specifieke thema’s, bijvoorbeeld de leescrisis: hoe kunnen we het tij keren? Podcasts zijn daar het perfecte middel voor.’
Het liefst zou Göbbels willen dat de bibliotheeksector de podcast helemaal omarmt. ‘Hoe mooi zou het zijn als alle podcasts die gemaakt worden ook in de collectie van onze nationale bibliotheek terechtkomen? Podcasts zijn net zo goed een vorm van collectie als e-books en luisterboeken. Ook voor mij is het steeds vaker een handige bron van kennis: als ik iets wil weten, google ik het niet, maar zoek ik een podcast op.’

Naschrift

De bieb is meer is te vinden op onder andere Spotify.
Verkorte link: tinyurl.com/fv83m5xy

De Strandbibliotheek van Bibliotheken Mar en Fean

Een boek lenen in zwemkleding

Stel je voor: je leent op een zonovergoten strand een boek bij de bibliotheek … In Makkum is dat helemaal niet gek, want daar kun je – al sinds 2007 – in juli en augustus naar de Strandbibliotheek. In een grote pagodetent op het strand kun je gratis boeken lenen, kranten en tijdschriften lezen, en spelletjes doen. Je kunt er ook ligstoelen en parasols huren, en er zijn tal van activiteiten voor jong en oud!

TEKST: ANNEKE DE MAAT • FOTO: BAUKE DEELSTRA, OMROP FRYSLÂN

‘Met de Strandbibliotheek willen we dagjesmensen gemak én een fijne plek om te ontspannen bieden’, vertelt Durkje Helfrich, die in 2007 samen met collega Hammie Alberda en het team van de Bibliotheek Makkum het initiatief nam. ‘Als mensen niks te lezen hebben meegenomen, kunnen ze bij ons terecht.’ Het team van de Bibliotheek Makkum coördineert dit jaar voor de vijftiende keer, vanuit de Bibliotheken Mar en Fean, met veel plezier de Strandbibliotheek.

Gratis voor één dag

De Strandbibliotheek Makkum is een openbare bibliotheek en iedereen die wil kan er gratis voor één dag een boek lenen. Aan het einde van de dag moet je het boek weer inleveren. Naast

Durkje Helfrich (Bibliotheek Makkum): ‘Tijdens de zomervakantie worden kinderen niet vanuit school gestimuleerd om te lezen. Dat gat willen wij met de Strandbibliotheek opvullen.’

dagjesmensen maken ook kampeerders en huurders van recreatiecentrum De Holle Poarte en gasten van hotel De Vigilante veel gebruik van de bibliotheek, zegt Helfrich. 'Als ze een boek wat langer willen lenen, kunnen ze voor € 5,- een zomerabonnement nemen waarmee ze hun hele vakantie kunnen lenen.'
Bibliotheken Mar en Fean wil met de Strandbibliotheek vooral een gezellige, laagdrempelige ontmoetingsplek bieden, en lezen bevorderen, legt Durkje uit. 'Veel mensen zien de Strandbibliotheek als een rustplek. Ze komen bij mooi weer ook om éven uit het zand te zijn, bij regen om te schuilen en bij storm om naar de surfers te kijken. En natuurlijk komen ze boeken lenen of de krant of een tijdschrift lezen. Omdat er op het strand geen elektra is, is er geen zelfservice, en verloopt de uitleen handmatig. Dat is erg gezellig, want zo hebben wij als medewerkers veel meer persoonlijk contact met de bezoekers dan normaal gesproken. Je hebt sneller een praatje.'

Stijgende bezoekersaantallen

'We hebben de afgelopen veertien jaar de bezoekersaantallen zien stijgen, maar het aantal uitleningen stijgt helaas niet mee', vervolgt Durkje. 'Maar er lopen hier wel veel kinderen binnen en die roepen dan "wow, wat veel boeken", en ze zitten in een zitzak urenlang een boek of Donald Ducks te lezen. Tijdens de zomervakantie worden kinderen niet vanuit school gestimuleerd om te lezen. Dat gat willen wij met de Strandbibliotheek opvullen. We zorgen voor een leuk en actueel aanbod van kinderboeken en nodigen populaire kinderboekenschrijvers uit. Zo zijn Francien Oomen en Annet Schaap van "Lampje" geweest. Daar kwamen veel mensen op af.'
De Strandbibliotheek is voor volwassenen en kinderen een leuke, laagdrempelige manier om kennis te maken met wat een openbare bibliotheek allemaal doet, weet Helfrich. 'We bereiken ook mensen die de bibliotheek nog niet kennen, en die niet weten wat we allemaal bieden. We vertellen ze dat je bij de bibliotheek ook terechtkunt met vragen over digitale dienstverlening en voor cursussen om je digitale vaardigheden te versterken. De Strandbibliotheek maakt ons meer zichtbaar. We maken ook elk jaar flyers om de Strandbibliotheek te promoten.'

Duitse boeken

De Strandbibliotheek biedt boeken voor Nederlandse én Duitse toeristen. Helfrich koopt elk jaar de top tien van de populairste Nederlandse en Duitse boeken, en de nieuwste, hippe jeugdboeken. 'We hebben toen we net begonnen ook een speciale "strandboeken"-collectie aangeschaft, maar daar zijn we mee opgehouden. Je moet ook uitkijken dat je niet te veel boeken krijgt, want die moet je elk jaar door het rulle zand heen en weer slepen!', lacht ze.
Toen de Strandbibliotheek in 2007 van start ging, kreeg Bibliotheek Makkum subsidie van de gemeente en een eenmalige subsidie van de provincie. De gemeente geeft nog steeds subsidie voor de Strandbibliotheek. Verder investeren Mar en Fean zelf in het project en krijgt de bibliotheek financiële steun van recreatiecentrum de Holle Poarte. Dat huurt elk jaar de pagodetent voor de Strandbibliotheek.

Steigerhouten meubelen

De voorkant en de zijkanten van de tent hebben grote ramen, dus het is lekker licht binnen, schetst Durkje. 'Tegen de achterwand staan de boekenkasten, die net als de leestafel en banken van steigerhout zijn. We hebben ook strandkarren met boeken die we buiten voor de tent zetten. We slaan de tent, de meubelen en een deel van de boeken elk jaar op bij een verhuizer die ook het vervoer regelt.'
Voor het bemensen van de Strandbibliotheek regelt de bibliotheek elk jaar drie vakantiekrachten. 'Vroeger deden we het nog zelf, maar daar hebben we nu niet meer voldoende personeel voor. De vakantiekrachten lopen een dagje mee om in te werken. Daarna heb ik – of mijn collega Pleunie Oostenveld – dagelijks contact om te horen hoe het loopt, en gaan we af en toe langs. We richten samen de tent in. Dit jaar willen we veel gaan voorlezen – zowel in het Nederlands als in het Duits. We gaan daar een zogenaamd vertelkastje voor inzetten. Daarin schuif je prenten uit prentenboeken terwijl je aan een groep voorleest. De werkstudenten krijgen een training om dit goed te kunnen doen.'

Tegenwicht tegen 'schermen'

Helfrich bedenkt en organiseert elk jaar samen met Pleunie allerlei creatieve activiteiten voor jongeren. 'Workshops als vriendschapsbandjes maken en teenslippers versieren, trekken altijd veel mensen. Met dit soort creatieve activiteiten willen we ook wat tegenwicht bieden tegen "schermen" en gamen. We hebben op een rommelmarkt een poppenkast en handpoppen gekocht. Daar spelen de kinderen elk jaar heel veel mee. Verder organiseren we technische workshops – voor zover mogelijk zonder elektriciteit, bijvoorbeeld "Bouwen met een 3D pen". Een activiteit met metaaldetectoren was ooit ook heel populair bij kinderen. Er werd van alles gevonden, ook voorwerpen die wij niet begraven hadden.'
Pleunie en Durkje organiseren 's zomers eveneens activiteiten voor volwassenen. 'Enkele jaren geleden hebben we een boekje met literaire wandel- en fietsroutes rond Makkum gemaakt. Op diverse plekken langs de routes werd voorgedragen uit het werk van plaatselijke schrijvers en dichters. Deze routes hebben we met gids en vakantiegangers gefietst en gelopen. Verder hebben we ooit een drietalige wandeling gedaan, waarbij Nederlands, Duits en Fries aandacht kregen.'

'Leen een Fries'

'We hebben ook een soort "mensenbieb" georganiseerd. Je kon toen met een "Leen-Fries" een fietstocht maken naar de molen van Cornwerd. Daar vertelde een andere "Leen-Fries" over de molen.'
In de tijd dat het team van de Bibliotheek Makkum de Strandbibliotheek Makkum begon, waren er ook in Noord- en Zuid-Holland op veel plaatsen strandbibliotheken. Die zijn inmiddels allemaal gestopt. Helfrich vermoedt dat dat komt omdat de subsidie is vervallen. Op 9 juli opent in Makkum de Strandbibliotheek weer voor de vijftiende maal haar deuren. En dit jaar niet voor zes maar voor zeven weken, omdat de grote vakantie in Duitsland wat eerder begint.

Positieve Gezondheid verovert bibliotheken en gemeentes

‘Je kunt dit als bibliotheek niet alleen doen!’

Rebecca Wolf (adviseur en projectleider positieve gezondheid) en Roel Zuidhof (directeur-bestuurder) van De tweede verdieping.

Op 27 september 2022 organiseren bibliotheek De tweede verdieping en BiSC een miniconferentie over hoe je als bibliotheek aan de slag kunt gaan met het concept Positieve Gezondheid. Naast bibliotheken, zijn ook gemeentes en instellingen voor zorg, welzijn, cultuur en sport van harte welkom. Wat is dat, Positieve Gezondheid? En wat levert het inwoners en de samenleving op? Rebecca Wolf en Roel Zuidhof van De tweede verdieping vertellen over hun aanpak.

TEKST: ANNEKE DE MAAT • FOTO: BOEL FOTOGRAFIE

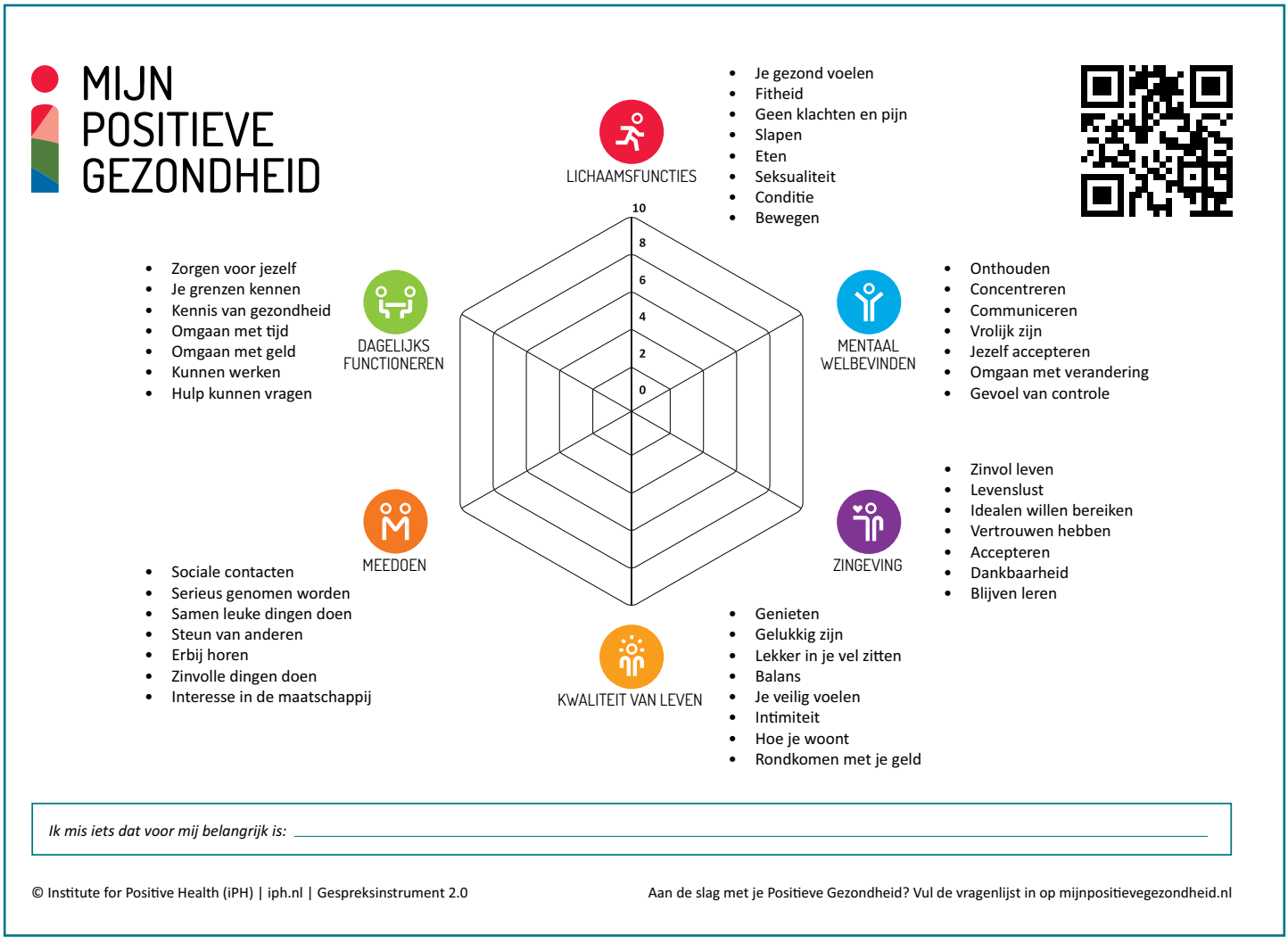
Het concept Positieve Gezondheid werd in 2012 geïntroduceerd door huisarts-onderzoeker Machteld Huber. Zij was op zoek naar een nieuwe, betere definitie van gezondheid. Lange tijd werd gezondheid vooral gedefinieerd als 'de afwezigheid van ziekte'. Bij Positieve Gezondheid ligt het accent op veerkracht; op het vermogen je aan te passen aan wat zich in je leven voordoet. Uit Hubers onderzoek bleek dat patiënten niet alleen hun lichamelijke, maar ook hun mentale gezondheid belangrijk vinden, evenals zaken als zingeving, meedoen in de maatschappij en kwaliteit van leven. Ze definieerde zes dimensies van gezondheid en visualiseerde die in een spinnenweb (zie illustratie, red.) waarmee mensen hun gezondheid in kaart kunnen brengen. Dit spinnenweb kan ook gebruikt worden als een instrument om met mensen een gesprek te voeren over hun gezondheid en welzijn.

De tweede verdieping (Nieuwegein) was een van de eerste bibliotheken in Nederland die het concept Positieve Gezondheid opnamen in hun dienstverlening. Inmiddels is het concept verweven in alle dienstverlening van de bibliotheek, vertelt directeur Roel Zuidhof enthousiast. 'We plaatsen alle activiteiten – zoals cursussen taal, digitale vaardigheden en ook de bijeenkomsten gericht op ontmoeting – binnen het kader van Positieve Gezondheid. Zo geven we meer inhoud aan die bijeenkomsten. Bij bijvoorbeeld een taalcursus gaat het niet alleen over taal, maar ook over gezondheid, voeding, hoe je in je vel zit, en over of je werk en voldoende sociale contacten hebt. Je kunt iemand wel een taalcursus aanbieden om zijn taalvaardigheid te verbeteren, maar dat werkt niet als iemand niet lekker in zijn vel zit, geldzorgen of geen werk heeft. Dan moet je ook met die andere problemen aan de slag gaan.'

Samenwerkingsverbanden

Vanaf het moment dat De tweede verdieping aan de slag ging met Positieve Gezondheid werd de bibliotheek hierin gesteund door de gezondheidscentra in Nieuwegein, zegt Zuidhof. Zijn belangrijkste advies aan andere bibliotheken is dan ook om voordat je met Positieve Gezondheid start een goed netwerk voor samenwerking te smeden waarin naast de gemeente ook instellingen voor zorg, welzijn, sport en cultuur zitten. 'Je kunt dit als bibliotheek niet alleen doen! Zo'n netwerk opbouwen kost veel tijd. Denk niet dat je dat binnen een jaar geregeld hebt. Je moet elkaar eerst goed leren kennen.' Het is een investering die loont, vindt Zuidhof. 'Je krijgt als bibliotheek een natuurlijke plek midden in het netwerk en je wordt een echte partner. De gemeente ziet dan ook dat de bibliotheek echt nodig is, en dat je die niet zomaar kunt wegbezuinigen.'

Positieve Gezondheid is inmiddels in Nieuwegein en veel andere gemeenten een gemeenschappelijke taal tussen verschillende partijen: van gemeente tot en met instellingen voor zorg, welzijn en cultuur, vult Rebecca Wolf aan. Zij is adviseur Positieve Gezondheid. 'De zes dimensies van het concept (lichaamsfuncties, mentaal welbevinden, zingeving, kwaliteit van leven, meedoen en dagelijks functioneren, red.) maken meteen duidelijk dat je elkaar nodig hebt en dat je alleen door samen te werken de inwoners kunt helpen. Als je werkt vanuit een gezamenlijk concept,

Het concept Positieve Gezondheid werd in 2012 geïntroduceerd door huisarts-onderzoeker Machteld Huber. Ze definieerde zes dimensies van gezondheid en visualiseerde die in een spinnenweb waarmee mensen hun gezondheid in kaart kunnen brengen. Dit spinnenweb kan ook gebruikt worden als een instrument om met mensen een gesprek te voeren over hun gezondheid en welzijn.

verloopt de samenwerking soepeler. Je begrijpt elkaar beter, kunt beter naar elkaar doorverwijzen en dingen van elkaar overnemen.' Volgens Wolf wordt nog vaak nog in kokers gedacht. 'We moeten iets met taal of met rekenen of met financiële vaardigheden. Maar de inwoner zelf denkt niet zo. Die denkt hoe kan ik een bepaald doel in mijn leven bereiken, bijvoorbeeld hoe krijg ik leuke sociale contacten.'

'Spinnenweb'

Alle partners in het netwerk werken met het Positieve Gezondheid-'spinnenweb'. Ze kijken op een brede manier naar gezondheid en verwijzen naar elkaar door, licht Wolf toe. 'Onze samenwerking met welzijn, huisartsen, praktijkondersteuners en de buurtverbinders van het welzijnswerk levert veel op. Zij verwijzen nu vaker door naar onze taalcursussen. Het mooie is dat onze bibliotheek ook vestigingen heeft op enkele buurtpleinen, waar we met zorg en welzijn geïntegreerd in een pand zitten.'
De bibliotheek kan zorgen voor ontkokering, stelt Wolf. 'Wij hebben alles gebundeld onder de naam levensvaardigheden. Wat heb je nodig aan vaardigheden en kennis om het leven te leiden dat je graag wilt leiden; om jezelf te kunnen ontwikkelen en om te kunnen groeien? Gezondheid is geen doel op zich; gezondheid is nodig om je te kunnen ontwikkelen en om doelen in je leven te kunnen bereiken. Een van de kerntaken van de bibliotheek is persoonlijke ontwikkeling en een leven lang leren. We zijn in de hele bibliotheek anders gaan werken. We vragen aan de mensen welke doelen zij willen bereiken. Dat doen we vooral via onze communities.'

Lucky Life-community

In de Lucky Life-community gaan zo'n veertig Nieuwegeiners wekelijks met elkaar in gesprek over de thema's uit het

spinnenweb, schetst Zuidhof. Elke maand kiezen ze zelf een thema op basis van wat er speelt in hun dagelijks leven. 'Dat kan gaan over zingeving, lekker eten en gezonde voeding, of over sociale contacten. We nodigen experts uit om lezingen en workshops te geven, en we verwijzen zo nodig door. We zien dat er binnen de communities contacten ontstaan en dat mensen met een maatje aan de slag gaan. Het PLUS-café is een community voor actieve senioren die wekelijks bijeenkomen op het Gezondheidsplein in de bibliotheek. Ze spreken met elkaar over gezondheid, lifestyle, cultuur, digitale media en literatuur, en bepalen zelf de onderwerpen. Het PLUS-café bestond vorige week vier jaar. Het is een veilige plek voor een heel diverse groep inwoners. We zien daar veel vriendschappen ontstaan.'
De inwoners gaan de communities steeds meer zelf dragen, ziet Wolf. 'Ze worden zelf gastheer of gastvrouw. Wij hoeven het alleen nog te faciliteren.' Volgens Zuidhof zien mensen de bibliotheek als een veilige plek omdat deze geen stempel van de overheid heeft. 'Het is heel belangrijk om mensen het gevoel te geven dat ze ergens bij horen en ze in hun eigen kracht te zetten. De bibliotheek biedt betrouwbare en objectieve informatie, en we kunnen mensen helpen bij het toepassen van die kennis in het dagelijks leven.'
Wolf trainde samen met de Positieve Gezondheid-netwerkpartners de medewerkers en vrijwilligers van de bibliotheek. 'We hebben ook bottom-up met elkaar uitgewerkt hoe we de organisatie hierop gaan inrichten. Het komende halfjaar willen we de samenwerking met zorg en welzijn op de Buurtpleinen verder versterken. Samen met een huisarts en een projectleider van de gemeente gaan we mensen trainen in het herkennen van laaggeletterdheid en in het doorverwijzen. Dit allemaal gekoppeld aan Positieve Gezondheid.'

Doen jullie ook onderzoek naar het effect van deze nieuwe aanpak?
'Jazeker!', zegt Zuidhof. 'De gemeente Nieuwegein wil weten wat we doen en wat dat oplevert. We gaan bijvoorbeeld meten hoeveel laaggeletterden de zorgmedewerkers hebben kunnen spreken, registreren en doorverwijzen, en hoeveel van die mensen aan de activiteiten van de bibliotheek hebben deelgenomen. En bij het taalprogramma gaan we zowel bij de start (de ingangstoets) als na een halfjaar het spinnenweb gebruiken als gespreksinstrument. We willen dit niet alleen meten met cijfers, maar ook met ervaringsverhalen, en we hebben hierover al contact met onderzoekers van de Hogeschool Utrecht.'
Zuidhof en Wolf zien hoe dan ook dat de Positieve Gezondheid-aanpak veel oplevert. 'We voorkomen ermee dat de problemen waarmee mensen worstelen verergeren. Het leidt tot een besparing op veel zwaardere zorg. Dat is in het belang van de mensen zelf. En het bespaart de maatschappij veel geld. Het gaat ook om het verdelen van de werkdruk. De eerstelijn is enorm overbelast. De huisarts heeft maar tien minuten voor een patiënt. Sommige mensen bezoeken nu heel vaak het spreekuur van de huisarts, terwijl deze bij veel van hun problemen niet echt kan helpen. Bij een goede, tijdige doorverwijzing kunnen die problemen wel opgelost worden en krijgt de huisarts meer tijd. Het "voorveld" inzetten is goedkoper. We onderzoeken nu of we voor onze aanpak financiering kunnen krijgen uit het preventiebudget van de zorgverzekering.'

Te zwaar

Zuidhof was vorige week bij een bijeenkomst met de gemeente en welzijns- en sportinstellingen over het aanpakken van obesitas. Daar hoorde hij dat in Nieuwegein vijftig procent van de inwoners te zwaar is. 'Ze hebben nu 270 mensen bereikt die met hun gewicht aan de slag willen gaan, en op een bijeenkomst bleek dat veel van die mensen nauwelijks buitenshuis komen. Ik heb ze op het hart gedrukt om goed na te vragen of er ook andere problemen spelen, zoals laaggeletterdheid of eenzaamheid, waarmee de bibliotheek kan helpen.'
Op de conferentie wil bibliotheek De tweede verdieping haar positieve ervaringen graag delen. 'We nodigen anderen uit om aan te haken bij het concept, we willen onze kennis delen en mensen en organisaties met elkaar verbinden.'

Naschrift redactie

Bibliotheekblad zal in de komende nummers meer aandacht besteden aan gezondheid en gezondheidsvaardigheden en de rol die de bibliotheek hierin kan spelen.

Bibliotheek De tweede verdieping organiseert samen met BiSC, een Miniconferentie Positieve Gezondheid op dinsdag 27 september van 13.00-18.00 uur.
Meer informatie en inschrijven voor de conferentie kan via de verkorte link: tinyurl.com/2p86danh

Leesmotivatie Vlaamse jongeren blijft dalen

Vlaams leesoffensief: bibliotheken

Het gaat slecht met het leesplezier en de leesvaardigheid van Vlaamse jongeren, net als in Nederland. Het Leesoffensief moet het tij keren. De Vlaamse overheid keurde alle vijftig actiepunten van het plan goed. Nu is het nog wachten tot er echt geld komt.

TEKST: ELSELIEN DIJKSTRA
FOTO'S: SIEN VERSTRAETEN / CULTUURCONNECT

Bibliotheken krijgen een centrale rol in het plan om een betere Vlaamse leesomgeving te creëren. Ze moeten meer samen gaan werken met scholen, door hen te helpen met het inrichten van schoolbibliotheken, maar ook met lerarenopleidingen en met andere maatschappelijke instellingen zoals de kinderopvang.

spil van lokale leesnetwerken

Wie lezen belangrijk vindt, schrikt als hij het Leesoffensief onder ogen krijgt. Uit internationaal onderzoek van PISA blijkt dat veel Vlaamse jongeren niet graag lezen. Zo staat te lezen in het Leesoffensief: 'PISA 2018 bevestigde dat beeld voor de vijftienjarigen: maar liefst de helft van hen vindt lezen tijdverlies, 60% leest enkel om informatie te verkrijgen en omdat het moet. Vlaanderen scoort daarmee binnen PISA het laagst van alle deelnemende landen.'
Volgens Liesbet Heyvaert (voorzitter van het Leesoffensief) is onder jongeren het imago van lezen slecht, bleek uit herhalingsonderzoek van PIRLS. 'Wat opmerkelijk was, was dat tussen 10 en 12 jaar de leesmotivatie aanzienlijk gedaald bleek te zijn. Kinderen die in het vierde leerjaar nog wel graag lazen, zagen in het zesde leerjaar boeken als minder fijn of minder cool. En als je dan springt naar PISA, die test vijftienjarigen, dan zie je dramatische cijfers.'

Diep lezen

Toch ligt het niet alleen aan het imago van lezen. Onderzoekers signaleren onderliggende problemen met lezen, vertelt Liesbet Heyvaert. Als ze technisch en begrijpend lezen niet onder de knie hebben, hebben jongeren minder plezier in lezen. Vooral de vaardigheid van diep lezen ontbreekt. 'Dat is een heel belangrijke vaardigheid, dat toont literatuur ook wel aan. Alleen als je grondig leest, als je diep leest, kun je je voldoende kritisch tot een tekst verhouden. Door diep lezen gaat je leesbegrip omhoog, en dat leert je vaardigheden aan om nadien bijvoorbeeld in het hoger onderwijs of in je beroep je plan te kunnen trekken.'
Als jongeren niet goed kunnen lezen, kun je ze moeilijk motiveren. Liesbet Heyvaert stelt dat daar op middelbare scholen nu nog te vaak aan wordt voorbijgegaan. 'We gaan ervan uit dat leerlingen in het secundair onderwijs allemaal vlot kunnen lezen en dat we voluit in kunnen zetten op leesmotivatie en leesplezier. Maar heel vaak speelt daar een onderliggend probleem dat jongeren verhindert om meer of beter te gaan lezen of dieper te gaan lezen.'
Een andere oorzaak van de moeite met diep lezen kan in de digitalisering worden gevonden, vertelt Liesbet Heyvaert. 'Wetenschappelijk onderzoek toont aan dat digitaal lezen net iets vaker aanzet tot oppervlakkig lezen, en dat het ook kan afleiden.' Maar tegelijkertijd helpt digitaal lezen soms juist om jongeren aan het lezen te krijgen. De trend van Book-Toks zorgt bijvoorbeeld voor een beter imago, en voor jongeren met leesproblemen kan digitaal lezen ondersteunend werken. 'We willen digitaal lezen voor moeilijke lezers ondersteunen, zoals jongeren met dyslexie die tegelijk een boek kunnen beluisteren bijvoorbeeld, maar je moet er wel op een heel doordachte manier mee omgaan.'

Maatschappelijk probleem

Het probleem van ontlezing heerst niet alleen onder jongeren. Ook leerkrachten van het basisonderwijs en jongeren die studeren aan de lerarenopleidingen lezen minder graag dan vroeger. Er wordt in het lager onderwijs minder tijd aan leesonderwijs besteed. 'Tussen 2006 en 2016 werd 40% minder lestijd in lager onderwijs aan lezen besteed', zegt Liesbet Heyvaert in een podcastinterview van Buiten de Krijtlijnen. Kortom, het ontbreekt aan een brede, gezonde Vlaamse leesomgeving, waarin voldoende kwalitatief fysiek en digitaal aanbod is in scholen en in de kinderopvang; maar ook aan volwassenen die kennis hebben van literatuur en die de juiste boeken weten aan te reiken die passen bij de doelgroep. 'Je moet echt, zeker in het basisonderwijs, investeren in lezen, anders kun je daar als maatschappij het slachtoffer van worden. Onze boodschap is dat er in het onderwijs veel meer aandacht aan lezen moet worden besteed.'

Collectieve aanpak

Omdat het probleem in de hele samenleving speelt, is het doel van het Leesoffensief om ook de hele samenleving bij de oplossing te betrekken. Het verbeteren van de leesmotivatie van jongeren begint al bij leesbevordering voor de allerkleinsten, thuis en op school, en loopt door in het hele onderwijs. De eerste van de acht strategische doelstellingen van het Leesoffensief is dan ook om de hele samenleving bewust te maken van het probleem: kinderopvang, scholen en bibliotheken, maar ook ouders, grootouders, scoutsleiders, jeugdbewegingen, de zorgsector ... Het Leesoffensief is goedgekeurd door twee ministeries: het ministerie van Cultuur en Onderwijs en het ministerie van Welzijn.
Het is niet zo dat er nog helemaal niets aan leesonderwijs en leesbevordering werd gedaan, stelt Liesbet Heyvaert. Het gaat erom dat er een collectieve aanpak komt. 'We moeten geen energie meer steken in 101 kleinere dingen, maar gecoördineerd met z'n allen kijken wat er nodig is op de verschillende domeinen. Niet alleen in het onderwijs, maar ook in de bibliotheeksector, in de bredere maatschappij, in de kinderopvang en in de zorg. Het Leesoffensief heeft voor het eerst systematisch al die spelers bijeengebracht.'

Bibliotheken als spil

Bibliotheken krijgen een centrale rol in het plan om een betere Vlaamse leesomgeving te creëren. De tweede strategische

doelstelling in het Leesoffensief is: 'We versterken de werking en brede maatschappelijke verankering van bibliotheken als spil van het lokale leesnetwerk.' Bibliotheken moeten meer samen gaan werken met scholen, door hen te helpen met het inrichten van schoolbibliotheken, maar ook met lerarenopleidingen en met andere maatschappelijke instellingen zoals de kinderopvang.
Om die rol te kunnen vervullen, is er nog wel het een en ander nodig. Sylvie Dhaene van Iedereen Leest (voorheen Stichting Lezen) merkt op dat bibliotheken al veel doen. 'Wat bibliotheken doen richting het onderwijs wordt vaak onderschat. Maar hoeveel en wat bibliotheken doen wisselt per locatie. Het is niet voor elke school evident om met de bibliotheek samen te werken, en vice versa. Niet overal is evenveel urgentiebesef van het probleem.'

Lacunes

Daarnaast is er nog aantal lacunes in het bibliotheeklandschap. 'De bibliotheekopleidingen zijn meer gericht op het operationeel draaien van een bibliotheek. Iedereen Leest ontwikkelde recentelijk een basisvorming voor bibliotheekmedewerkers over kinder- en jeugdliteratuur, en organiseert in het kader van haar leesbevorderingsprogramma's ook vormingen rond bijvoorbeeld interactief voorlezen. Er zijn ook trajecten voor bibliotheken en kinderopvang samen. We merken dat er niet altijd tijd vrijgemaakt kan worden om die opleidingen te volgen. Vooral in de kinderopvang is er een tekort aan personeel. Als elke begeleidster negen kinderen moet verzorgen is er geen tijd om een cursus te volgen. In de bibliotheken is er dan weer te weinig tijd voor visievorming op leesbevordering.'
'Niet overal is voldoende budget voor de professionalisering van publiekswerking bij bibliotheken', merkt Sylvie Dhaene op. 'Er is de laatste jaren veel bezuinigd op het collectiebudget van bibliotheken. Het Leesoffensief moet lokale besturen eraan herinneren en ze ervan overtuigen dat de rol van de bibliotheken ondersteund en uitgebreid moet worden. Er zijn in bibliotheken professionele mensen nodig die kennis hebben van jeugdliteratuur en die kunnen werken rond lezen.'

Kwaliteitskaders

Om medewerkers van bibliotheken, scholen en kinderopvang,

Cultuurconnect liet jongeren zelf onderzoeken hoe bibliotheken meer jongeren kunnen bereiken. Het bleek dat jongeren de bibliotheek vooral als studieplek zien, niet als een plek om een fysiek boek te lenen.

maar ook ouders en grootouders, te ondersteunen bij leesonderwijs- en leesbevordering, is onderdeel van het Leesoffensief om wetenschappelijk onderbouwde kwaliteitskaders op te stellen met tips voor iedereen die met kinderen en jongeren werkt. De kaders moeten een gecoördineerde aanpak verzekeren. 'Het gaat erom dat we allemaal dezelfde taal spreken', stelt Liesbet Heyvaert. 'Dat iedereen straks weet hoe je leesmotivatie kunt versterken. Dat we dingen doen die wetenschappelijk gebaseerd zijn en dat we allemaal hetzelfde doen, zodat we elkaar versterken.'

Digitaal aanbod

Ook bij Cultuurconnect staan ze in de startblokken om hun rol binnen het Leesoffensief op zich te nemen. In het plan staat dat de digitale collecties van Cultuurconnect voor bibliotheken verder uitgebreid worden. Het e-boekenplatform cloudLibrary wordt aangevuld met een onderwijscollectie. Daarnaast wordt ook het Makkelijk Lezen-aanbod uitgebreid, met onder meer extra Wablieft-titels. Gwenny Vlaemynck van Cultuurconnect laat weten dat alles in voorbereiding is, maar dat ze nog wachten op de financiering. 'We zijn nu nog kleinschalig aan het testen. Zodra we de middelen hebben, kunnen we van start.'
Uit pilots met de KB van Nederland bleek volgens Gwenny Vlaemynck dat digitaal lezen jongeren uit het bso en het tso (vergelijkbaar met het vmbo) wel over de streep kan trekken om meer te lezen. 'Als ze onderweg van school naar huis kunnen lezen op hun smartphone, hebben ze minder het gevoel dat ze vrije tijd moeten opgeven.'
Ook lieten ze bij Cultuurconnect jongeren zelf onderzoeken hoe bibliotheken meer jongeren kunnen bereiken. 'We vroegen studenten van een communicatieopleiding in Brussel om een kleinschalig onderzoek te doen. Het bleek dat jongeren de bibliotheek vooral als studieplek zien, niet als een plek om een fysiek boek te lenen. Zij bedachten een stickercampagne om op studieplekken in bibliotheken jongeren via een QR-code naar de e-boeken-app te leiden. Dat idee werken we nu uit met een communicatiebureau.'

Cherry-picking

Zowel Iedereen Leest als Cultuurconnect (en de andere partners in het Leesoffensief) wachten nog op de laatste goedkeuringen van de ministeries. Het Leesoffensief is in zijn geheel goedgekeurd, maar naar geld wordt nog gezocht. 'Het ligt nu in handen van de overheid', stelt Liesbet. 'Wij konden de aanbevelingen doen. Het is nu wachten op de middelen om het volledige plan systematisch uit te rollen. Er zijn wel al middelen vrijgemaakt om extra in te zetten op interactief voorlezen bij kleuters en op auteurslezingen in het technisch en beroepsonderwijs. Met dat laatste zijn zeer goede ervaringen. Een auteur die een tijd meedraait met de klas, die krijgt leerlingen wel mee in lezen. Maar er is nu een gecoördineerde, structurele massale aanpak nodig. Dat is het enige wat het verschil kan maken. In plaats van die losse projecten en verschillende acties moeten we nu net gaan inzetten op het geheel van die acties.'
Dat een grootschalig plan werkt, bewijst de aanpak in Ierland, die als inspiratiebron voor het Leesoffensief diende. 'Er zijn zeer veel gelijkenissen', vertelt Liesbet. 'Ook daar heeft men voor een heel brede maatschappelijke aanpak gekozen: de zorgsector en de onderwijssector, maar ook de lerarenopleidingen en de bibliotheken in de aanpak meegenomen. Het toont aan dat als je het op die manier aanpakt, de resultaten mooi kunnen zijn.'
Zowel Liesbet Heyvaert als Sylvie Dhaene vrezen voor cherry-picking. 'Ik zou het heel jammer vinden mochten we toch weer aan cherry-picking gaan doen', zegt Liesbet Heyvaert. 'Het heeft geen zin om alleen op het onderwijs in te zetten, of alleen op het maatschappelijke veld. Je moet ook bijvoorbeeld de bibliotheeksector mee aan boord hebben om echt cruciaal en duurzaam dingen te veranderen.'

Praktijkvoorbeeld: Antwerpen Boekenstad

Antwerpen geldt op dit moment als voorbeeldstad voor het Leesoffensief. In het beleidsplan 2020-2025 zetten de Antwerpse bibliotheken zichzelf op de kaart als spil in het web. 'De stad Antwerpen trekt voluit de kaart van Antwerpen als Lees- en Boekenstad en wil lezen aanmoedigen, in het bijzonder bij kinderen', zo staat in het bestuursakkoord. 'De bibliotheken nemen in dit alles een relevante en cruciale rol in en positioneren zich op de open (digitale en creatieve) leeromgevingen, competentieontwikkeling van jongeren, cultuur- en herinneringseducatie, cultuurparticipatie, geletterdheid en taaloefenkansen.'
Mieke van Geel, programmaleider voor het netwerk van openbare bibliotheken van de stad Antwerpen, benadrukt de rol van bibliotheken als spil: 'We kunnen het probleem van laaggeletterdheid niet oplossen, maar er wel op inspelen als netwerkorganisatie. Bijvoorbeeld door samenwerking met jeugdorganisaties. Door samen een net van geletterdheid te spannen over de stad. We laten kinderen en jongeren op allerlei plekken in de stad in aanraking komen met kunst en cultuur. We spelen zo jong mogelijk in op leesplezier. Daarom introduceren we nu bijvoorbeeld Boekstart en rollen we onze pilot van Leeskracht verder uit. Centraal staat daarbij leesplezier, omdat we zien dat als kinderen veel plezier in lezen hebben, ze later ook meer zullen lezen, wat bijdraagt tot hun geletterdheid. Voorheen was de vraag "wat zullen we aanbieden aan de scholen?" Nu is onze vraag: "welke rol kunnen bibliotheken spelen bij het doel om alle kinderen de kans te geven om zich op het gebied van literatuur en lezen te ontwikkelen?" In plaats van occasionele klasbezoeken te organiseren of een lidmaatschap voor docenten, ontwikkelen we samen met partners een doorlopende leeslijn. In plaats van het belang van de instelling bibliotheek, staat het algemeen belang van de stad voorop. We hebben nu één verhaal.'

Professionele leesopvoeders: oog voor nieuwe vormen van lezen

Lezen is belangrijk voor de taalontwikkeling van kinderen, voor hun persoonlijke ontwikkeling en voor hun schoolprestaties. In de leesopvoeding van kinderen spelen volwassenen een belangrijke rol. Naast boeken bieden digitale vormen van literaire fictie mogelijkheden voor leesbevordering.

TEKST: MARIANNE HERMANS, ADVISEUR ONDERZOEK EN KENNISDELING BIJ DE KB

Illustratie: Probiblio / Wolk

Digitale literatuur zet bewust in op de belevingswereld van jongeren. Zo laat de smartphone-applicatie Wolk, ontwikkeld door Probiblio (2019), gedichten via AR tot leven komen.

Behalve de ouders, hebben met name professionals werkzaam in de kinderopvang, het primair onderwijs of het voortgezet onderwijs invloed op het leesgedrag van de jeugd. In het primair onderwijs doen leerkrachten aan leesopvoeding door voor te lezen (92%), te praten over boeken (77%) en leerlingen vrij te laten lezen (73%). In het voortgezet onderwijs wordt veel aandacht besteed aan het praten over boeken (79%), het geven van boekentips (76%) en het helpen van leerlingen bij hun keuze voor titels voor de leeslijst (73%). Werk- en tijdsdruk zorgen ervoor dat men minder tijd aan leesbevordering besteedt dan men zou willen. Te weinig tijd in de groep en een te hoge werkdruk in het programma zijn hier de belangrijkste oorzaken van (Nagelhout, Richards & Qing, 2021).

Leesopvoeders lezen zelf veel

Leerkrachten die veel lezen in hun vrije tijd en een positieve houding hebben tegenover lezen, besteden meer aandacht aan leesbevordering. Ze laten hun leerlingen vaker vrij lezen, organiseren activiteiten zoals leeskringen en boekbesprekingen, raden vaker boeken aan en delen inzichten uit hun eigen leeservaringen

met leerlingen. Dit geldt voornamelijk voor de taaldocenten in het voortgezet onderwijs. Van hen leest bijna de helft dagelijks in een boek. Ze lezen vooral ter ontspanning. Daarnaast lezen taaldocenten uit het primair en voortgezet onderwijs om boeken te leren kennen voor hun leerlingen (Nagelhout, Richards & Qing, 2021).

Dalende leesinteresse

Een derde van de taaldocenten ervaart problemen bij het stimuleren van lezen bij kinderen. Voor taaldocenten in het voortgezet onderwijs is dit ruim 60%. Zij wijten die voornamelijk aan een lage taalvaardigheid en gebrek aan motivatie van de leerlingen. De leesinteresse daalt vanaf de bovenbouw basisschool, en is vooral in het voortgezet onderwijs een groot probleem. De meeste jongeren hebben dan wel een positieve of neutrale associatie met lezen als activiteit, toch vindt 44% van de jongeren het niet leuk om boeken te lezen; 15% heeft er zelfs een hekel aan (Sikkema, 2021).

Andere media aantrekkelijker

Van de 12- tot 13-jarigen leest 44% wekelijks een boek, tegenover 19% van de 16- tot 17-jarigen (Peters & Van Strien, 2018). Jongeren die geen boeken lezen, geven als belangrijkste redenen dat zij boeken lezen niet leuk vinden of dat zij de voorkeur geven aan andere activiteiten (Peters & Van Strien, 2018). Ook uit recent onderzoek blijkt de grote aantrekkingskracht van bijvoorbeeld games, films, series en sociale media op jongeren. Ze geven aan dat het hun minder energie kost op deze manier een verhaal tot zich te nemen. Zelfs jongeren met een hoge leesmotivatie (37%) vinden het bovendien lastig het juiste boek te vinden. Als zij toch het juiste boek hebben gevonden, genieten deze gemotiveerde lezers vooral van een pakkend verhaal en van de rust en ontspanning die lezen geeft in de drukke wereld van alledag. Ook geven zij aan dat er speciale momenten zijn waarop het extra fijn is om te lezen, bijvoorbeeld tijdens de grote vakantie (Sikkema, 2021).

Schermlezen

Ook als jongeren geen fervente boekenlezers zijn, lezen ze vandaag de dag grote hoeveelheden tekst, maar wel voornamelijk van een scherm. Het leesmenu van jongeren bestaat tegenwoordig vooral uit korte online teksten, vaak met toevoeging van beeld, audio en hyperlinks. Lezen via digitale media en het internet werken scannend en fragmentarisch lezen in de hand. Veranderingen in de aard en functie van lezen dankzij digitale media hebben vooral op de jeugd een behoorlijke cognitieve impact (Driesen, 2013). De langdurige aandacht die vereist is voor het lezen van boeken (diep lezen), moet nu vaker gecombineerd worden met de cognitieve vaardigheid om de aandacht te richten op meerdere fenomenen tegelijkertijd (Hayles, 2008; Van de Ven, 2019).

Diep lezen

Het geconcentreerd lezen van een langere tekst gedurende langere tijd lijkt daarmee in de verdrukking te komen. Tegelijkertijd bieden digitale media nieuwe mogelijkheden, ook voor het beleven van literaire fictie, die goed aansluiten bij de interesses en behoeften van kinderen. En hoewel het lezen van literaire fictie kan helpen de leesvaardigheid te verbeteren, zouden leesopvoeders tevens aandacht moeten hebben voor de afwisseling van gefragmenteerd en diep lezen. Dat kan onder andere door de inzet van digitale literatuur.

Digitale literatuur

Het beleven van fictie gaat veel verder dan het lezen van een boek alleen. Het volgen van een verhaal via Instagram, deelnemen aan een live WhatsApp-thriller of door middel van VR letterlijk in een gedicht stappen – het zijn betrekkelijk nieuwe vormen van verhalen vertellen die mogelijkheden bieden om jongeren literatuur te laten beleven. Het fenomeen van Instagram-poëzie is inmiddels best bekend (zie ook Dera & Van der Starre, 2019). Digitale literatuur zet bewust in op de belevingswereld van jongeren. Zo laat de smartphone-applicatie Wolk, ontwikkeld door Probiblio (2019), gedichten via AR tot leven komen. Rondom de app is lesmateriaal ontwikkeld waarmee docenten direct aan de slag kunnen. Digitale werken doen een beroep op verschillende competenties van leerlingen, variërend van de navigatie in een videogame-achtige setting tot aandacht voor het verhaalverloop of het taalgebruik (Hayles, 2008). De gedeelde ervaring van digitale literatuur maakt het geschikt voor samenwerking en klassikale verwerking (Bluijs, Dera & Peeters, 2021).
Boeken zullen veel kinderen en jongeren niet zo snel uit zichzelf ter hand nemen, zeker niet als dat thuis niet gestimuleerd wordt. De rol van de professionele leesopvoeder blijft dus uitermate relevant. Het loont de moeite om daarbij oog te houden voor de mogelijkheden van nieuwe media en andere vormen van literatuur om het lezen te bevorderen.

Naschrift

Door de Bibliotheek Midden-Brabant is in 2022 op drie scholen een lesprogramma over digitale literatuur aangeboden. Het project maakt deel uit van een onderzoek dat gericht is op manieren waarop digitale literatuur een plek kan krijgen binnen bibliotheken. Het onderzoek vindt plaats vanuit een consortium van de Koninklijke Bibliotheek, Tilburg University, de Radboud Universiteit en de Bibliotheek Midden-Brabant: The Digital Literature Consortium.

Bronnen

De literatuurlijst inclusief hyperlinks bij dit artikel vindt u op bibliotheekblad.nl/bronnen

Inspiratiedag Digitale Literatuur

Op dinsdag 13 september organiseert Bibliotheek LocHal een inspiratiedag over digitale literatuur. Het programma komt later beschikbaar. Deze dag maakt onderdeel uit van een meerjarig project van de Bibliotheek Midden-Brabant met een Innovatiesubsidie van de KB Nationale Bibliotheek.
Contact: diglit@bibliotheekmb.nl of plaats jezelf op de mailinglist via de verkorte link: tinyurl.com/3htp6jfd

Een kijkje bij onze oosterburen (deel IV)

Bibliotheek Düsseldorf terug in ieders blikveld

Het klinkt niet bepaald revolutionair: verhuizen van de achter- naar de voorkant van het Centraal Station, maar voor de hoofdvestiging van de Stadtbüchereien Düsseldorf betekent het nieuwe onderkomen een wereld van verschil. Een gesprek met Stephan Schwering, Leiter der Zentralbibliothek im KAP1.

TEKST: EIMER WIELDRAAIJER • FOTO'S: LANDESHAUPTSTADT DÜSSELDORF / INGO LAMMERT

Stephan Schwering 'Het was een grote uitdaging om de nieuwe bibliotheek tijdens de pandemie te openen. Gelukkig golden er in het eerste weekend dat we opengingen geen

Op 6 november 2021 ging de nieuwe centrale bibliotheek van Düsseldorf open voor het publiek. We zijn nu vijf maanden verder. Hoe kijkt u terug op het eerste halfjaar? Kwamen uw verwachtingen uit, of verpestte corona ook hier het feestje?
'Het was een grote uitdaging om de nieuwe bibliotheek tijdens de pandemie te openen. Gelukkig golden er in het eerste weekend dat we opengingen – met uitzondering van de mondkapjesplicht – geen beperkende toegangsmaatregelen. Dat weekend trokken we ruim 10.000 bezoekers. Na de eerste vijf maanden staat de teller, ondanks de aan corona gerelateerde voorschriften, op 400.000. Vergeleken met het bezoek aan onze oude centrale, voor de pandemie, is dat een stijging van 40%. Of de mensen ook langer in de bieb vertoeven dan vroeger? Dat weten we niet. Daar proberen we volgend jaar via een enquête achter te komen. Sowieso doen we om de vier jaar een groot klantenonderzoek. Eigenlijk had dat onderzoek dit jaar al moeten plaatsvinden, maar we hebben ervoor gekozen het pas te doen als de nieuwe bibliotheek een jaar open is. In dat onderzoek stellen we vragen als: waarom bezoekt u de bibliotheek, wat is uw nationaliteit, hoelang blijft u in de bieb? Dankzij Google weten we al dat men gemiddeld anderhalf uur in de nieuwe bibliotheek verblijft, maar daar kun je niet echt harde conclusies aan verbinden.'

beperkende toegangsmaatregelen. Dat weekend trokken we ruim 10.000 bezoekers.

Hoe reageert het publiek op de nieuwe bibliotheek?
'We krijgen heel veel positieve reacties. Men is superblij met deze nieuwe bibliotheek en met de moderne inrichting die het verblijf zo veel aangenamer maakt.'

De lokale krant Neue Rhein Zeitung betitelde de nieuwe centrale als geslaagd prestigeobject en sprak van een nieuw Schmuckstück (pronkstuk). Kunt u zich vinden in die frases?
'Dit is geen prestigeobject, maar een instelling die de burgers van deze stad versterkt. Van tevoren hebben we de bevolking van Düsseldorf uitvoerig gevraagd naar hun wensen en behoeften. Zodoende is er een bibliotheek ontstaan die aansluit op wat de mensen willen, en daar mogen we best trots op zijn.'

In mei 2017 zette de stad Düsseldorf het licht op groen voor een nieuw cultureel centrum in het voormalige postkantoor bij het station. Was u blij met die keuze of had u liever een standalone bibliotheek in een nieuw gebouw gehad?
'We zijn uiterst content met deze locatie. Je kunt dromen van een fantastische locatie waar je een nieuwe bibliotheek gaat neerzetten, maar als je in het centrum van deze 620.000 inwoners tellende stad een plek vlak bij het Centraal Station kunt krijgen, moet je die kans met beide handen aangrijpen. Voorheen zaten we weliswaar ook vlak bij het Centraal Station, maar aan de achterkant, dat wil zeggen: afgewend van de looproutes naar de grote winkelstraten, de Altstadt en de Rijn. Little Tokyo, de Japanse wijk, ligt in tegenstelling tot vroeger nu om de hoek. De bibliotheek staat letterlijk in ieders blikveld.'

KAP1 (afkorting van het adres Konrad-Adenauer-Platz 1) is onderdeel van de revitalisatie van dit deel van het stadscentrum. Hoe ziet het ideale toekomstplaatje eruit en welke inbreng zal de bibliotheek daar volgens u in hebben?
'We zitten in dit gebouw met het Forum Freies Theater en het jeugdtheater van het Düsseldorfer Schauspielhaus zit hier vlakbij. Gezamenlijk kun je al spreken van een soort Kulturmeil. Het plein voor het station krijgt een opknapbeurt, waarbij de bibliotheek als Frequenzbringer zal fungeren.'

De bibliotheek deelt het gebouw met het Forum Freies Theater. Het jeugdtheater van het Düsseldorfer Schauspielhaus zit vlakbij.

In het oude pand had de bibliotheek de beschikking over 4700 verdiepingen 8000 vierkante meter ten dienste.

Waarom was een nieuwe bibliotheek nodig? Wat zijn de grootste verschillen tussen de oude vestiging aan de *Bertha-von-Suttner-Platz* en de nieuwe centrale vestiging?
'In ons oude pand hadden we de beschikking over 4700 vierkante meter vloeroppervlak. Nu staat het publiek op twee verdiepingen 8000 vierkante meter ten dienste. Op dat bijna verdubbelde vloeroppervlak ter grootte van twee voetbalvelden rollen we een nieuw concept uit. Onze oude vestiging was vooral een uitleenbieb met hoge boekenkasten, in het nieuwe onderkomen willen we gestalte geven aan de bibliotheek als derde plek. Onze ontmoetingsfunctie krijgt vrij baan in diverse ruimtes waar men activiteiten kan ontplooien. Dat kan in een open of in een besloten gedeelte zijn. Er is een zaal voor 180 personen. Of het nou gaat om kleine bijeenkomsten of grote sessies, we kunnen aan elke vraag tegemoetkomen.'

Heeft u zich van tevoren in andere steden georiënteerd?
'Jazeker. We hebben ons licht opgestoken in Tilburg bij de prachtige LocHal. Ook de Chocoladefabriek in Gouda stond op het programma, evenals de bibliotheken in Amsterdam en Rotterdam. Verder zijn we in Scandinavië geweest. Dokk1 in Aarhus (Denemarken, red.), de bibliotheek in Herning (Denemarken, red.) die net als wij op twee verdiepingen zit, en niet te vergeten Oodi in Helsinki (Finland, red.) Op deze en andere plekken hebben we ons laten inspireren. Overal hebben we ideeën opgedaan en sommige hier toegepast.'

Ik las dat uw inhoudelijk concept, uw punt op de horizon, als titel heeft: Visie 2025. Daarin geeft u aan dat u met name mikt op bepaalde doelgroepen. Ik las dat gezinnen met kinderen bijvoorbeeld tot de speerpunten van beleid behoren.
'Dat klopt, maar we mikken op meer doelgroepen. Onze eerste doelgroep zijn inderdaad mensen van verschillende leeftijd met een sterke persoonlijke band. We willen dat gezinnen zich laten inspireren door ons aanbod en onze inrichting. Gemeenschappelijk iets nieuws ontdekken, nieuwe ervaringen opdoen, anderen ontmoeten, dat is een van de doelen. Gezinnen met kinderen en een aanbod gericht op leesbevordering hebben we extra scherp in het vizier. Onze kinderbibliotheek is niet voor niets drie keer zo groot als voorheen. Daarnaast richten we ons op mensen met belangstelling voor cultuur. Denk aan voorstellingen of lezingen (zie kader), muziek, theater, exposities. Ook externe aanbieders van culturele evenementen zijn bij ons welkom. In brede zin bieden we plek aan mensen met gedeelde interesses op allerlei gebied. Mensen die anderen willen treffen zonder dat ze verplicht zijn iets te consumeren, al kan men voor een hapje en een drankje wel terecht in het inpandige bibliotheekcafé, Xafé geheten. Een

Algemene informatie

Foto: Eimer Wieldraaijer

De nieuwe centrale bibliotheek van Düsseldorf is te vinden op de tweede en derde verdieping van het gebouw KAP1. De bieb is 8000 vierkante meter groot, bevat 300.000 media en 600 werkplekken (waarvan zestig met een pc met internettoegang en Microsoft Office). Er is gratis wifi, een bibliotheekcafé (Xafé) en een dakterras van 300 vierkante meter. Voor vragen kan men terecht aan drie Infopoints. Düsseldorf kent contributievrijdom tot 21 jaar. Volwassenen betalen voor een jaarabonnement 20 euro. De bouw- en inrichtingskosten waren in totaal 19 miljoen euro. Een greep uit de lezingen in de maanden april en mei 2022: Schwangerwerdenkönnen; Dein Blut wird die Kohle tränken: über die Ostukraine; Zum Europatag: im Rahmen der französischen Ratspräsidentschaft der EU; Mach neu, was dich kaputt macht. Warum ich in die Kirche zurückkehre und das Schweigen breche.
Meer info: www.duesseldorf.de/stadtbuechereien.

vierkante meter vloeroppervlak. Nu staat het publiek op twee

De in innovatie geïnteresseerden kunnen terecht in het LibraryLab of in de Bibliothek der Dinge.

gesprek voeren, je even ontspannen, een expositie bezoeken of genieten van het uitzicht over de stad voordat je op de trein stapt, het kan allemaal. Een doelgroep die we uiteraard evenmin vergeten, is de lerende mens. Zowel individueel als in groepsverband. Er zijn rondleidingen voor schoolklassen, fysieke en digitale cursussen voor volwassenen, opleidingsmogelijkheden voor vluchtelingen et cetera. Het aantal werkplekken is gestegen van 180 naar 600. Ook voor raad en advies blijft de bibliotheek de aangewezen partij. En ten slotte doen we van alles voor de nieuwsgierige medemens die meer wil weten over digitale trends, sociale media of technische noviteiten. De in innovatie geïnteresseerden kunnen onder meer terecht in ons LibraryLab of in de Bibliothek der Dinge.'

Deze bibliotheek is ook op zondag open, iets wat niet vanzelf spreekt in Duitsland.
'In Noordrijn-Westfalen is een wet aangenomen die dit mogelijk maakt. Waarbij ik wel aanteken dat er op zondag geen personeel aanwezig is. De bezoeker van de bibliotheek is die dag aangewezen op zelfbediening. Het leescafé is open, er vinden activiteiten plaats, maar van de normale service is op zondag geen sprake. Om dat probleem te ondervangen, zijn we bezig onze digitale diensten zodanig uit te breiden dat het publiek in die zin zelfredzaam wordt. Wat in dit verband ook vermelding verdient, is dat we het aantal openingsuren gedurende de rest van de week hebben verhoogd naar 74.'

In veel landen maakt de community library furore. De bibliotheek als spin in een lokaal netwerk. Geldt dat ook hier?
'Een speciale groep medewerkers richt zich op burgerinitiatieven. Netwerkvorming is een van de middelen die we inzetten om de nieuwe bibliotheek vorm te geven.'

In welke mate is de bevolking van Düsseldorf betrokken bij de vormgeving en de werking van de nieuwe bibliotheek?
'Ook in dat opzicht zijn we met doelgroepen aan de slag gegaan. We hebben aan kinderen gevraagd: hoe moet onze kinderafdeling eruitzien? Hetzelfde hebben we bij jongeren gedaan: wat verwachten jullie van de nieuwe jeugdafdeling? Als het gaat om het LibraryLab, zijn we in gesprek gegaan met de digitale community. Vóór de opening van de bibliotheek hebben we een customer journey uitgevoerd, waarin we vragen stelden als: hoe zou u ontvangen willen worden of hoe zou u aangesproken willen worden? Om die reden zie je in de bibliotheek borden met teksten als bezahlen, ausleihen en zurückgeben in plaats van Bezahlung, Ausleihung en Zurückgabe. Dat klinkt vriendelijker, minder hard.'

Hebben de wensen van het publiek u in enig opzicht verrast?
'Men gaf aan graag overal te willen kunnen zitten. Om die reden hebben we ook op het dakterras een grote zitbank geplaatst. Een klein detail wellicht, maar juist dit soort dingen is belangrijk om een prettig verblijfklimaat te creëren.'

Ik las dat je in de bibliotheek zelfs kunt trouwen?
'Dat is inderdaad het geval, en gaat ook gebeuren. Op 1 juli vindt in deze bibliotheek de eerste bruiloft plaats. Op die manier laten we zien dat de bibliotheek midden in het leven staat.'

De bibliotheek staat pal voor de democratie. Betekent dit dat zij zich niet alleen sterk maakt voor zaken als inclusie of klimaatproblemen, maar ook actief stelling neemt?
'Düsseldorf is een internationale stad die staat voor diversiteit, inclusie, tolerantie. Deze waarden draagt de bibliotheek, als onderdeel van het gemeentelijk apparaat, eveneens uit. Via collectievorming, via activiteiten, via bijdragen op sociale media, en noem maar op.'

De bibliotheek van nu dient actueel en urgent te zijn, zegt bibliotheekgoeroe David Lankes. Vind je dat bijvoorbeeld terug inzake een onderwerp als de oorlog in Oekraïne?
'Over dit onderwerp reiken we het publiek lees- en boeksugges-

De bibliotheek richt zich ook op mensen met belangstelling voor cultuur. Zo worden er onder andere exposities georganiseerd. Ook externe aanbieders van culturele evenementen zijn welkom.

ties aan. Er staat een blog over de situatie in Oekraïne op onze website. We organiseren een solidariteitsavond over dit thema met het Gerhart-Hauptmann-Haus, het informatiecentrum over Oost-Europa, een van onze partners in de stad.'

Van uitleenbibliotheek naar sociale bibliotheek, is dat de grote transformatie die hier plaatsvindt?
'Een bibliotheek met toekomst moet meer zijn dan een aangename derde plek naast iemands woonhuis en werkkring. Een bibliotheek met perspectief dient zich te richten op de sociale noden in haar werkgebied, en deze fysiek en digitaal te tackelen. Maar om dat doel te bereiken, is het zaak dat bezoekers zich bij jou thuis voelen, dat men zich hier veilig voelt, dat men favoriete zitplekken ontdekt om te studeren, een tijdschrift te lezen, een beetje te surfen op de smartphone of gewoon even om zich heen te kijken.'

Heeft de pandemie de digitale ontwikkeling van de bibliotheek versneld?
'De flexibiliteit in deze organisatie kwam inderdaad in een stroomversnelling. Tijdens de eerste lockdown hebben we via YouTube en andere digitale kanalen met onze gebruikers gecommuniceerd. Aan alle inwoners van de stad hebben we een gratis digitaal abonnement aangeboden. Dientengevolge is het gebruik van onze digitale media explosief gegroeid.'

Kun je zeggen dat de bibliotheek in grote lijnen evolueert van een passieve instelling naar een actieve ondernemer?
'Actief in ieder geval, maar ik twijfel aan de term ondernemer. In Nederland zijn de meeste bibliotheken een stichting. Bij jullie zijn commerciële initiatieven niet ongewoon. In Duitsland is dat laatste, vanwege onze inbedding in het overheidsapparaat, minder gebruikelijk. Wel wordt ons leescafé, Xafé, door een commerciële ondernemer uitgebaat. De keuze om het bibliotheekwerk op onze manier in te richten heeft als voordeel dat de bibliotheek een zeer laagdrempelige instelling is. Een jaarabonnement voor volwassenen kost in Düsseldorf slechts 20 euro. Tot 21 jaar is de bibliotheek zelfs gratis. Dat wil zeggen: voor alle diensten.'

Wat betekent de nieuwe werkwijze voor de medewerkers?
'De reistijd van en naar het werk is hetzelfde gebleven, omdat we eerst achter en nu voor het station zitten. Dat klinkt als iets triviaals, maar veel medewerkers wonen buiten de stad. Tegelijkertijd moeten zij binnen de bibliotheek meer meters maken, want de bieb is bijna een keer zo groot als voorheen. Dat houdt iedereen fit, zal ik maar zeggen. En hoewel het tegenstrijdig klinkt: de afstand tot de klant is verkleind. Waar iedereen – bezoeker en medewerker – blij mee is, is de frisse inrichting. Die andere atmosfeer maakt het werk leuker.'

Is het personeelsbestand een afspiegeling van de demografische samenstelling van de stad Düsseldorf?
'Dat vind ik wel. We hebben veel jonge collega's. Het brede spectrum van mensen dat je in deze stad treft, inclusief degenen met een andere culturele achtergrond, zie je terug in ons personeelsbestand. Dat is belangrijk. Het is prachtig als de bibliotheek de uitgangswaarden van haar werking – openheid, transparantie, veelkleurigheid – in haar bezetting weerspiegelt. Ik zou onze staf nog veelkleuriger willen samenstellen, maar het valt niet altijd mee om nieuwe krachten met de juiste kwalificaties te vinden.'

Met onder meer het LibraryLab en de Bibliothek der Dinge worden de digitale ontwikkelingen op de voet gevolgd. Kunt u het aanbod op digitaal gebied eens in hoofdlijnen schetsen.
'Allereerst is er de Onleihe Bibliothek, waarmee je e-books, e-magazines en e-papers kunt lenen. Er is filmstreaming via Film Friend, je kunt muziek streamen (voornamelijk klassiek en jazz). In de fysieke bibliotheek zit het LibraryLab, met een 3D printer, virtual-realitybrillen, digitale cursussen en wifi door het hele gebouw. Er zijn dertig zitplekken met computers, en op de tweede verdieping is er een podcast-studio, waar je audio, video en foto's kunt bewerken.'

Uw collega's in Paderborn lenen een Partykochtopf, wildcamera en bloeddrukmeter uit. Dat klinkt alsof er geen grenzen meer zijn aan wat een bibliotheek wel of niet doet?
'Elke bibliotheek definieert haar grenzen. Zelf weet ik niet of je als bibliotheek alles moet uitlenen wat je in theorie kunt uitlenen. Eind april is onze Bibliothek der Dinge van start gegaan. Niet alleen in deze centrale vestiging, maar ook in de veertien filialen. Voor de Bibliothek der Dinge hebben we thematische werelden gekozen. Hier is dat Techniek & Innovatie – we lenen straks bijvoorbeeld een lamineerapparaat en een diascanner uit – terwijl er in sommige filialen is gekozen voor het thema familiespellen of handarbeid. In beide gevallen geldt het motto: lenen in plaats van kopen. Met als achterliggende gedachte: vanwege de duurzaamheid is het goed dat niet iedereen een

voorwerp gaat kopen dat je slechts één of twee keer gebruikt en daarna in de kast zet.'

Wat betekent de komst van de nieuwe centrale voor de veertien nevenvestigingen?
'Dat is een interessante vraag waar ik nog geen antwoord op heb. In het algemeen kun je zeggen dat de filialen veel sterker in hun stadsdeel zijn verankerd, nog veel dichter op de bezoeker staan dan de centrale. Hier is de anonimiteit toch groter. Er zijn plannen om ook de nevenvestigingen meer bij de tijd te brengen, maar daar kan ik nu nog niet veel over zeggen. Eerst willen we onze ervaringen in de nieuwe centrale bibliotheek in kaart brengen en evalueren.'

De bibliotheek zit op de tweede en derde verdieping in KAP 1. Vanwaar die keuze? Vanwege de zichtbaarheid prefereren veel bibliotheken immers de begane grond.
'Dat zou ook onze voorkeur zijn geweest, maar de begane grond was simpelweg niet beschikbaar. Op de begane grond zit een Lidl-supermarkt, en die betaalt een aanzienlijk hogere huur dan wij. Beter gezegd dan de gemeente, want zij neemt de huurlasten voor haar rekening. Op de verdiepingen waar wij terecht zijn gekomen, werd vroeger de post gesorteerd. Wat deze verdiepingen voor ons interessant maakte, waren de grote samenhangende vloeren.'

In een eerder interview zei uw 'buurman' Jan-Pieter Barbian: Duisburg is een arme stad, niet te vergelijken met het nabijgelegen maar veel rijkere Düsseldorf. Bent u zo rijk? Groeien de bomen in Düsseldorf tot in de hemel?
Lachend: 'Was het maar waar. Ook wij hebben te maken met de bandbreedte van een budget, daarbinnen hebben we deze nieuwe bibliotheek weten te realiseren.'
De enige constante is verandering, zegt een spreekwoord.
Stel dat ik hier over drie jaar terugkom: welke verdere ontwikkeling heeft deze bibliotheek dan doorgemaakt?
'Ik verwacht dat het media-aanbod dan gewijzigd zal zijn. Nu vind je hier nog veel cd's, dvd's en luisterboeken. Die worden nog steeds veel geleend, maar ik sluit niet uit dat daar binnen afzienbare tijd verandering in komt. Dan komen er vierkante meters vrij waar we weer andere dingen op gaan doen. Op dit moment zou dat kunnen betekenen dat we nog meer inzetten op co working spaces, maar dat is de trend van nu. Op welke trend we over drie jaar hebben in te spelen, weet ik niet. Sterker: dat weet niemand. Nu maakt elke bibliotheek werk van de derde plek, maar wat komt daarna? Een gok van mijn kant: ik voorzie dat het verbinden van de analoge en de digitale plek van toenemend gewicht wordt. Deze zomer hopen we een app uit te brengen waarmee de bezoeker via augmented reality zelf dingen kan uitzoeken in dit gebouw. Via pijlen wordt hij dan gedirigeerd naar de plek waar hij kan vinden wat-ie zoekt. In de kinderbibliotheek lopen dan virtueel dieren rond, je ziet er bomen groeien. Iedere bezoeker loopt met een smartphone rond, waarom zou je daar dan niet gebruik van maken om de mensen door dit gebouw te loodsen of contact te leggen met andere bezoekers? Wat ik me ook kan voorstellen, is dat we over drie jaar afscheid hebben genomen van de grote balies. Dat maakt het bibliotheekwerk ook zo boeiend, dat je constant in beweging blijft. Das finde ich toll an unserem Beruf. Je blijft jong van geest. Iemand die niet in de bibliotheek werkt kan dat moeilijk bevatten, maar het is wel zo. In de bibliotheek word je steeds met nieuwe dingen geconfronteerd.'

Naschrift redactie

*Eerdere afleveringen in deze serie:
Bibliotheekblad 2-2022: Stadtbibliothek Paderborn.
Bibliotheekblad 3-2022: Stadtbibliothek Gütersloh.
Bibliotheekblad 4-2022: Stadtbibliothek Köln.

Düsseldorf

Düsseldorf is de hoofdstad van de Duitse deelstaat Noordrijn-Westfalen, gelegen aan de Rijn. De stad telt 620.000 inwoners en maakt deel uit van het metropoolregio Rhein-Ruhr. De agglomeratie Rhein-Ruhr is een van de grootste industriegebieden in Europa en het grootste in Duitsland. Düsseldorf kent een buitengewoon sterke economische bedrijvigheid. Er zijn veel internationale ondernemingen gevestigd. Een van de drukste winkelstraten van Duitsland is de Schadowstraße in Düsseldorf. Bekender, vooral om haar stedenbouwkundig karakter en de vele exclusieve winkels, is de Königsallee, ook kort 'die Kö'. De Altstadt van Düsseldorf wordt wegens de vele kroegen ook de *'längste Theke der Welt'* (de langste bar van de wereld) genoemd. Bekende personen die in Düsseldorf zijn geboren: schlagerzanger Heino, regisseur Wim Wenders en de schrijver Heinrich Heine, naar wie de plaatselijke universiteit is vernoemd.

Stephan Schwering

Stephan Schwering (1969) was sinds 1992 op managementniveau werkzaam in enkele middelgrote bibliotheken in Noordrijn-Westfalen (NRW). Tussen 2008 en 2013 was hij bestuurslid van het bibliotheekverband NRW en zat hij in de adviesraad van EKZ Bibliotheksservice (de Duitse tegenhanger van NBD Biblion). Sinds 2014 is hij Leiter der Zentralbibliothek der Stadtbüchereien Düsseldorf. Schwering stond aan de wieg van het Herz & Hirn-concept dat ten grondslag ligt aan de nieuwe centrale bibliotheek in KAP. Zijn speerpunten als leidinggevende: sociale media, community building, trends in de digitale samenleving en het ontwikkelen van digitaal-analoge bibliotheekconcepten.

Vijfhonderd pagina's bibliotheekgeschiedenis

Driehonderd jaar liefde voor papier

Voor de Amerikaanse editie van *The Library* is gekozen voor een afbeelding van de wereldberoemde Long Room van Trinity College in Dublin, die aan de vooravond staat van een ingrijpende renovatie.

Ruim vijfhonderd pagina's overzicht van drie eeuwen bibliotheekgeschiedenis, 'een repeterende cyclus van opkomst, bloei en verval van bibliotheken', dat vind je als lezer in *The Library*. Inclusief een warm pleidooi voor het fysieke boek én een sneer naar de digitalisering. Bert Zeeman nam het werk nader onder de loep.

TEKST: Bert Zeeman, gepensioneerd bibliothecaris, informatiespecialist, Universiteitsbibliotheek Amsterdam, maar nog altijd gefascineerd door het vak. • FOTO: SHUTTERSTOCK

Terugblikkend op de COVID-periode zullen boekhistorici daar vanuit het perspectief van hun eigen vakgebied in ieder geval met een positieve blik op terugkijken. Eerst verraste Irene Vallejo ons met *Papyrus. Een geschiedenis van de wereld in boeken*.[1] Daarna volgde het veelgeprezen *Burning the Books. A History of Knowledge Under Attack* [2] van Richard Ovenden, en vervolgens verscheen ook nog eens *The Library. A Fragile History* van Andrew Pettegree en Arthur der Weduwen. Drie veelomvattende studies die ieder vanuit een eigen invalshoek de twee-eenheid boek-bibliotheek door de eeuwen over het voetlicht brengen. Niet voor niets geven de auteurs het eeuwenoude motto van Justus Lipsius aan hun studie mee: 'You have before you a short work on libraries, that is to say, on books.'

Academische achtergrond

The Library is ondanks dat 'kort' in het motto het meest lijvige van de drie. Ruim vijfhonderd pagina's waarvan er bijna honderd worden ingeruimd voor notenapparaat en bibliografie. Het verraadt de academische achtergrond van de Schot Pettegree en de geboren Nederlander Der Weduwen. Beiden zijn verbonden aan de Schotse universiteit van St. Andrews, de thuisbasis van de Universal Short Title Catalogue [3], het zo volledig mogelijke online bibliografische overzicht van alle boeken die in de zeventiende en achttiende eeuw wereldwijd zijn verschenen. Beiden, maar Pettegree meer dan Der Weduwen, hebben hun sporen al verdiend in het vakgebied boekgeschiedenis, onlangs nog met het door hen ook gezamenlijk geschreven *The Bookshop of the World* [4], over de centrale rol van de Nederlanden in de boekproductie en -distributie in de zeventiende eeuw. Ze zijn kind aan huis bij uitgeverij Brill, waar ze met grote regelmaat bijdragen leveren aan de reeks *Library of the Written Word* [5].

Domein van privépersonen

The Library laat zich lezen als een repeterende cyclus van opkomst, bloei en verval van bibliotheken met door de eeuwen heen steeds wisselende weldoeners: eerst de kerk, daarna de gegoede burgerij en professionals, vervolgens de stad en nog later de staat. Een van de centrale gedachten van *The Library* is dat zeker tot het midden van de negentiende eeuw, toen de openbare bibliotheken langzaam van de grond kwamen en aan een lange zegetocht begonnen, bibliotheken vooral het domein waren van privépersonen. Zij waren eeuwenlang de verzamelaars van vaak unieke collecties, die met veel pijn en moeite werden opgebouwd en die vervolgens in veel gevallen ook weer geheel verloren gingen. 'Wie wil er worden aangesproken op de boekencollectie van zijn voorouders?', zeggen Pettegree en Der Weduwen ergens.

Filantroop Andrew Carnegie

Een van hun helden is zonder twijfel de Schot Andrew Carnegie, die in z'n eentje rond de eeuwwisseling van de negentiende/twintigste eeuw door zijn filantropische giften ruim 2500 openbare bibliotheken liet ontstaan in hoofdzakelijk het Verenigd Koninkrijk en de Verenigde Staten. Als tegenprestatie voor de bouw en inrichting van die bibliotheken verlangde hij van de betreffende lokale besturen alleen de toezegging jaarlijks tien procent van zijn investering beschikbaar te stellen voor het functioneren en het onderhoud van de voorziening. De auteurs vergeten hier overigens Carnegies bijdrage te memoreren aan de oprichting en bouw van het Haagse Vredespaleis, inclusief de daarin gevestigde wereldberoemde bibliotheek. (Zie ook Bibliotheekblad 4-2022, De bibliotheek van het Vredespaleis, pagina 28-29, red.)

Nadruk op dreigingen

Vanwege dat steeds terugkerende verval, en of dat nu door verwaarlozing, verkoop of vernietiging plaatsvindt doet daarbij niet veel ter zake, hebben de auteurs waarschijnlijk voor hun ondertitel gekozen. Na lezing dringt zich echter, in ieder geval bij mij, een heel andere ondertitel op. Ik zou eerder gekozen hebben voor *A Resilient History of voor An Enduring History*.
Dat is niet alleen een kwestie van het glas halfleeg of het glas halfvol. De nadruk komt nu wel heel erg te liggen op de dreigingen waaraan de bibliotheek onderhevig is – van de fysieke verwoesting van de legendarische bibliotheek van Alexandrië tot de doodverklaring van het boek en de bibliotheek vandaag de dag. Terwijl de bibliotheek juist, en het betoog van Pettegree en Der Weduwen is daarvan doordrenkt, een instituut blijkt te zijn dat zich als geen ander al eeuwenlang weet staande te houden en, als de omstandigheden daarom vragen, weet te vernieuwen.

Digitale bibliotheek

Misschien ligt de verklaring voor de keuze van Pettegree en Der Weduwen ook wel heel erg besloten in hun slothoofdstuk als ze zich verhouden tot die nieuwste ontwikkeling in de lange geschiedenis van de bibliotheek: de digitale bibliotheek. Managers die zich blindstaren op de onbeperkte mogelijkheden van het

digitale universum krijgen hier een fikse veeg uit de pan. Gelukkig (althans volgens Pettegree en Der Weduwen) bestaan er ook nog 'gewone' bibliotheekmedewerkers die wel het belang van het fysieke boek inzien. Die medewerkers moeten er echter wel voor waken niet hun unique selling point weg te gooien, 'the right to apply their knowledge, taste and discrimination to assisting the choice of their patrons'.
Pettegree en Der Weduwen moeten dan ook niets hebben van nieuwlichterij als het vrij beschikbaar stellen van wifi aan buurtgenoten of het aanbieden van ondersteuning aan hulpbehoevenden in hun dagelijkse strijd met het digitale overheidsmonster. Hier tonen zij zich ware verdedigers van de bibliotheek 'oude stijl', waarin alles en iedereen draait om boeken. Als je op deze wijze, vanuit dit perspectief, naar de bibliotheek kijkt, is de toekomst inderdaad fragiel.
Dat ambivalente komt overigens ook op een grappige manier tot uiting in de stofomslagen van *The Library.* Voor de Engelse editie is gekozen voor een foto van de indrukwekkende industriële boekenstellingen van de negentiende-eeuwse openbare bibliotheek van Cincinnati, inmiddels met de grond gelijkgemaakt. Inderdaad: doodzonde. Voor de Amerikaanse editie is echter gekozen voor een afbeelding van de wereldberoemde Long Room van Trinity College in Dublin, die aan de vooravond staat van een ingrijpende renovatie.[6] Verval ja, maar ook dus veerkracht en continuïteit.

Petit histoire en details

Bij zo'n overzicht van drie eeuwen bibliotheekgeschiedenis is het vooral zaak een goede balans te vinden tussen enerzijds de grote ontwikkelingslijnen en anderzijds de petit histoire en details die het betoog laten leven. Pettegree en Der Weduwen zijn daarin zonder meer geslaagd. Wie wil eigenlijk niet weten dat dertig door Johannes Gutenberg op perkament gedrukte bijbels om de huiden van wel vijfduizend kalveren vroegen? Dat de Leuvense universiteitsbibliotheek weliswaar in beide wereldoorlogen werd vernietigd, maar dat de grootste schade aan de collectie werd toegebracht toen de bibliotheek, als onderdeel van de toenmalige universiteit, in een Franstalige (Waalse) en Nederlandstalige (Vlaamse) werd gesplitst: de boeken met een even plaatsnummer gingen naar Louvain-la-Neuve, die met een oneven plaatsnummer bleven in Leuven.
En dat de bibliotheek van tsaar Alexander I van Rusland in 1808 uit bijna 240.000 boeken bestond, waarvan slechts acht in de Russische taal? Reden: het overgrote deel was in de voorafgaande periode bij elkaar geroofd uit andere landen.

Insteek heel 'eurocentristisch'

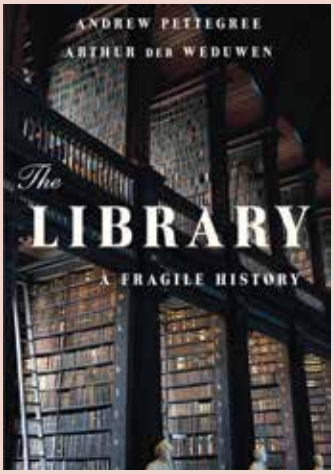
Het valt van Pettegree en Der Weduwen verder te prijzen dat ze erin slagen de toch vaak Angelsaksische overheersing in dit soort overzichtswerken enigszins te doorbreken. Enigszins omdat zij door hun kennis van met name de ontwikkelingen in andere West-Europese landen in staat zijn ook specifieke eigenaardigheden uit bijvoorbeeld Duitsland, Nederland en Frankrijk in hun betoog te verwerken. Ik zeg echter bewust 'enigszins', want *The Library* is in essentie toch wel heel 'eurocentristisch'. Voor de ontwikkeling en de geschiedenis van bibliotheken buiten Europa en Noord-Amerika is nauwelijks aandacht, en als die aandacht er al is, komt die vooral tot uiting als er sprake is van optreden van koloniale machten in onder hun bestuur staande gebieden. Decolonizing the library zal zich ook nog moeten gaan uitstrekken tot de bibliotheekgeschiedenis.

Bronnen

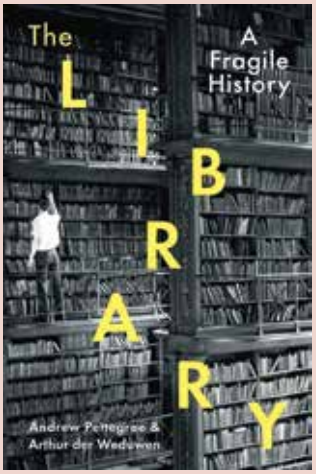
1. Papyrus. De geschiedenis van de wereld in boeken. ISBN 9789029094207.
2. Burning the Books. A History of the Deliberate Destruction of Knowledge. ISBN 9780674241206
3. www.ustc.ac.uk
4. The Bookshop of the World. Making and Trading Books in the Dutch Golden Age. ISBN 9780300254792
5. brill.com/view/serial/LWWH
6. tcd.ie/old-library-campaign

The Library
A Fragile History

Auteurs: Andrew Pettegree en Arthur der Weduwen
Uitgeverij: Basic Books
ISBN: 9781541600775 (hardcover) en 9871541600782 (e-book)
Aantal pagina's: 528 pagina's
Opmerking: Het boek is vooralsnog alleen in het Engels verkrijgbaar; in een Amerikaanse (Basic Books) en een Engelse versie (Profile Books). Er is bewust gekozen om de Amerikaanse versie van Brits beeld te voorzien en vice versa.

Omslag van de Amerikaanse versie van het boek met de Long Room van Trinity College, Dublin als beeld.

Omslag van de Britse versie van het boek met als foto de inmiddels verdwenen negentiende-eeuwse bibliotheek van Cincinnati.

De rol van de bibliotheek voor kwetsbare volwassenen

Gelderse en Overijsselse bibliotheken kijken over de grens

In het najaar van 2021 zijn vier groepen medewerkers van Gelderse en Overijsselse bibliotheken met elk ongeveer 25 deelnemers afgereisd naar vier verschillende bestemmingen in Europa. Bezocht werden: Noorwegen (Bergen), Finland (Helsinki), Duitsland (Keulen en Bremen) en Ljubljana (Slovenië). De vier landen werden bezocht in het kader van een Erasmus+-project. De projectaanvraag was getiteld: Samen staan we sterk! Sociale inclusie en de rol van de bibliotheek voor kwetsbare volwassenen en maakte deel uit van de oproep (Call in Erasmus-jargon) van 2019. Het was de allereerste aanvraag die door Rijnbrink bij het Nationaal Agentschap Erasmus+ werd ingediend, en het werd meteen vrij groot ingezet. Na goedkeuring van de projectaanvraag kon Rijnbrink met haar beide netwerken in Gelderland en Overijssel aan de slag. In gesprek met: Michael Smit en Judith Heyliger, netwerkmanagers van respectievelijk Gelderland en Overijssel, en Ingrid Bon, projectleider Erasmus+ bij Rijnbrink.

TEKST: Ingrid Bon, senior consultant en projectmanager bij Rijnbrink • FOTO'S: Rijnbrink

Waarom heeft Rijnbrink een aanvraag ingediend en wat heeft het opgeleverd?
Michael Smit: 'Wij vinden continue ontwikkeling en innovatie belangrijke elementen voor zowel het personeel als ook vakinhoudelijk. Dit geldt ook voor onze twee provinciale netwerken in Gelderland en Overijssel. Door buiten je eigen referentiekader te kijken, te luisteren en te leren komen nieuwe ideeën tot stand en kunnen organisaties van elkaar leren. Ook kunnen kant-en-klaar uitgewerkte zaken of trainingsmaterialen uitgewisseld worden.'
Judith Heyliger: 'Uit onderzoek blijkt dat ongeveer 2,5 miljoen

Een groepsfoto van de deelnemers.

Nederlandse volwassenen laaggeletterd zijn. Het Nederlandse bibliotheekwerk draagt bij aan het vergroten van de zelfredzaamheid en de participatie van burgers die niet over voldoende vaardigheden beschikken om goed mee te kunnen komen in de maatschappij of die een leesbeperking hebben. Daarnaast laat De Agenda 2030 van de Verenigde Naties onder Sustainable Development Goal 4 (zie tinyurl.com/392hfcfu, red.) zien dat permanente educatie fundamenteel is voor een leefbare samenleving zonder uitsluiting. Nederland heeft als VN-lid verklaard aan deze doelen mee te werken.

Aandachtspunten

De aandachtspunten waarmee de deelnemers op bezoek gingen waren:

- Kennis en inspiratie opdoen omtrent doelgroepbenadering.
- Kennis en inspiratie opdoen bij het keuzeproces van samenwerkingspartners.
- Kennis en inspiratie opdoen omtrent (digitale) inclusie.
- Vaardigheden vergroten bij impact measurement op de kwetsbare groepen in onze samenleving.
- Kennis delen omtrent de rol van de bibliotheek in deze digitale maatschappij en hoe bibliotheken kunnen helpen de kloof tussen (digitaal) vaardigen en niet (digitaal) vaardigen te dichten.

Michael Smit: 'Bibliotheken zijn laagdrempelige instellingen middenin de samenleving en zijn, ook vanuit hun specifieke lokale speelveld, op zoek naar antwoorden op de volgende vragen:

- Hoe kan de samenwerking met de bestaande partners (toeleiders en taalaanbieders) verdiept en verstevigd worden?
- Hoe kan de wettelijke rol van gemeente en provincie ingevuld worden?
- Hoe bereiken andere landen deze doelgroep van kwetsbare burgers?
- Van welke voorbeelden binnen Europa kan Nederland het meeste leren?
- Is meertaligheid een sleutel bij het bereiken van de doelgroepen?
- Welke typisch Nederlandse voorbeelden kunnen wij met de ontvangende landen delen?
- Welke evaluatie- en effectmetinginstrumenten zijn al getest en goed bevonden?

Hoe is het proces verlopen? Gezien ook de destijds strenge COVID-19-maatregelen?

Ingrid Bon: 'Er is gestart met een kick-offbijeenkomst in januari 2020 waarbij alle aanwezigen achtergrondinformatie over het Erasmus+-programma kregen. Daarna werden de deelnemers zelf aan het werk gezet met het formuleren van hun leervragen en leerwensen op het gebied van sociale inclusie. Deze input vormde de basis voor verdere invulling van de vier reizen. De coördinator van het project verzamelde alle vragen en wensen en besprak deze via Skype-sessies met de beoogde gastlocaties. Data werden afgesproken, presentaties en workshops ingepland, tickets en hotels geboekt. Maar vlak voordat de eerste groep kon vertrekken brak COVID-19 uit en moesten alle reizen verplaatst worden naar andere data. En dat dan tot driemaal toe! Uiteindelijk zijn in najaar 2021 alle vier de groepen afgereisd omdat de omstandigheden het weer toelieten.'

Wat hebben de deelnemers gezien en geleerd tijdens de bezoeken?

Ingrid Bon: 'Ruim anderhalf jaar later dan gepland zijn de groepen op pad gegaan, terwijl de hele wereld ondertussen een behoorlijke gedaanteverandering had ondergaan. Er is juist op het terrein van programmering en beleid voor laagtaalvaardigen veel veranderd. Online werken is voor professionals dagelijkse kost geworden, iedereen Teamt, Zoomt en Skypet, maar er blijkt niets boven intermenselijk fysiek contact te gaan. Ondanks dat er nog enkele COVID-19-beperkende maatregelen waren, zijn de programma's vrijwel volledig uitgevoerd zoals ze oorspronkelijk opgezet waren. In alle vier de bestemmingen was het basisthema sociale inclusie en alles wat daarmee samenhangt. De hierna volgende quotes geven een indruk van en laten ook zien dat kortetermijn- en langeretermijneffecten absoluut bestaan. Ervaringen zijn niet altijd meteen om te zetten in acties, maar werken op de langere duur altijd door. Dat ook hierop uitzonderingen de regel bevestigen blijkt uit de ervaringen van Roel Zuidhof. De afgelopen jaren was hij directeur van bibliotheek Nijkerk en vanuit die functie bezocht hij Finland. In Espoo City Library werd onder andere tekst en uitleg gegeven omtrent het fenomeen Regenboogkast. Een tijd later verwisselde Roel Zuidhof Nijkerk voor Nieuwegein, waar hij na zijn start als directeur van de Nieuwegeinse bibliotheek De Tweede Verdieping te maken kreeg met het zogeheten Regenboogakkoord van de gemeente. De inspiratie die hij in Finland had opgedaan kon daardoor zeer voortvarend opgepakt worden en na gesprekken met de Nieuwegeinse wethouder Jan Kuiper daadwerkelijk uitgevoerd worden. Op 11 maart 2022 werd de Regenboogkast door Kuiper geopend. Op een goed in het oog springende plek in het gemeentehuis bij de trap naar de bibliotheek De tweede verdieping is een collectie met diverse materialen ingericht. Bij de landelijke verkiezingsuitzending door de NOS de week erop liepen alle gasten dan ook langs deze kleurrijke kast. Zie ook de gedetailleerde informatie

over de samenstelling van de collectie op de website van de bibliotheek (tinyurl.com/yujnmzw8, red.).

Rijnbrink is nu gecertificeerd, wat betekent dat?
Michael Smit en Judith Heyliger: 'Na dit eerste grote project wilden wij de uitdaging aangaan om voor een accreditatie in aanmerking te komen. Het Erasmus Plan van Rijnbrink, passend bij de organisatie en het maatschappelijk veld waarin zij zich begeeft, vormt daarvoor een stevige basis. Zomer 2021 werd Stichting Rijnbrink dan ook als eerste bibliotheekorganisatie in Nederland gecertificeerd deelnemer in het Erasmus+-programma van de Europese Unie voor de periode 2021-2027. Met deze accreditatie is het hele jaarlijkse proces van projectsubsidies aanvragen een stuk eenvoudiger geworden. Onze aanvraag voor Call 2021 is wederom gehonoreerd, de aanvraag voor Call 2022 is ingediend en zal hopelijk ook weer positief gehonoreerd worden. Het continue proces van leren met en van elkaar is en blijft een belangrijke pijler in het werk in Gelderland en Overijssel. Karien van Buuren neemt in de loop van 2022 het stokje van projectleider Erasmus+ over van Ingrid Bon die in het najaar van 2022 met pensioen gaat.'

Evaluatie Noorwegenreis

In Bergen, Noorwegen viel de presentatie van Havrad Legreid en Per Eide getiteld: How to include your audience from the beginning in zeer goede aarde. Het uitgangspunt dat vrijwel alles kan, tezamen met de bijna tomeloze energie, trots en het plezier waarmee de Noorse collega's over hun werk vertelden, gaven stof tot nadenken. Enkele citaten uit de evaluatie:
'Veel praktische zaken worden al uitgevoerd in mijn bibliotheek. Ik wil vooral verder nadenken over het onderscheid tussen de bibliotheek als publieke ruimte, de bibliotheek als een plek waar je vreemden ontmoet, de bibliotheek als plek waar je mensen met andere waarden ontmoet en de bibliotheek als plek waar je converseert en debatteert. En dit dan in relatie tot ons beleid t.a.v. activiteiten. Ook de schaal van digitale vaardigheden: van essentiële digitale vaardigheden tot creativiteit en expressie, kan behulpzaam zijn bij het ontwikkelen van een visie op het gebied van programmeren.'
'Ik denk nog vaak terug aan de mooie reis en alle indrukken. Ook zoek ik af en toe contact met reisgenoten om over een onderwerp met elkaar te sparren. Zeer waardevol.'

Evaluatie Finlandreis

Enkele citaten uit de evaluatie:
'In mijn werk wil ik de volgende punten meer bewust toepassen in organisatieontwikkeling:

- Aanvliegroute niet vanuit "zorg" voor elkaar, maar vanuit "persoonlijke groei" als vanzelfsprekende basisbehoefte van iedereen. Dit is een diep geworteld cultureel dingetje. En zelfredzaamheid, leesoffensief en participatie niet als "probleem" benaderen, maar zien als een logische inspanning om persoonlijke groei mogelijk te maken.'
- Hoe halen we de vraag van de inwoners op zodat we meer vraaggericht aan de slag kunnen en inwoners ons daardoor beter zullen vinden, met het Oodi (Helsinki Central Library Oodi, red.) als voorbeeld?'

Illustratie: amcharts.com

In het najaar van 2021 zijn vier groepen medewerkers van Gelderse en Overijsselse bibliotheken met elk ongeveer 25 deelnemers afgereisd naar vier verschillende bestemmingen in Europa. Bezocht werden: Noorwegen (Bergen), Finland (Helsinki), Duitsland (Keulen en Bremen) en Ljubljana (Slovenië).

Evaluatie Duitslandreis

Enkele citaten uit de evaluatie:
'Ik vond het verhaal van de bevlogen medewerker Andreas, werkzaam voor de bibliotheek in stadsdeel Gröpelingen (Bremen, red.) hartverwarmend, zowel wat betreft de wijkbieb als de gevangenisbieb. De projecten I read for you en Concert in prison zijn echt fantastisch. Andreas liet zien en voelen hoe belangrijk het is dat de medewerkers in zo'n kleine bieb echt hart voor de zaak hebben. Daarmee bereik je de kwetsbaren echt. En natuurlijk de vraag: wie is niet ons publiek, en waarom niet? Ook de diversiteitstraining voor al het biebpersoneel in Bremen is zeer inspirerend. En als laatste punt: leer om conflictable te zijn. Geef regels aan jongeren, want ze krijgen die (vaak) niet van hun omgeving.'
'Ik heb ervaren dat het buiten je bubbel komen en in de bubbel van een andere werkomgeving stappen goed is. Ik hoop dat de bibliotheek dat ook zal doen. Vooral de samenwerking zoeken met andere partijen en hun personeel stimuleren dat te doen.'
'Wat voel je je als mens gezien door een simpele banier met Welkom in de bibliotheek in zo veel verschillende talen! Wij zochten meteen naar de Nederlandse vertaling.'

Evaluatie Sloveniëreis

Enkele citaten uit de evaluatie:
'De presentatie in Kranj City Library ging over de activiteiten rondom Slovenian language for immigrants, reading promotion, special corners, reading clubs, social activation and cooperation. Het opbouwen van een lokaal netwerk van partners die onze doelgroepen vertegenwoordigen, zodat wij hen ook via hun kanalen kunnen bereiken. In Slovenië zijn ze daar een stuk verder mee dan wij in dit deel van Overijssel.'
'Van mijn collega in Kranj heb ik vernomen dat zij ook behoefte hebben aan een nieuw type bibliotheekmedewerkers (een beetje zoals de community librarian). Ook wij hebben moeite om mensen binnen te halen met de vaardigheden en kennis om de bibliotheek verder te brengen. Ik heb ook begrepen dat de bibliotheek in Kranj per dag een heel groot aantal bezoekers heeft. Niet dat wij het slecht doen, maar wij staan wel in hun schaduw. Ik zou willen weten waar dit mee te maken heeft, hoe het zit met hun "verdienmodel" en wat wij daarvan kunnen leren. Samenwerking met andere organisaties vind ik ook interessant, dwarsverbanden en gedeelde belangen uitwerken in concrete projecten.'

Een kleurrijk medicijn tegen corona

De coronacrisis heeft de culturele sector hard getroffen. Veel zelfstandig kunstenaars zoals fotografen, vormgevers en illustratoren zagen hun opdrachten en inkomsten teruglopen. Vijf jonge Rotterdammers besloten daarom hun creativiteit aan te wenden voor de oprichting van Pandemie Magazine – een tijdschrift 'om de uitzichtloosheid tegen te gaan'. De KB heeft tijdens de coronacrisis heel veel informatie verzameld. Als aanvulling op al die bronnen is dit magazine bijzonder waardevol.

TEKST: ANNA RADEMAKERS, COLLECTIESPECIALIST CULTUURGESCHIEDENIS BIJ DE KB • FOTO'S: PANDEMIE MAGAZINE

Tobias Lengkeek, Folkert Koelewijn, Teuntje Fleur, Malyssa ten Hove en Rooz Boersma weten hoe ze de moed erin moeten houden. De eerste editie van hun Pandemie Magazine verscheen kort na de aankondiging van de eerste lockdown, en sindsdien zijn er nog vijf nummers verschenen die op bijzondere wijze inzicht bieden in het verloop van de pandemie en samen een indrukwekkend tijdsdocument vormen. De tijdschriften zien er prachtig uit. Vormgegeven door grafisch ontwerpster Teuntje Fleur en in beperkte oplage gedrukt in risoprint, spatten de kleuren – rood, geel, groen en blauw – van het papier af. Risoprint is een voordelige en duurzame stencildruktechniek die volgens dezelfde principes werkt als zeefdruk. Iedere kleurlaag wordt afzonderlijk gedrukt, wat zorgt voor een intens kleurenpalet.
Pandemie Magazine ziet er vooral ook vrolijk uit en de inhoud van het blad sluit daarbij aan. Het tijdschrift heeft de opzet van een ouderwets vakantieboek, met een mix van verhalen – met titels als 'De slag bij Lidl' en 'Handzeep' – spelletjes, illustraties en recepten. Dat de bestemming van de vakantie noodgedwongen het eigen huis is, mag de pret niet drukken.

Hamsteren en lockdown-bingo

De inhoud van Pandemie Magazine speelt op een geestige manier met de herkenbaarheid. Zo biedt de eerste editie een profiel van de 'Hamsteraar van de week', een kleurplaat waarmee je een wc-rol kunt winnen, en een corona-ganzenbordspel waarin je onder meer één beurt in quarantaine moet omdat je op een feestje bent geweest. Het einddoel is een vaccin dat je met een beetje mazzel in vakje 50 kunt bereiken.
Volgende nummers voorzien onder meer in een paracetamol-sjoelbak, een vacaturetekst voor een 'quarantainetijger' met 'hands-off mentaliteit' en een bijdrage met 'zinnen die je al lang niet hebt gehoord' (Het was druk in de sportschool). Uitermate handig is het recept voor broodpudding, waarmee de makers een lezer tegemoetkwamen die mopperde dat het meel overal uitverkocht was – iets wat ik me inderdaad van die periode herinner.

De 'centerfold' in nummer drie, dat rond Bevrijdingsdag 2020 verscheen, was een bingokaart die vrijwel iedereen direct kon afvinken. Want wie was er na twee maanden lockdown niet in aanraking geweest met massale Zoom-meetings, online sporten, digitaal quizzen, rijen voor de supermarkt en een flinke portie schoonmaakwoede?

Bijbehorende tentoonstelling

In latere nummers bieden nieuwe fases van de pandemie nieuwe inspiratiebronnen. Zo betreft het vierde nummer een vakantie-editie die met de veelzeggende titel 'Nergens heen' weinig toelichting nodig heeft. In Pandemie 5 wordt aan de hand van een heerlijke 'Corriepoly' de draak gestoken met de staatssteun aan multinationals – het 'vrij parkeren'-vakje zal nooit meer hetzelfde zijn.
Toen in het najaar van 2021 nummer 6 verscheen, waarin 'met gezonde spanning' werd uitgekeken naar het moment dat 'alles losgelaten kon worden', deden elementen zoals de QR-code en vaccinatieperikelen hun intrede. De verschijning van dit – voorlaatste – nummer was bovendien de aanleiding voor een mooie tentoonstelling bij PrintRoom, de Rotterdamse, artistieke hotspot waar Pandemie Magazine wordt gedrukt onder leiding van 'riso-chef' Teuntje Fleur. Een wand vol kleurrijke risoprints vormt het tastbare bewijs dat de Rotterdamse kunstenaars de uitzichtloosheid op succesvolle wijze te lijf zijn gegaan.

Melig met een rauw randje

De KB heeft tijdens de coronacrisis heel veel informatie verzameld. Aan de hand van kranten, tijdschriften en ontelbare websites in ons webarchief kan er over honderd jaar vruchtbaar onderzoek worden gedaan naar de Nederlandse beleving van de coronapandemie, die de hele wereld in haar greep had. Als aanvulling op al die bronnen is Pandemie Magazine bijzonder waardevol. Het laat op een luchtige manier zien hoe de verschillende lockdowns en andere maatregelen ons dagelijks leven beïnvloed hebben en welke nieuwe maatschappelijke elementen hun intrede deden.

De zoekplaat van Oma Corrie die haar portemonnee verloor tijdens het 'ouderenuurtje' van de supermarkt, is hier een treffend voorbeeld van. Interessanter is dat het tijdschrift ook het verloop van de pandemie laat zien en de zwaartepunten in de corona-aanpak toont. Wanneer gingen we ook alweer mondkapjes dragen en wanneer werd het belang van ventileren onder de aandacht gebracht? Wanneer werd het testen voor toegang ingevoerd en hoe zat het ook alweer met de staatssteun voor noodlijdende bedrijven?
Het verloop van de crisis heeft ook invloed op het verschijnen van nieuwe edities van het blad. 'We gaan door zolang we nodig zijn', vertrouwde Folkert Koelewijn, een van de drijvende krachten achter het blad, me toe. Met vijf nummers in 2020 en één in 2021 kunnen we concluderen dat onder de makers de urgentie afneemt om op deze manier invulling te geven aan hun kunstenaarschap. Gelukkig maar: het 'gewone' leven, met de bijbehorende opdrachten, is terug van weggeweest.
Vooruit, een beetje jammer is het wel, want Pandemie Magazine is zeer vermakelijk. Melig, maar met een rauw randje. Naast verveling en kneuterige huislijkheid heeft corona immers ook veel onzekerheid en angst opgeleverd. Nu de scherpe kanten eraf zijn en we 'leren leven met het virus', is het de moeite waard om Pandemie Magazine nog eens door te bladeren – en wat blijkt er dan ook alweer veel in onze herinnering te zijn weggezakt. Uiteindelijk zal corona een plek krijgen in ons collectieve geheugen. En Pandemie Magazine blijft voor altijd bewaard in de collectie van de KB.

Naschrift

Meer informatie (en afbeeldingen) op
Instagram: @pandemie_magazine

Anita Ruder, directeur KopGroep Bibliotheken

‘Ik verbind mensen met elkaar’

Anita Ruder begon haar carrière als juf, en stiekem is ze dat nog steeds: ze brengt graag mensen bij elkaar om hen samen iets te laten leren. In haar werkende leven kwam ze via vervangingsfuncties op haar huidige plek als directeur terecht, en dat bevalt haar uitstekend.

TEKST: ANNE VAN DEN DOOL • FOTO’S: ZIE CREDITS LANGS ZIJKANT

Hoe is je loopbaan verlopen? Hoe kwam je bij de bibliotheek terecht?

Ik kom uit een onderwijsgezin. Mijn ouders stonden allebei voor de klas. Ik was een beetje een zielig kind: op mijn lagere school was mijn vader schoolhoofd en mijn moeder gaf er les. Mijn ouders zaten dus altijd behoorlijk dicht op mijn huid.

Ik ben geboren en getogen in Den Helder. Vervolgens ging ik naar de pedagogische academie, wat je nu de pabo noemt. Toen ik in 1981 afstudeerde, kreeg je met zo’n opleiding niet zomaar een baan. Daarom droomde ik er stiekem al van dat ik daarna kon doorstuderen in Amsterdam en daar kon gaan genieten van het studentenleven, eindelijk los van mijn ouders. Maar ik kreeg meteen een baan, in Den Helder, als piepjonge kleuterjuf van nog geen negentien jaar oud.

Al snel kreeg een collega een ongeluk. Ik nam haar taken over – aanvankelijk tijdelijk, op een gegeven moment permanent. Daar zaten ook heel serieuze zaken tussen, zoals gesprekken met de wethouder. Ik ben toen in één klap volwassen geworden, denk ik wel eens als ik daaraan terugdenk.

In 1985 werden de kleuterklas en de lagere school samengevoegd tot basisschool. Daardoor werd ik in een korte tijd eerst hoofdkleuterjuf en vervolgens directeur van de hele school, opnieuw als vervanger van de zieke directeur. Ik was toen pas net 25. Ik zat steeds tussen allemaal oudere mannen aan tafel belangrijke beslissingen te nemen. Ik was bijna verbaasd dat iedereen op die leeftijd gewoon naar me luisterde.

Ik heb die functie vijf jaar vervuld. Naast die fulltimebaan studeerde ik Nederlands en haalde ik mijn eerste en vervolgens ook mijn tweede graad onderwijsbevoegdheid. Tijdens mijn studie eerstegraads had ik een motiverende docent die me stimuleerde om verder te studeren op de universiteit.

Uiteindelijk werd het toch wel heel veel, afstuderen én het directeurschap. Toen heb ik nog zes jaar samen met de toenmalige adjunct-directeur de school gerund. In die tijd werkte ik al veel samen met de bibliotheek. Toen ik mijn bul had gehaald, was ik toe aan een nieuwe uitdaging. Vervolgens zag ik een vacature bij de bibliotheek. Ik ging daar werken in de communicatie en culturele programmering, en werd uiteindelijk hoofd van de afdeling Communicatie. Toen de directeur van de bibliotheek in 2020 ziek werd, werd ik opnieuw gevraagd in te vallen. In maart dit jaar werd dat omgezet in een vaste aanstelling als directeur-bestuurder.

Waarom denk je dat jij bij de ziekte van een collega steeds werd gevraagd voor de vervanging?

Ik ben doortastend en doelgericht. Ik kan me ergens in vastbijten en weten welke kant we op moeten. Ik fungeer in gezelschappen ook vaak als de verbindende factor. Ik ben een juf in hart en nieren: ik ben een echte teamplayer. Op alle momenten dat ik een collega moest vervangen, deed ik dat samen met mijn team.

Hoe zou je je leiderschapsstijl typeren?

Ik coach mensen graag. Dat is de juf in mij: we doen het samen met onze medewerkers en vrijwilligers. Iedereen heeft zijn eigen kwaliteiten. Ik vind het heel leuk om met mensen om de tafel te gaan zitten en samen te ontdekken wat iemands talenten zijn. We zijn dit jaar met iedereen gaan praten over zijn of haar plek in de organisatie: voel je je goed waar je zit?

Ik ben heel trots dat we ook tijdens de coronacrisis verbinding met elkaar hebben gehouden. Zelfs de kerstborrel hebben we online gevierd. Ik heb geprobeerd iedereen zo veel mogelijk te faciliteren in die digitale transitie. Iedereen moet kunnen meekomen.

We zitten nu in een traject met Probiblio dat ons helpt met de organisatieontwikkeling, bijvoorbeeld op het gebied van scholing en professionalisering van onze medewerkers. We horen terug van collega’s dat ze dat proces als heel prettig ervaren. Daar hadden we lange tijd financieel geen ruimte voor: we hebben de afgelopen jaren veel bezuinigingen moeten incasseren. We waren veranderd in een platte en kwetsbare organisatie, maar nu komen we terug. Ik heb sterk ingezet op de relatie met de gemeente – dat is de communicatievrouw in mij. Ik wilde dat we in een samenwerkingsrelatie terecht zouden komen door samen na te denken over de koers die we varen, in plaats van enkel een subsidierelatie. We doen alles in samenwerking met anderen.

Foto: Lesley Alma

Anita Ruder is niet alleen bibliotheekdirecteur, ze is ook trouwambtenaar: 'We hebben een heel grappig balkonnetje in het gebouw. Zo kwamen we op het idee om trouwlocatie te worden. Sindsdien ben ik beëdigd om overal te mogen trouwen, maar ik doe het alleen in School 7.'

Uiteindelijk doen we het allemaal voor hetzelfde: de inwoners van onze gemeente zo goed mogelijk ondersteunen.
We zijn blij dat worden gezien als volwaardige samenwerkingspartner. Tegelijkertijd blijven we kritisch: we zijn er niet van en voor alles. Er komt steeds een taak voor de bibliotheek bij.
Dat herken ik uit mijn onderwijstijd: daar pakten we ook steeds meer zaken op. Terwijl: als er iets bij komt, moet er eigenlijk ook iets af.

Is werken bij de bibliotheek anders dan in het onderwijs?
Ik heb twintig jaar gewerkt in het onderwijs en ik werk nu ook precies twintig jaar in de bibliotheek. In de bibliotheek is veel meer innovatie mogelijk, heb ik in die tijd gemerkt. De bieb is een enorm dynamische omgeving. Ik heb in het onderwijs gezien hoe de administratiedruk groeide en zelfs doorsloeg. Ik zag steeds meer collega's mopperen: we willen onze tijd aan de kinderen besteden, niet aan het invullen van eindeloze stapels formulieren. In de bibliotheek hebben we veel meer vrijheid: we kunnen onze eigen koers varen. We hebben weliswaar de wet om ons aan te houden, maar geen gedetailleerd curriculum.
Men was best verbaasd toen ik overstapte naar de bibliotheek. Is dat niet te saai voor jou, vroegen ze. Integendeel: ik heb mijn ei hier altijd helemaal kwijt gekund. Ik kreeg de opdracht om de bibliotheek op cultureel vlak op de kaart te zetten, en daar kreeg ik alle vrijheid in.
De bibliotheek is heel bescheiden: we laten niet zo snel zien wat we allemaal doen. Twintig jaar geleden was dat nog veel extremer: we hadden nog geen nieuwsbrieven, schreven per toerbeurt een persbericht als er een grote schrijver langskwam. Grote bibliotheken hadden in die tijd communicatiemedewerkers, maar kleine niet. De toenmalige directeur, Mannes Westra, heeft goed aangevoeld hoe belangrijk investeren in communicatie is.

Op welke prestatie ben je het meest trots?
Dat onze hoofdvestiging School 7 is geworden wat we ervan hadden gehoopt. Ik heb er vanaf het begin met mijn neus bovenop gezeten – ik werd door de directeur zelf gevraagd projectleider van de verbouwing geworden. Dat is een van de leukste dingen die ik in mijn leven gedaan heb. Ik heb helemaal geen bouwkundige achtergrond – ik was erbij betrokken vanuit mijn communicatierol. Ik had een verbindende rol tussen alle verschillende partijen die bij het project betrokken waren: collega's, gebruikers, de aannemers, de architecten, noem maar op. Ik had een eigen bouwhelm en ik ging elke week de steigers op. Daar raakte ik ook in gesprek met de mensen die aan het gebouw werkten.
Het was een enorm uitdagende opgave. Het heeft op sommige momenten ook geknald tussen de verschillende partijen. Ik heb er zelfs wel eens van wakker gelegen, maar juist de verbindende factor van communicatie was op zo'n moment cruciaal. Ik ben heel blij dat ik daar iets in heb kunnen betekenen, ook richting het publiek. Dat hebben we heel erg betrokken bij het proces. Ook in de lokale pers hebben we uitgebreid verteld over de voortgang van het project.
Dat we daarna achtereenvolgens werden verkozen tot beste bibliotheek van Nederland en van de wereld, was een kroon op ons werk. We werden geroemd om de architectuur en de duurzaamheid van het gebouw, maar ook om ons activiteitenaanbod en de partners waarmee we samenwerken. Ook bij dat traject mocht ik de communicatie verzorgen.
Zulke prijzen betekenen voor een bibliotheek zo veel, ook in het gesprek met de gemeente. Wij zijn een vorm van citymarketing, en dat begrijpen ze daar maar al te goed. Dat straalt ook af op de andere drie gemeenten die we bedienen. Dit jaar hebben we voor het eerst weer meer subsidie gekregen. Dat was zonder die prijzen niet gelukt.

Wat voor plek is Den Helder om te werken?
Den Helder is een gemankeerde plek. Het is de meest gebombardeerde plaats van Nederland: de hele oorlog lang was Den Helder slachtoffer, zelfs van de geallieerden. Waar in Rotterdam een futuristische stad is ontstaan, bleef het in Den Helder lange tijd stil. In Den Helder wil je niet dood gevonden worden, was lange tijd het idee. Pas in de afgelopen vijftien jaar is de stadsvernieuwing in Den Helder ingezet, met School 7 als de eerste tastbare opbrengst van dat traject. Aanvankelijk werd er gemopperd om de afbraak van de oude panden in de stad: het lijkt wel weer oorlog, zei men tegen elkaar. Maar toen de doeken van de gevels werden getrokken, was men enthousiast over dit prachtige gebouw. We zijn al sinds het begin de huiskamer van de stad, met open ruimtes én hoekjes waar mensen zich op een comfortabele manier kunnen terugtrekken.
Ik herinner me nog dat de lokale visboer op een avond zijn hoofd om de hoek stak. Hij kwam poolshoogte nemen, want zijn dochter sprak tegenwoordig elke avond in de bibliotheek af, en dat vertrouwde hij niet, vertelde hij. Toen hij eenmaal bij ons was langs geweest, begreep hij het helemaal.

Ben je meer een denker of een doener?
Ik ben allebei. Ik denk altijd goed na voordat ik beslissingen neem, maar ik steek ook graag de handen uit de mouwen. Als directeur ben je in principe meer een denker, maar een goede mix van beide kanten is belangrijk. Ook op school wilde ik al contact houden met de kinderen. Hoe vol mijn agenda ook was, ik stond altijd ook even voor de klas. Ook in de bibliotheek sta ik graag op de vloer. Als op zondagmiddag een grote schrijver bij ons te gast is, ben ik erbij.

Wat zijn je hobby's?
Ik houd enorm van reizen. Gelukkig kan dat weer. Deze zomer gaan we naar Verona en Rome met de trein. Dat vind ik heerlijk: met een luisterboek in mijn oren naar buiten kijken, dat is ongekend. Dat vind ik echt reizen: je ziet het landschap zo mooi veranderen. Een vliegtuig is toch een vreemde tijdmachine: je stapt ergens in en je stapt heel ergens anders weer uit. Ik houd ook enorm van het organiseren van zo'n reis: ik kan de hele dag speuren naar huisjes om in te verblijven.
Verder doe ik in mijn vrije tijd ook veel dingen die te maken hebben met de bibliotheek. Ik zit bijvoorbeeld in de stadsdichterscommissie en schrijf columns voor een huis-aan-huisblad, met de bibliotheek als startpunt en een persoonlijke touch.

Wat lees en kijk je graag?

Ik heb eigenlijk te weinig tijd om te lezen. Ik ben wel enorm fan van luisterboeken. Ik heb naast de online Bibliotheek-app stiekem ook een abonnement op Storytel – ik ga dus een beetje vreemd. Als ik op reis ben of groente sta te snijden, luister ik graag een hoofdstuk. Ik ben nu bezig met *Het beste wat we hebben* van Griet Op de Beeck – een indringend verhaal. Ik heb Nederlands gestudeerd, dus ik probeer de Nederlandse literatuur zo goed mogelijk bij te houden. Ik houd bijvoorbeeld enorm van het werk van Ilja Leonard Pfeijffer. Detectives en thrillers zijn minder aan mij besteed.

Ik kijk bijna nooit televisie. Af en toe pik ik nog een aflevering van Arjen Lubach mee. Ik ben wel fan van het filmhuis: lekker in je eentje in een donkere zaal wegzakken in een mooi verhaal. Op Netflix kijk ik stiekem series als *Virgin River* of *Outlander*. Dat is voor mij pure ontspanning. Ik maak vaak lange dagen, dus het is fijn als ik op die manier mijn hoofd leeg kan maken voor het slapengaan.

Wat weten maar weinig mensen over jou?

Ik ben naast bibliotheekdirecteur ook trouwambtenaar. Dat is ontstaan toen we nog midden in het bouwproces van School 7 zaten. We hebben een heel grappig balkonnetje in het gebouw – dat noemden we grappend het Romeo en Julia-balkon. Zo kwamen we op het idee om trouwlocatie te worden. Een bruid vroeg vervolgens: we hebben zo'n klik met jou, wil jij het niet doen? Sindsdien ben ik beëdigd om overal te mogen trouwen, maar ik doe het alleen in School 7. De mensen die bij ons trouwen, willen het echt – het zijn geen moetjes. Ik vind het een heel eervolle baan: je bent getuige van een heel belangrijk moment. Als ik van tevoren bij het paar thuis kom, vertrouwen ze me de meest intieme verhalen toe. Van die verhalen kan ik enorm genieten.

Foto: Uit de privécollectie van Anita Ruder

Anita Ruder: 'Mijn man Bram en ik zijn liefhebbers van Italië en van het goede Italiaanse leven. We zitten op deze foto op een terrasje in het schilderachtige plaatsje Orta San Giulio aan het Ortameer.'

CURSUSAGENDA

GO opleidingen

2022

SEPTEMBER

02/09	OPLEIDING COACH DIGITAAL BURGERSCHAP	*NIEUW*
05/09	COLLECTIES OP ORDE	GAAT DOOR
05/09	BASISOPLEIDING BIBLIOTHEEK (EN MEDIATHEEK)	GAAT DOOR
08/09	JEUGDBIBLIOTHEEKWERK EN LEESBEVORDERING	GAAT DOOR
08/09	OPLEIDING INFORMATIESPECIALIST	GAAT DOOR
08/09	MAAK HET VINDBAAR	GAAT DOOR
09/09	BASISOPLEIDING GO MEDIACOACH	
19/09	KLANTGERICHTE INFORMATIEVAARDIGHEDEN	GAAT DOOR
22/09	CONTENT CURATOR	
23/09	AAN DE SLAG ALS COMMUNITY LIBRARIAN	GAAT DOOR
23/09	GO MEDIACOACH: INTERNETVEILIGHEID	
28/09	ADVIESVAARDIGHEDEN	

GO opleidingen
school voor informatie

Meer informatie:
goopleidingen.nl/agenda
of 070-3512380

Actacom en Acer bieden samen de ultieme IT-inrichting voor plaatsongebonden werken

Flexibel werken begint bij goede it

Na de coronapandemie werken ook in de bibliotheken steeds meer medewerkers op een andere plek dan op het kantoor. Tegelijkertijd willen we onze computer gebruiken alsof het een vaste PC is. Actacom en Acer bieden de oplossing om dit te faciliteren.

Kiezen voor flexwerken betekent een groot voordeel: er zijn minder werkplekken nodig op kantoor. Dan moet de IT wel goed zijn. Dit is hoe Acer en Actacom dat organiseren voor bibliotheken, zodat je medewerkers werken alsof ze achter een vaste PC zitten:

>**Een zakelijke laptop voor het mobiele gebruik**. De medewerker kan de laptop dus meenemen naar vergaderingen of naar huis. Data zijn realtime beschikbaar.
>**Op het bureau een dockingstation** waar de laptop in kan en waar de monitor en het externe toetsenbord en muis aan vast zitten. Medewerkers kunnen de bureaus dus flexibel gebruiken: een vaste werkplek is niet meer nodig.
>Zaken zoals **netwerkaansluiting zijn met 1 kabel** verbonden met de laptop.

Eenvoudig beheren én beveiligen
Met het bewezen platform Microsoft Intune zorgen we ervoor dat de laptop eenvoudig te beheren en te beveiligen is. Microsoft Intune geeft toegang tot de Microsoft Cloud, waarmee je met elk apparaat, altijd en overal te kunnen werken. Met Microsoft Intune heb je daarmee de controle over toegang tot de Microsoft Cloud omgeving en jouw data, zonder de productiviteit van medewerkers te belemmeren. Met Microsoft Intune kun je:

- Mobiele apparaten binnen jouw organisatie beheren
- Apps beheren die jouw medewerkers gebruiken
- Toegang naar de Microsoft Cloud beperken tot apparaten waar je controle over hebt
- Afdwingen dat deze apparaten up-to-date zijn en voldoen aan jouw security beleid

Meer informatie?
Actacom heeft uitgebreide ervaring met het inrichten van mobiele werkplekken bij diverse bibliotheken. Bel gerust voor een vrijblijvend gesprek via 030-2489777 en vraag naar Pieter van Wijk of Roy Hogendorp.

acer for business

Actacom Meester in IT
onderdeel van Total Specific Hosting

Klim in de pen en doe mee aan de Bibliotheekblad Schrijfwedstrijd

Stuur jouw verhaal in en win!

schrijfwedstrijd@bibliotheekblad.nl
www.bibliotheekblad.nl/schrijfwedstrijd

Meedoen kan tot
1 augustus 2022

Bibliotheekblad
Stichting GO Fonds
nbd biblion
Vooruitgang boeken
OCLC